

ÁRSZINTEK ÉS ÁRARÁNYOK NEMZETKÖZI ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN

Budapest
2009

Kiadja:

az Agrárgazdasági Kutató Intézet

Főigazgató:

Udovecz Gábor

Szerkesztőbizottság:

Dorgai László, Juhász Anikó, Kapronczai István,
Kovács Gábor, Mihók Zsolt (titkár), Popp József,
Potori Norbert, Udovecz Gábor

Készült:

Gazdaságelemzési Igazgatóság
Piaci Információs Osztályán

Szerkesztette:

Stummer Ildikó

Készítették:

Stummer Ildikó
Molnár Zsuzsa
Mándi-Nagy Dániel
Isépy Anett
Thury Eszter
Módos Rita

Közreműködött:

Keresztessyné Mohr Katalin
Medináné Lázár Virgília
Szente-Orbán Csaba
Varga Viktória

Opponensek:

Popp József
Vágó Szabolcs

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
1. Adatbázis, módszer	7
2. A termelői, értékesítési és fogyasztói árak nemzetközi összehasonlítása	9
2.1. Gabona termékpálya	9
2.2. Sertés termékpálya	12
2.3. Csirkehús termékpálya	15
2.4. Tej termékpálya	18
2.5. Zöldség és gyümölcs termékpálya	22
2.5.1. Az alma termelői és fogyasztói ára	22
2.5.2. A banán nagykereskedelmi és fogyasztói ára	24
2.5.3. A paradicsom termelői és fogyasztói ára	26
2.5.4. A vöröshagyma termelői és fogyasztói ára	28
3. Az árárányok nemzetközi összehasonlítása	31
3.1. Az árváltozásokat leíró szakaszok	31
3.2. Árárányok a fontosabb termékpályákon	32
3.2.1. A gabona termékpálya árárányai	32
3.2.2. A sertés termékpálya árárányai	33
3.2.3. A csirkehús termékpálya árárányai	34
3.2.4. A tej termékpálya árárányai	36
3.2.5. A zöldség és gyümölcs termékpálya árárányai	38
3.3. Néhány mezőgazdasági termék termelői áráránya	40
3.3.1. Takarmánykukorica és takarmánybúza	40
3.3.2. Vágósertés és takarmánykukorica	41
3.3.3. Vágócsirke és takarmánykukorica	42
3.3.4. Nyerstej és takarmánykukorica	43
3.3.5. Vágósertés és takarmánybúza	44
3.3.6. Vágócsirke és takarmánybúza	45
3.3.7. Vágósertés és vágócsirke	47
3.4. Néhány élelmiszer fogyasztói áráránya	47
3.4.1. Sertéskaraj és egész csirke	47
3.4.2. Sajt és egész csirke	48
3.4.3. Sajt és sertéskaraj	48
3.4.4. Egész csirke és tojás	49
3.4.5. Sertéskaraj és tojás	50
3.4.6. Sajt és tojás	50
3.4.7. Banán és alma	51
4. Néhány hazai termék fogyasztói árának összehasonlítása	53
4.1. A budapesti és vidéki fogyasztói árak összevetése	53
4.2. A fogyasztói árak összehasonlítása az értékesítés iránya szerint	54
Összefoglaló	57
Rövidítések jegyzéke	61
Irodalomjegyzék	63
Mellékletek	65
Mellékletek jegyzéke	67

Bevezetés

Az elmúlt néhány évben a mezőgazdasági termékek ára erőteljesen ingadozott, rövid időn belül jelentős áremelkedés, illetve áresés ment végbe. Mindezek hatására az árárányok is változtak a vertikumon belül és az egyes termékpályák között, ami részletesebb vizsgálatokat tett szükségessé. Az árárányok elemzésének időszerűségét és jelentőségét indokolja az is, hogy az árárányok alapvetően befolyásolják a jövedelmezőséget. Az állati termékek és a takarmányok árárányát például több kutatóintézet, nemzetközi szervezet használja a termelés jövedelmezőségének mérésére (USDA, FAO, IFCN).

Az Agrárgazdasági Kutató Intézetben is több tanulmány készült ebben a témában. Zsuffa [1972, 1973] egy adott időpontra vonatkozóan mutatta be nemzetközi összehasonlításban a mezőgazdasági termékek és a mezőgazdaságban használatos ipari anyagok és eszközök árárányát, valamint a mezőgazdasági termékek egymáshoz viszonyított árárányát, továbbá az állattenyésztés fontosabb termékeinek és a takarmányok árárányát. A hazai takarmánybúza és takarmánykukorica termelői árárányának változásait elemezte Kató [2009] is, több mint 10 éves adatsorra alapozva. Kollega Tarsoly [1996-2000] a mezőgazdasági termékek árait az élelmiszer-ipari árakkal vetette össze.

A tanulmány fő célja annak bemutatása, hogy a változó gazdasági környezetben, az elmúlt négy évben a fontosabb mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékek árszintjében, illetve árárányában milyen változások mentek végbe Magyarországon és más uniós tagállamokban.

A legfontosabb célkitűzések az alábbiak voltak:

- A főbb mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékek árszintjének vizsgálata nemzetközi összehasonlításban.
- Az árárány-változás bemutatása érdekében szakaszok meghatározása a vizsgált időszakon belül.
- Az egyes termékpályákon a fázisárak arányainak szakaszonkénti bemutatása (a feldolgozó értékesítési ár és a termelői ár aránya, a fogyasztói ár és a termelői ár aránya).
- A mezőgazdasági termékek termelői és a főbb élelmiszerek fogyasztói árárányának összehasonlítása az egyes szakaszokban.
- Az élelmiszerek fogyasztói áralakulásának részletes ismertetése az értékesítés iránya szerint, valamint budapesti és vidéki összehasonlításban.

1. Adatbázis, módszer

Az árszintek és arányok vizsgálatát a 2006. január és 2009. szeptember közötti időszakra végeztük el, az adatokat havi bontásban gyűjtöttük össze. A magyarországi árak elsősorban az AKI Piaci Árinformációs Rendszerének (PÁIR) megfigyeléseiből származnak, ennek hiányában a KSH adatait használtuk. A nemzetközi adatok fő forrását az Európai Unió Bizottsága által közzétett információk, valamint a nemzeti statisztikák képezték.

A vizsgálatba vont termékpályák és termékek a következők:

- Gabona: étkezési búza, finomliszt. A teljes termékpályán nem tudtuk elvégezni a vizsgálatokat, mivel a kenyér feldolgozó értékesítési ára nem áll rendelkezésre.
- Sertés: vágósertés, sertéskaraj.
- Baromfi: vágócsirke, egész csirke (65%-os).
- Tej: nyerstej, sajt, vaj. A folyadéktej vizsgálatára az eltérő zsírtartalom miatt nem válalkozhattunk (Magyarországon 2,8% zsírtartalom a jellemző, más országokban inkább 1,5%).
- Zöldség és gyümölcs: paradicsom, vöröshagyma, alma, banán.

Az árszintek és arányok nemzetközi összehasonlítása során arra törekedtünk, hogy lehetőség szerint az egyes termékek esetében azonos országok adatait vonjunk be a vizsgálatba. Magyarország mellett a kiválasztott tagországok Németország, Franciaország, Lengyelország, Szlovákia és Csehország voltak, amelyek a zöldség és gyümölcs termékpályán még kiegészültek Spanyolországgal. Megjegyezzük, hogy a termékpálya sajátosságai és a rendelkezésre álló információk több esetben behatárolták az árak nemzetközi összehasonlíthatóságát. A finomlisztre vonatkozóan például Németországban és Franciaországban csak tőzsdei ár áll rendelkezésre, feldolgozó értékesítési árat nem gyűjtenek, ezért az országokat nem tudtuk figyelembe venni.

A lisztnél minden tagországban azt a típust választottuk ki a finom/búzaliszt típusok közül, amelyek minőségileg legközelebb állnak a hazai BL 55-ös finomliszthez: cseh finomliszt (OO extra), lengyel búzaliszt (550), szlovák sima búzaliszt (T-512). A továbbiakban az egyszerűség kedvéért nem teszünk minőségi megkülönböztetést az összehasonlításban, egységesen – mind a feldolgozó értékesítési, mind a fogyasztói árnál – lisztként említjük a terméket.

A nyerstej termelői ára valós zsír- és fehérjetartalomra vonatkozik. A vizsgált időszak (2006. január - 2009. szeptember) átlagában az alábbiak szerint alakultak a beltartalmi értékek:

- Magyarország: zsírtartalom 3,67%, fehérjetartalom 3,26%.
- Lengyelország: zsírtartalom 3,99%, fehérjetartalom 3,23%.
- Csehország: zsírtartalom 3,87%, fehérjetartalom 3,35%.
- Szlovákia: zsírtartalom 3,74%, fehérjetartalom 3,30%.
- Németország: zsírtartalom 4,15%, fehérjetartalom 3,41%.
- Franciaország: zsírtartalom 4,02%, fehérjetartalom 3,22%.

Magyarországon a Trappista, Lengyelországban, Szlovákiában és Csehországban az Edami, Németországban a Gouda sajt árát gyűjtöttük össze. A francia sajtok esetében nem találtunk félkemény sajtot, így nem tudtuk az összehasonlítást elvégezni.

A nemzetközi zöldség és gyümölcs termelői árak forrását a tagállamok által a Bizottság részére jelentett árak képezték. A paradicsom termelői ára a gömb, fűtös és kocka árának átlagára vonatkozik. A gömbparadicsom ára valamennyi vizsgált tagállam átlagárában, a magasabb árú kok-

télparadicsomé csak Magyarország és Spanyolország termelői árában szerepel. Az alma termelői és fogyasztói ára a különböző fajták átlagára vonatkozik. A vöröshagyma termelői ára kizárólag a barna héjú vöröshagyma termelői árát tartalmazza.

A tanulmányban az ún. „dollár régió”-ból (Ecuador, Costa Rica, Columbia) származó banán nagykereskedelmi árát vizsgáltuk, mivel az import több mint 80%-a ebből a régióból érkezik az EU-ba.

Az egyes termékek termelői, feldolgozó értékesítési és fogyasztói árát (ÁFA nélkül) is összehasonlítottuk a tanulmányban. A zöldség és gyümölcs termékek esetében csak a friss fogyasztásra kerülő termékek nagybani piaci árát, valamint fogyasztói árát vetettük össze, a feldolgozott termékek értékesítési árának vizsgálatára nem állt rendelkezésre megfelelő információ.

Az EU-ban az élelmiszerek fogyasztói árában jelentős eltérések figyelhetők meg, aminek okait (pl. a fogyasztói árak és a GDP kapcsolata) részletesen vizsgálta Györe és Wagner [2008] tanulmánya.

A fogyasztói árak üzlettípusonkénti vizsgálatához a KSH 26 fontosabb élelmiszer adatát bocsátotta rendelkezésünkre a 2007. január és 2009. május közötti időszakra vonatkozóan. A vizsgálatban szereplő üzlettípusok az alábbi bolttípusokat foglalják magukba:

- Hipermarket: Auchan, Cora, Tesco, Interspar
- Szupermarket: Match, Kaiser's, Spar
- Diszkont: Profi, Penny, Lidl, Aldi, Plus
- Magyar lánc: Coop, CBA, Reál, Hélikor
- Egyéb/kisbolt

Megjegyezzük, hogy az Aldi és a Lidl 2009-től került be a KSH megfigyelési körébe.

A budapesti és a vidéki fogyasztói árak összehasonlítása során „vidéknek” tekintettük a főváros közigazgatási határán kívüli településeken található kiskereskedelmi egységeket.

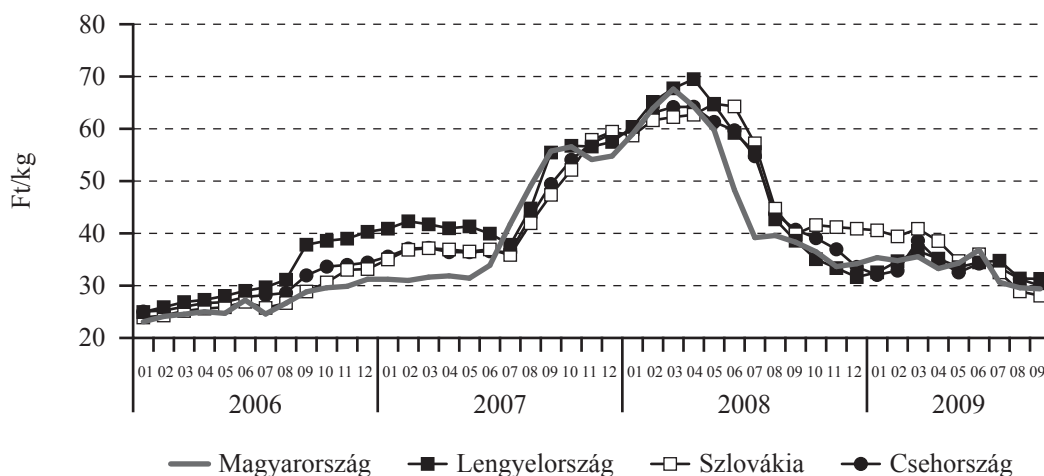
2. A termelői, értékesítési és fogyasztói árak nemzetközi összehasonlítása

2.1. Gabona termékpálya

A vizsgált országokban az étkezési búza termelői ára azonos trendet követett. 2006 januárjától 2007 júliusáig folyamatos, kismértékű árnövekedés tapasztalható, majd ezt követően erőteljes árrobbanás indult. Az árcsúcs a vizsgált tagországokban a 2008. március-június közötti időszakban jelentkezett, amelyet nagymértékű áresés követett.

A tagországok egymáshoz viszonyított árszintje módosult a vizsgált években (1. ábra). A 2006. január-június közötti időszakban az árnövekedés mértéke 11-18% volt tagországtól függően. A változásban a korábbi évekhez képest kisebb hazai és globális kínálat, valamint a bioüzemanyag-előállítás okozta rohamosan növekvő kereslet játszott elsődleges szerepet [Tunyoginé és Stummer, 2006]. Ebben az időszakban a magyar termelői ár volt a legalacsonyabb és a lengyel a legmagasabb. A 2006 júliusától kezdődő gazdasági évben a hazai és a nemzetközi termelői árak jobban elváltak egymástól. Lényegesen megugrott a lengyel ár, kisebb mértékben a szlovák és a cseh, míg a magyar ár esetében folytatódott a kiegyenlített áremelkedés. Ebben az időszakban látványosan kifejezésre jutott, hogy a vizsgált országok földrajzi elhelyezkedéséből milyen mértékű a szállítási költség okozta árkülönbség [Tunyoginé és Stummer, 2006]. Mivel Magyarország távol esik exportpiacaitól és tengeri kikötővel sem rendelkezik, igen költséges a gabonafélék eljuttatása a célpiacokra, ennek megfelelően a termelői árak itt voltak a legalacsonyabbak. A lengyel ár volt a legmagasabb, ami a belföldi kereslettel szembeni kisebb kínálatlal függ össze. A cseh és a szlovák ár a két említett ország árszintje között helyezkedett el. Az árrobbanás időszakában a magyar és a többi ország termelői árában időbeli eltolódás figyelhető meg. A termelői árak növekedése a stagnáló világpiaci, csökkenő európai és hazai kínálatlall, az erőteljes kereslettel, a kimerülő készletekkel magyarázható [Tunyoginé és Stummer, 2008]. A többi vizsgált tagországgal ellentétben Magyarországon két maximum alakult ki. Az első 2007 októberében, majd ezt követően – a kukorica betakarításának hatására – néhány hónapig mérséklődött az ár. Az igazi árcsúcs már a 2008. év első felére esett, és Magyarországon jelentkezett először, utána Lengyelországban és Csehországban, végül Szlovákiában. A 2007/2008. gazdasági év utolsó hónapjaiban elindult az árak mérséklődése, az erőteljes áresés azonban a 2008. évi termés betakarítása után következett be. A kedvező 2008. évi globális, európai és hazai búzatermés prognózisok eleinte mérsékelt, később azonban már jelentősebb áresést indukáltak [Tunyoginé, 2009] mind Magyarországon, mind a vizsgált tagországokban. Viszonylag magas szinten stabilizálódott a szlovák étkezési búza ára a többi országhoz képest, és csak 2009 áprilisától esett a cseh, a magyar és a lengyel ár szintjére. A 2008/2009. gazdasági év második felében 30-40 Ft/kg sávban ingadozott a vizsgált országok termelői ára. A 2009. évi betakarítás és a kedvező termés hírére azonban júniusban újabb látványos árcsökkenés vette kezdetét valamennyi vizsgált országban, és 30 Ft/kg körül stabilizálódott szeptemberig a termelői ár. **Az árrobbanás, majd az árzuhanás hamarabb kezdődött Magyarországon,** mint a másik három vizsgált tagországban, ami nyitottabb gabonapiacunkkal, exportorientáltságunkkal magyarázható, így jobban ki vagyunk téve a világ és az európai piaci hatásoknak. A nettó gabonaexportőröknél az exportár erőteljesen befolyásolja a belpiaci árat.

Az étkezési búza termelői ára

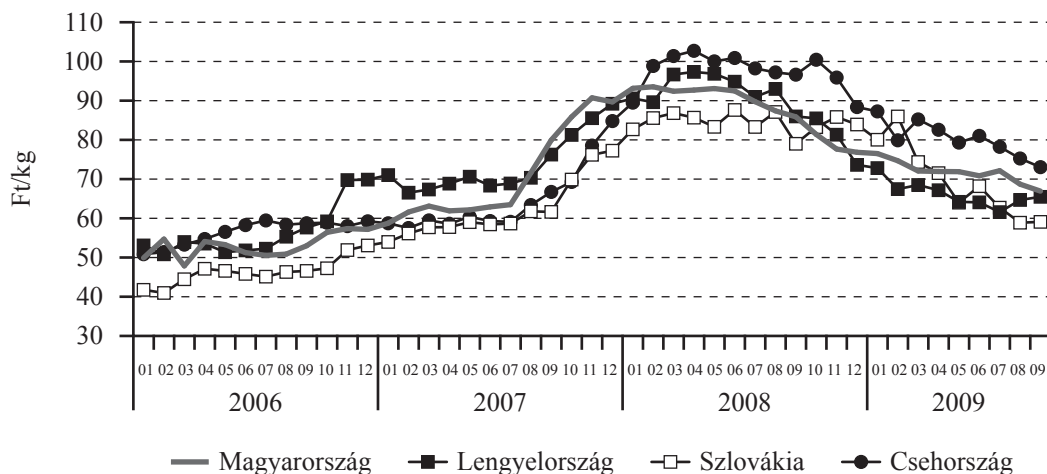
Forrás: AKI PÁIR, EU Bizottság

Az alapanyag árváltozásai néhány hónappal később jelentek meg a liszt értékesítési árakban (2. ábra). Ebben nagy szerepe van annak is, hogy az alapanyag mellett a liszt árát egyéb, jelentős költségek is alakítják (pl. energiaár, ami 2008-ban számottevően emelkedett, szállítás, tárolás, csomagolás) [Tunyoginé, 2009].

2006 első félévében a szlovák és a cseh liszt értékesítési ára kismértékben emelkedett, a lengyel és a magyar árszint nem változott lényegesen. A 2006/2007. gazdasági évben egyértelműen növekvő tendencia figyelhető meg. Az árak mérsékelt emelkedésének hátterében az uniós árakhoz való felzárkózás áll [Tunyoginé és Stummer, 2008]. 2007 júliusától azonban jelentős növekedés kezdődött a feldolgozó értékesítési árak esetében is, ami a termelői árak robbanásával kapcsolható össze. A legmagasabb érték 2008 első hónapjaiban alakult ki, amikor a cseh áru volt a legdrágább, ezt követte a lengyel, a magyar és végül a szlovák, amely a vizsgált időszak elejétől a legalacsonyabb árfekvésű volt. 2008 második felétől csökkent a liszt feldolgozó értékesítési ára. A cseh árak maradtak továbbra is a legmagasabbak. Míg a magyar, a lengyel és a cseh liszt ára már a 2008/2009. gazdasági év végén csökkenésnek indult, a szlovák liszté 2009 februárjáig magas szinten ingadozott, ezt követően esett drasztikusan, annak ellenére, hogy az alapanyag ára a többi vizsgált tagországhoz hasonlóan változott, igaz kisebb mértékben. A vizsgált időszakban a termelői árakhoz hasonló időbeli eltolódás itt is megfigyelhető. A magyar és a lengyel árváltozások időben hamarabb következtek be, mint a cseh és a szlovák termék esetében.

2. ábra

A liszt feldolgozó értékesítési ára

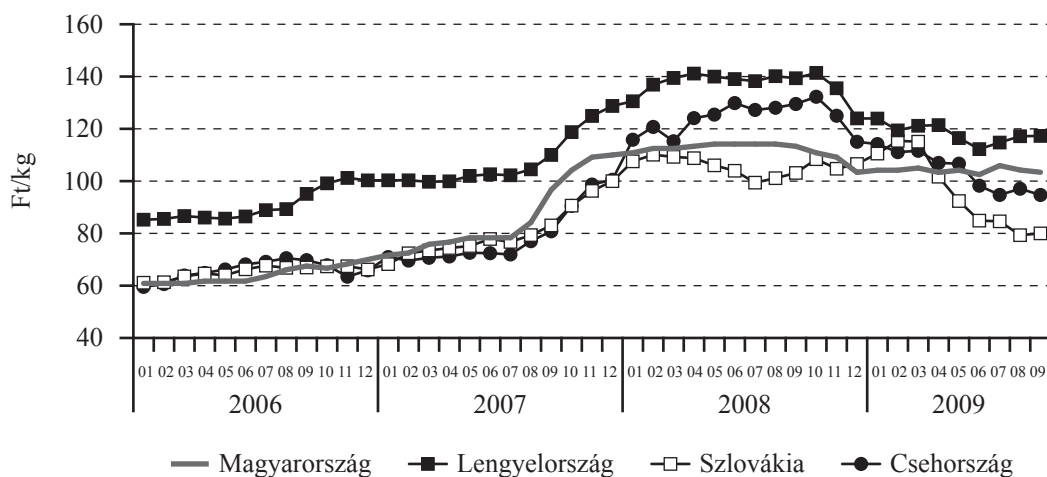

Forrás: AKI PÁIR, SZIF, MRiRW ZSRIR, PPA ATIS

A liszt fogyasztói árának változása jól igazodott a liszt értékesítési árának mozgásához. A lengyel liszt nettó fogyasztói árszintje jóval meghaladta a másik három vizsgált ország árszintjét (3. ábra), jóllehet a vizsgált időszak végén már nagyobbak az eltérések az országok között is. Ez a következőkkel magyarázható: 1. Lengyelországban a liszt készítéséhez vélhetően nagy mennyiségben használnak drágább, importált búzát is, amit a fogyasztói árakban ismertetnek el; 2. A belföldi kínálatban jelentős hányadban szerepelhet külföldi búzaliszt is.

3. ábra

A liszt fogyasztói ára

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, ČSÚ

A fogyasztói árak a vizsgált időszak elejétől 2007 júniusáig egyenletesen növekedtek. Ebben az időszakban a cseh, a szlovák és a magyar ár egy szinten mozgott, míg a lengyel ár magasan felettük volt. 2007 júliusától erőteljes áremelkedés kezdődött, az árcsúcs azonban a 2008/2009. gazdasági évben alakult ki. Itt meg kell jegyezni, hogy míg a fogyasztói ár növekedésének kezdete egybeesik az értékesítési ár növekedésének kezdetével, sőt Magyarországot kivéve a többi tagországban a termelői ár növekedésének kezdetével is, addig **a fogyasztói ár maximuma hónapokkal eltolódott a többi fázisárhoz viszonyítva**. Magyarországon 2008 májusában alakult ki az árcsúcs, Lengyelországban és Csehországban 2008 októberében figyelhető meg a legmagasabb nettó fogyasztói ár. Szlovákiában jelentősen elhúzódott a maximum, sőt lényegében két csúcs jellemző. Az egyik 2008 februárjában, majd egy hullámvölgyet követően a vizsgált időszak legmagasabb nettó fogyasztói ára egy évvel később, 2009 februárjában alakult ki, ami az árrobbanás előtti állapothoz képest 50%-kal magasabb árszintet jelent. Ez többek között az euró bevezetésére és az erős árfolyam-reakciókra vezethető vissza. A maximum után a kiemelt tagországokban 9-31%-kal esett vissza a nettó fogyasztói ár a vizsgált időszak végéig, legkevésbé a magyar, legnagyobb mértékben a szlovák.

A fázisárak relatív szórása viszonylag nagy, mivel a vizsgált időszakban az árrobbanás és az erőteljes árzuhanás is lezajlott, az országok közötti különbségeket azonban jól reprezentálják. A termelői árak vonatkozásában az adatok relatív szórása Magyarországon volt a legnagyobb, vagyis itt volt a legszélsőségeesebb a minimum és a maximum közötti eltérés. A liszt feldolgozói értékesítési ára Szlovákiában, a fogyasztói ára Csehországban ingadozott legnagyobb mértékben. Magyarország a feldolgozói ár tekintetében a harmadik, a fogyasztói árat illetően a második helyen áll (1. táblázat).

1. táblázat

Az étkezési búza és a liszt árának relatív szórása (2006. január-2009. szeptember)

százalék

	Étkezési búza termelői ár	Liszt feldolgozói értékesítési ár	Liszt fogyasztói ár
Magyarország	32,33	20,57	22,17
Lengyelország	29,46	19,37	16,40
Szlovákia	30,47	23,38	20,53
Csehország	29,70	22,91	26,14

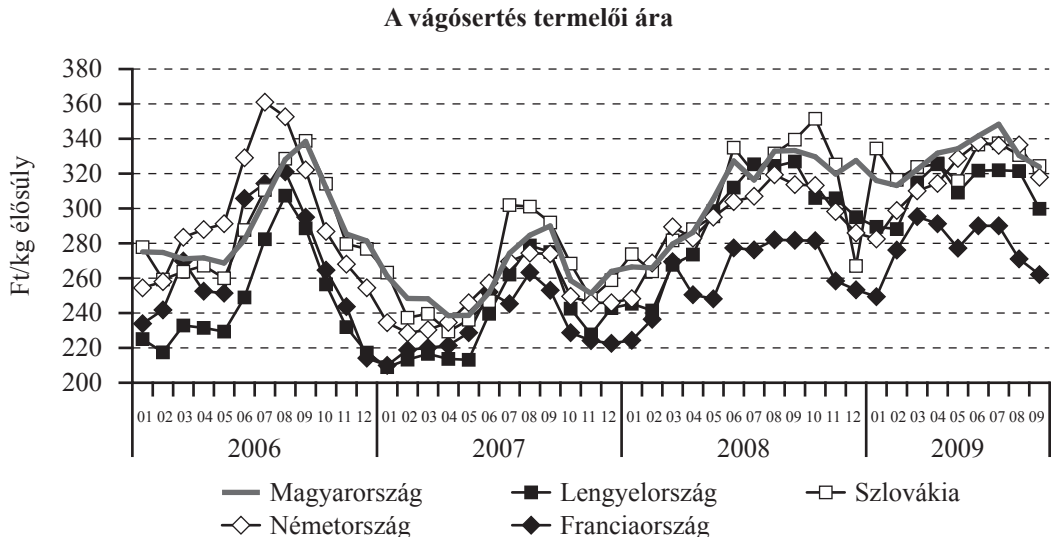
Forrás: AKI PÁIR, KSH, EU Bizottság, GUS, PPA ATIS, SZIF, SÚSR, ČSÚ, MRIRW ZSRIR adatai alapján saját számítás

2.2. Sertés termékpálya

A vágósertés termelői ára a vizsgált tagországokban hasonlóan alakult 2006. január és 2009. szeptember között (4. ábra). 2006-ban nagymértékű áremelkedés történt, amelynek elsődleges oka, hogy a madárinfluenza miatt csökkent a baromfihús-fogyasztás, a sertéshús iránt pedig erőteljesen nőtt a kereslet. A folyamatot tovább erősítette a marhahús viszonylag magas ára is. A dél-amerikai száj- és körömfájás járvány miatt Oroszország betiltotta a brazil sertéshús-szállításokat, ami kedvező exportlehetőséget biztosított az európai sertéshús számára, hozzájárulva ezzel a termelői ár további növekedéséhez [Tunyoginé és Stummer, 2006]. Ebben az időszakban a kedvező exportlehetőségek miatt a német árak voltak a legmagasabbak. A magyar árak a középmezőnyben helyezkedtek el. 2006 őszétől a szezonális árcsökkenést meghaladó mértékű áresés kezdődött. Ebben az ismét

növekvő baromfi- és marhahús-fogyasztásnak, valamint az előző évi magas árak miatt felfutott uniós sertéshús-termelésnek volt meghatározó szerepe, amelyhez hozzájárult az is, hogy az erős euró miatt akadozott az uniós export, valamint az amerikai sertéshús-behozatal tovább növelte a kínálatot. Az USA sertéshús-exportja jelentősen nőtt az elmúlt tíz évben (elsősorban Kanada és Mexikó felé), ugyanakkor évente 7-8 millió darab malacot exportál Kanadából, ezzel együtt az egyik legnagyobb nettó exportőr a világon.

4. ábra

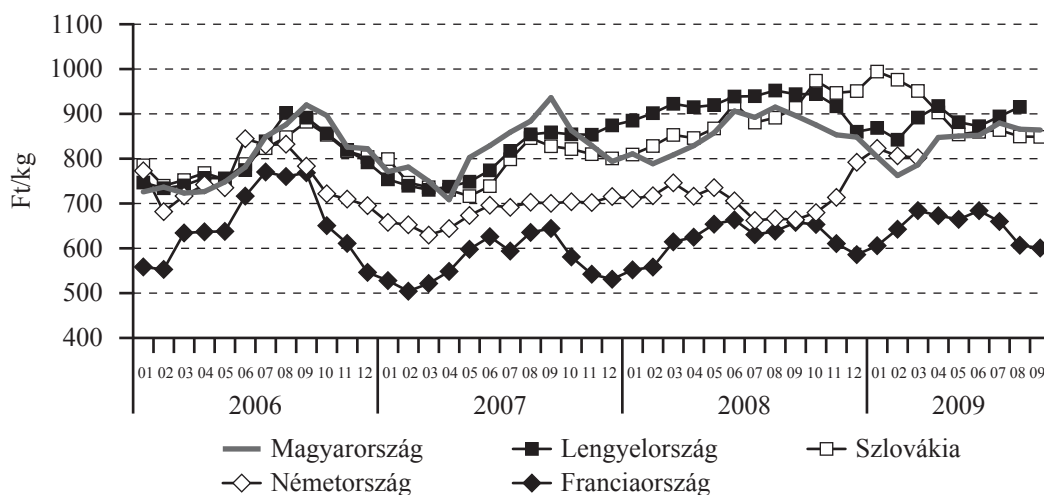

Forrás: AgriMIS, Agreste, AKI PÁIR

Az árak 2007 májusában érték el mélypontjukat, miközben a takarmányárak rendkívül magasak voltak. **Magyarországon az árcsökkenés a többi országhoz képest késve következett be és kisebb mértékű volt**, a jelentős mértékben lecsökkent sertésállomány miatt. Az állatlétszám visszaesésével magyarázható, hogy a továbbiakban a szlovák mellett a magyar ár volt a legmagasabb. 2007 novemberétől 2008 októberéig a sertésárak folyamatosan emelkedtek. Az árak őszi és téli mérséklődéséhez a szezonális hatások mellett főleg a világgazdasági válsággal összefüggő keresletcsökkenés járult hozzá. Ezzel együtt az árcsökkenés mértéke lényegesen kisebb volt, mint 2006-ban. Amellett, hogy az árak tendenciája hasonló a vizsgálatba vont országok között, megfigyelhető a tagállamok árainak közeledése.

Az értékesítési árak a vizsgált országokban csak részben követték a termelői árak változását (5. ábra). A termelői árcsúccsal megközelítőleg egy időben érte el az értékesítési ár az első maximumot (2006. nyár-ősz). Ezt követően a második fázis ára is jelentősen esett, és a 2007. első félévében kialakult mélyponttól a vizsgálatba vont országok árai közötti különbségek nőttek. A francia és német árak voltak a legalacsonyabbak. A magyar, a szlovák és a lengyel árak látványosan meghaladták az előbbieket, és a vizsgált időszak végéig növekvő tendenciát követtek.

A sertéskaraj feldolgozói értékesítési ára

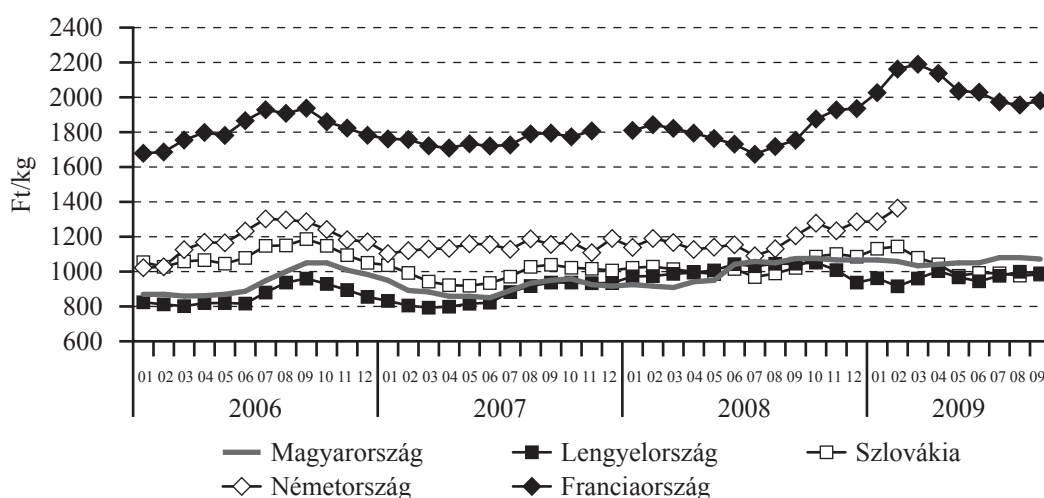

Forrás: ZMP, GUS, PPA-ATIS, Agreste, AKI PÁIR

A fogyasztói ár ingadozása kisebb volt, mint a termelői és az értékesítési áraké (6. ábra). A sertéskaraj német, a lengyel, a szlovák és a magyar fogyasztói ára azonos szinten mozgott, míg a francia az előbbieket közel kétszerese volt a vizsgált időszakban. A 2007. évi hullámvölgyet követően valamennyi vizsgált tagországban – a termelői árak tendenciájának megfelelően – enyhén emelkedett az ár.

6. ábra

A sertéskaraj fogyasztói ára

Forrás: Agrarwirtschaft, GUS, SÚSR, KSH, Agreste

Franciaországban a sertéskaraj lényegesen magasabb fogyasztói árát egyrészt az okozza, hogy a kereskedők az alacsonyabb árú és nagyobb mennyiségben vásárolt sertéshúst nagyobb haszonnal értékesítik, és ezzel kompenzálják a magasabb árfekvésű marhahús eladása során keletkező veszteségeiket [Vadjoux, 2009]. Másrészt viszont nemcsak a sertéskaraj, hanem a francia élelmiszerek ára is magasabb az európai átlagnál. A francia kormány szerint a nagykereskedelem túlszabályozása és a konkurencia hiánya eredményezi az uniós átlagnál magasabb fogyasztói árakat. Franciaországban a diszkontok részaránya 10% körüli, ugyanakkor Németországban meghaladja a 40%-ot. Franciaországban az öt nagykereskedelmi csoportból a régiók háromnegyed részében csak néhány cég van jelen, amelyek konkurencia nélkül határozhatják meg az árakat. A kormány a fogyasztói árak csökkentését a diszkontáron forgalmazók részarányának növelésével kívánja megoldani.

A vizsgált időszakban **a termelői árak relatív szórása volt a legnagyobb**, a feldolgozó és a fogyasztói árak stabilabbak voltak (2. táblázat). A sertéshús termelői és értékesítési ára Magyarországon volt a legstabilabb, míg a fogyasztói ár Szlovákiában ingadozott legkevésbé.

2. táblázat

**A vágósertés és a sertéskaraj árának relatív szórása
(2006. január-2009. szeptember)**

százalék

	Vágósertés termelői ár	Sertéskaraj feldolgozó értékesítési ár	Sertéskaraj fogyasztói ár
Magyarország	10,32	7,01	8,15
Lengyelország	14,58	8,25	8,56
Szlovákia	11,63	8,40	6,10
Németország	11,95	7,66	6,24
Franciaország	10,75	10,04	7,00

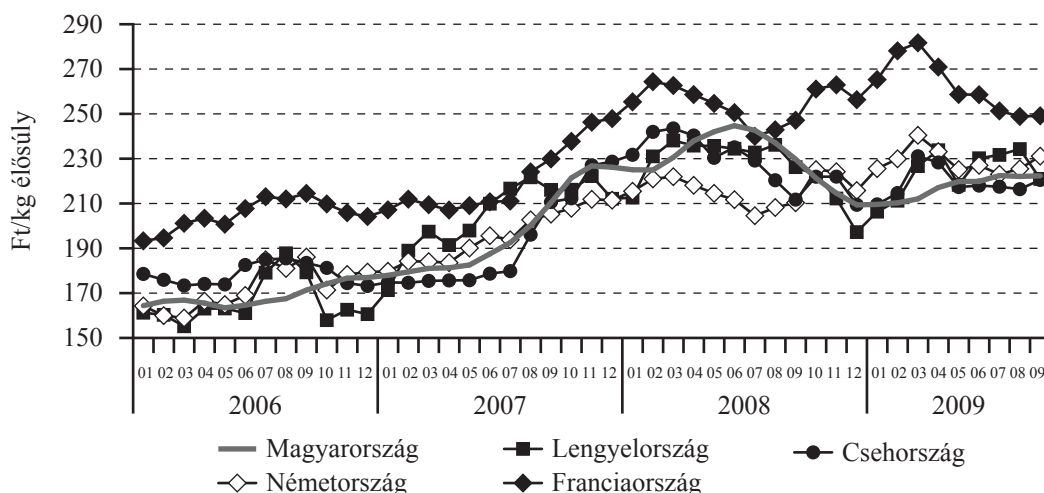
Forrás: AgriMIS, Agreste, AKI PÁIR, KSH, ZMP, GUS, PPA-ATIS, Agrarwirtschaft, SÚSR adatai alapján saját számítás

2.3. Csirkehús termékpálya

A csirkehús-ágazat piaci folyamatait legfőképp a 2005 nyarán felmerült madárinfluenza-probléma, majd a takarmányárak alakulása befolyásolta a vizsgált időszakban.

Azokban az országokban, ahol a média higgadt, tárgyilagos tájékoztatást nyújtott a madárinfluenzával kapcsolatban, a fogyasztói bizalomvesztés kisebb mértékű volt, és a vágócsirke termelői ára csak kismértékben vagy egyáltalán nem csökkent 2005 második felében. Ugyanakkor több tagállamban drasztikus visszaesés következett be (pl. Olaszország). Az Európai Uniót 2006 tavaszán ténylegesen is elérte a betegség, aminek következtében az év végére számos országban vágócsirke-hiány alakult ki, a termelői ár emelkedését eredményezve az év eleji mélyrepülés után (7. ábra). A vágóállat-hiány még 2007 első felében is éreztette hatását, majd 2007 második felében a takarmányárak jelentős növekedése drágította a vágócsirkét. Ennek hatása még 2008 elején is érezhető, azonban a magas árak, valamint a bővülő állomány következtében fokozatosan kialakuló túlkínálat a vágócsirke termelői árának csökkenését eredményezte, és a tagállamok többségében 2009 közepére kialakult egy új egyensúlyi árszint.

A vágócsirke termelői ára

Forrás: AgriMIS, SZIF, ZMP, MEG, Agreste, AKI PÁIR, MRiRW ZSRIR

Csehországban 2007 közepén jelent meg a madárinfluenza. A vágócsirke kínálata jelentősen csökkent, és a takarmányárak is magasak voltak, így a többi országnál jóval erőteljesebben nőtt a termelői ára. Ezzel egy időben a kereslet nem vagy csak alig csökkent, így az alapanyag drágulását érvényesíteni lehetett az értékesítési és a fogyasztói árakban is.

Magyarországon és Lengyelországban ugyan emelkedett 2009-ben a vágócsirke ára, ám a korábbi években tapasztaltakhoz képest jóval kisebb mértékben. A 2009. év nyár vége – ősz eleje óta mindkét országban árcsökkenés figyelhető meg, amiben feltehetően szerepet játszik a takarmányárak csökkenése is.

A vágócsirke termelői ára Franciaországban a vizsgált időszak teljes időtartama alatt meghaladta a többi országét. A többi ország sorrendjét a fentebb említett események mellett a saját belső piaci folyamataik (elsősorban a kereslet-kínálat alakulása), valamint a nemzeti valutának az euróhoz viszonyított árfolyamai is erősen befolyásolták.

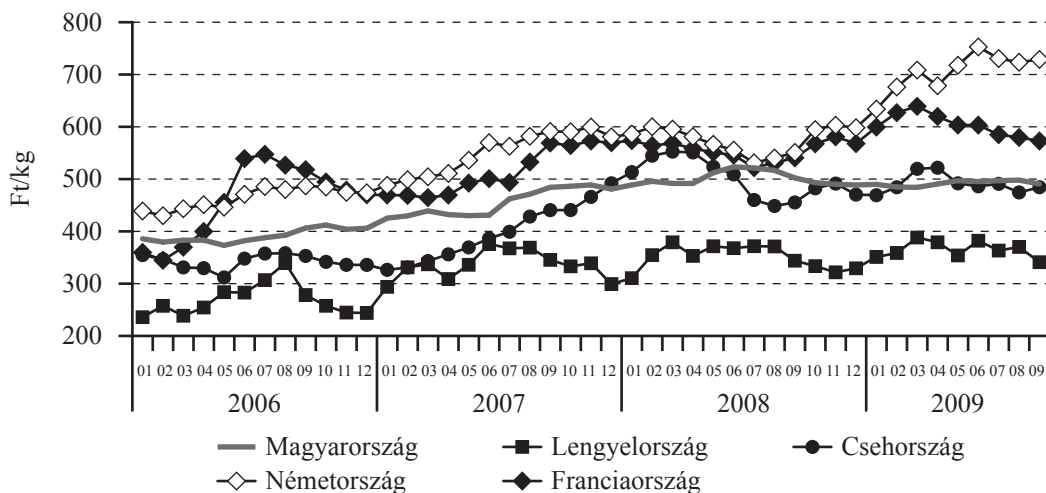
A kelet-európai országok közül általában Lengyelországban volt a legalacsonyabb a termelői ár. A madárinfluenza után azonban olyan mértékű vágóállat-hiány alakult ki 2007 folyamán, hogy csak 2008 végére csökkent a lengyel ár ismét a többi ország szintje alá. **A magyarországi árak követik az uniós tendenciákat, és tartósan alacsonyabbak az uniós átlagárnál.** Magyarország nettó importőr csirkehúsból, az EU importjának jelentős részét adó tengerentúli szállítókkal (pl. Brazília) szembeni előnyünk abból adódik, hogy friss, előhűtött baromfi húst tudunk szállítani a közeli piacokra.

A feldolgozó értékesítési árak általában követik a vágócsirke termelői árának tendenciáját (8. ábra). A megfigyelt országok közül a két nyugat-európai tagállam feldolgozó értékesítési ára meghaladja a kelet-európaiakét a feldolgozás lényegesen nagyobb hatékonysága miatt. A vizsgált időszakban – 2006 egy rövid időszakát leszámítva – a német egész csirke ára volt a legmagasabb és a lengyel a legalacsonyabb. Ugyan 2006-2007-ben még a cseh és a szlovák egész csirke is olcsóbb volt a magyarnál, 2009-re a három ár közötti különbség gyakorlatilag megszűnt.

8. ábra

A friss egész csirke feldolgozó értékesítési ára

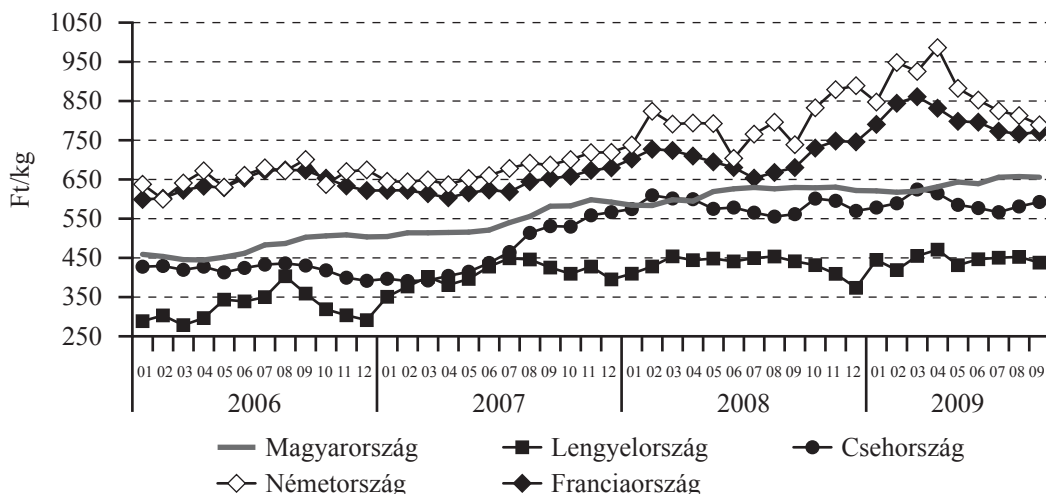

Forrás: EU Bizottság, MEG, AKI PÁIR

A fogyasztói árak kevésbé követik a feldolgozó értékesítési árak tendenciáját, mint a feldolgozó ár a termelői árakét (9. ábra). A németországi és a franciaországi árak a legmagasabbak, majd Magyarország következik. Szlovákia és Csehország sorrendje 2007 végén felcserélődött, a cseh egész csirke ára jobban emelkedett, mint a szlovák. A fogyasztói árak Lengyelországban a legalacsonyabbak.

9. ábra

Az egész csirke fogyasztói ára

Forrás: CSÚ, Agrarwirtschaft, MEG, INSEE, KSH, GUS, SÚSR

A vágócsirke termelői ára Lengyelországban mozgott a legtágabb határok között, ugyanakkor Franciaországban volt a legkisebb a relatív szórás (3. táblázat). A feldolgozó és a fogyasztói fázisban a cseh árak tértek el legnagyobb mértékben az átlagtól és a szlovák árak közelítették azt a legjobban. Magyarországon is igen szélsőségesen alakult a termelői ár a többi országhoz viszonyítva, az értékesítési és a fogyasztói árak azonban kiegyenlítettebbek voltak.

3. táblázat

**A vágócsirke és az egész csirke árának relatív szórása
(2006. január-2009. szeptember)**

százalék

	Vágócsirke termelői ár	Egész csirke feldolgozó értékesítési ár	Egész csirke fogyasztói ár
Magyarország	12,97	10,18	11,98
Lengyelország	13,33	13,46	13,73
Szlovákia	12,30	9,79	7,44
Csehország	11,71	17,43	15,98
Németország	12,14	15,44	13,08
Franciaország	10,97	12,88	10,15

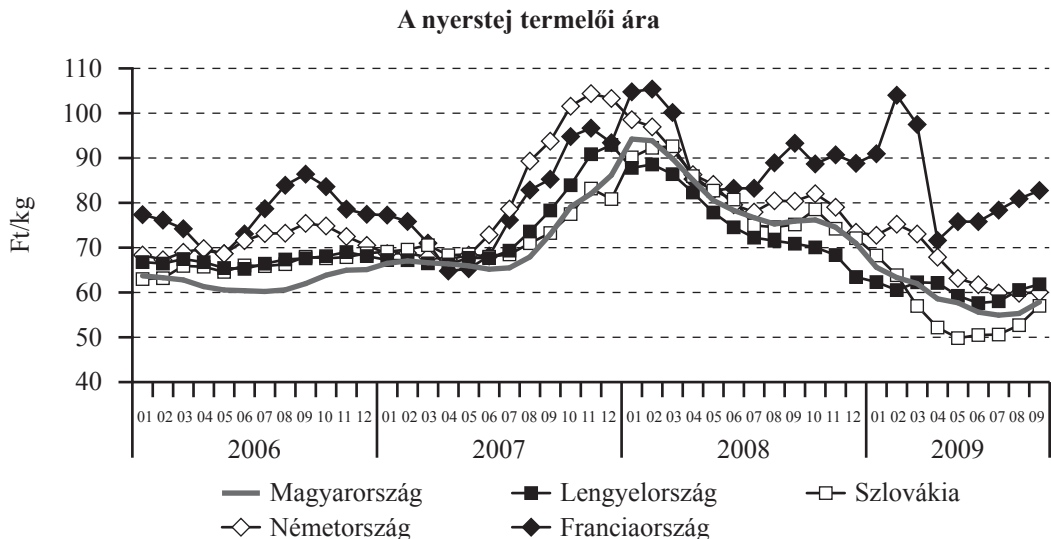
Forrás: AKI PÁIR, KSH, EU Bizottság, AgriMIS, MRiRW ZSRIR, GUS, PPA ATIS, SÚSR, SZIF, ČSÚ, ZMP, MEG, Agrarwirtschaft, Agreste, INSEE adatai alapján saját számítás

2.4. Tej termékpálya

Az elmúlt években a tej és tejtermékek árát összetett világpiaci folyamatok alakították. A tejtermelés 2006 második felében csökkent a világ főbb tejtermék exportőr országaiban, ugyanakkor nőtt a sovány és a teljes tejpor iránti kereslet, aminek következtében kimerültek a vaj és sovány tejpor készletek. A világpiacot meghatározó országok termelésének csökkenésével a kereslet az Európai Unió és az Egyesült Államok tejtermék kínálatára koncentrált. A kereslet további emelkedése árrobbanást váltott ki a tejpiacon. A dollár árfolyama is gyengült, ami elsősorban az USA-nak kedvezett, azonban a kedvezőtlen árfolyam ellenére az Unió is növelte tejtermék kivitelét. Az alapanyaghiány hatására a sovány tejpor ára leghamarabb az óceániai térségben, majd a belpiaci kínálat csökkenésével az Unióban – a tengerentúlra is exportálni képes országokban – kezdett emelkedni. A sovány tejpor (fehérje) és a vaj (zsír) árának emelkedése néhány hónapos késéssel a nyers-tej árának emelkedését eredményezte. **Az uniós tejpiacon meghatározó országokban bekövetkező áremelkedést a többi tagországban néhány hónapos késéssel követte a nyerstej ára.**

Németországban a nyerstej ára 2007 végén a többi tagországhoz képest néhány hónappal korábban érte el csúcspontját (10. ábra). Franciaországban a nyerstej ára csak egy évvel később, 2009 elején süllyedt a többi tagországgal egy szintre, mivel a termelők érdekérvényesítő képessége erőteljesebb volt, mint a többi országban. A német és a lengyel nyerstej ár csökkenéséhez hozzájárulhatott a tejkvóta emelés hatására bekövetkező termelésbővülés is. A kvótaemelés következtében a nyerstej ára az EU-ban erőteljesebben ingadozott, mint korábban, és mérséklődött az uniós és a világpiaci ár közötti különbség. A világpiaci kereslet élénkülése 2009 augusztusában a vaj és szeptemberben a sovány tejpor árának növekedését okozta. Ennek hatására év végén már a nyerstej ára is emelkedett.

10. ábra

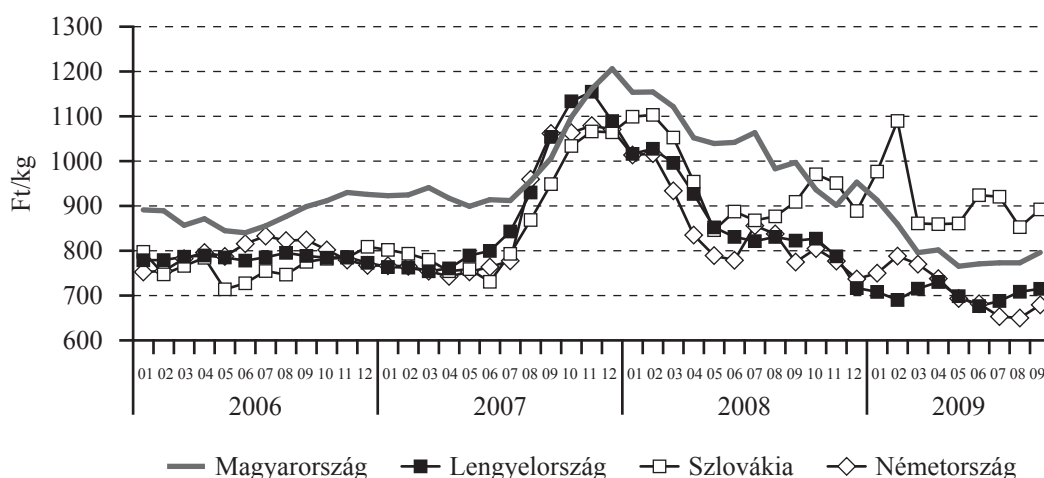
Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR

Magyarország tejpiacát 2006 elején többlettermelés jellemezte a korábbi évekhez képest, aminek hatására a hazai ár az általában legalacsonyabbnak számító szlovák árnál is alacsonyabb szintre süllyedt, és csak 2009-ben haladta meg újra.

A sajtok feldolgozói értékesítési ára 2006-ban Magyarországon volt a legmagasabb a vizsgált országokat tekintve (11. ábra). A többi ország ára 2007 második felében zárkózott fel, majd 2009-ben a hazai ár a szlovák és cseh ár alá süllyedt. A régió meghatározó termelő országaiban a sajt árának 2009-ben tapasztalható 100 Ft/kg-os csökkenése 2006-hoz képest tejegyenértékre átszámolva megegyezett a nyerstej árának csökkenésével. A hazai ár versenyképességének javulása Magyarországra irányuló lengyel és német export visszaesését és a hazai sajt kivitel emelkedését eredményezte.

11. ábra

A sajt feldolgozó értékesítési ára

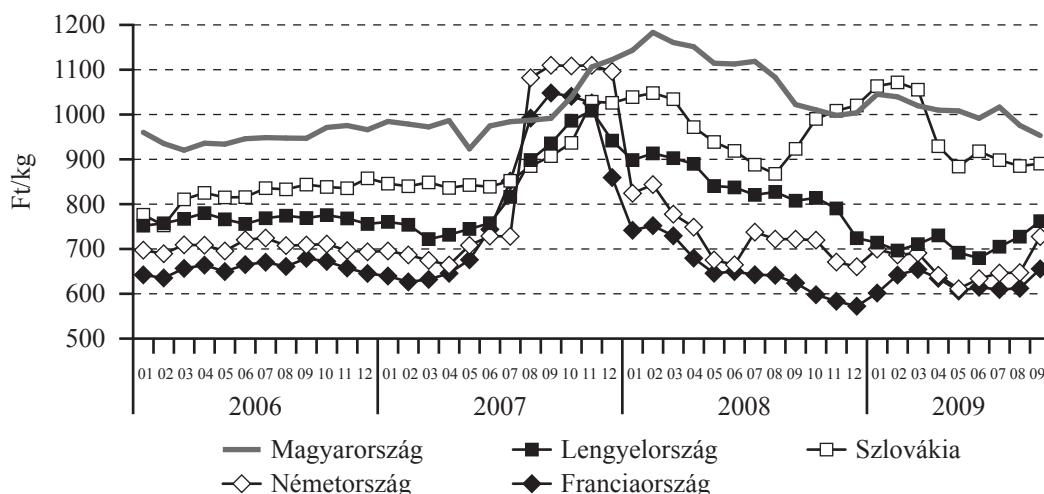

Forrás: AKI PÁIR, MRiRW ZSRIR, PPA ATIS, ZMP, Agreste

A vaj feldolgozó értékesítési ára a vizsgált időszak elején stabil volt. **A nyerstej árának emelkedését Magyarországon és Szlovákiában késve követte a vaj értékesítési ára** a többi országhoz viszonyítva (12. ábra). A magasabb magyarországi vaj árat a zsírtartalomra vetített relatíve magas nyerstej ár és az egy főre jutó fogyasztás lassú emelkedése okozza.

12. ábra

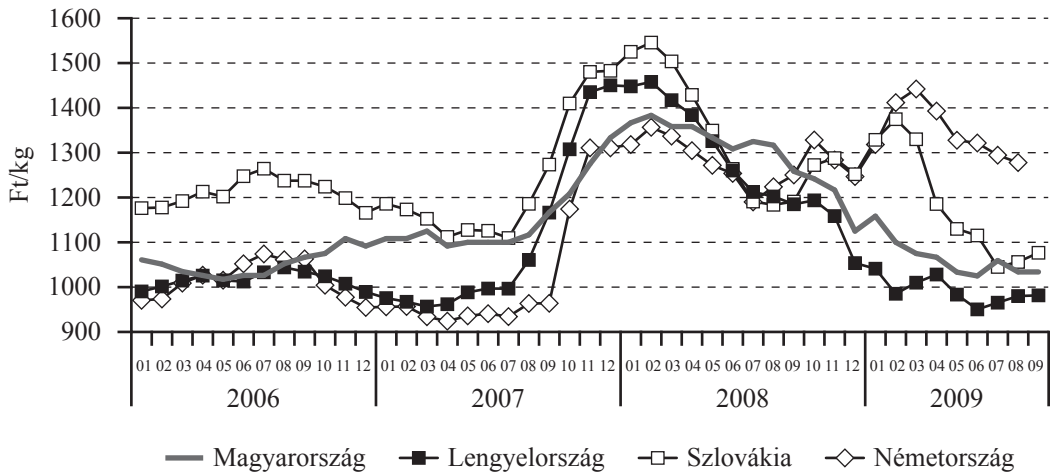
A vaj feldolgozó értékesítési ára

Forrás: AKI PÁIR, MRiRW ZSRIR, PPA ATIS, ZMP, Agreste

A vizsgált időszak elején a sajt fogyasztói ára Szlovákiában volt a legmagasabb, a magyar ár 2007 első felében felzárkózott a szlovákhhoz, majd csaknem a német ár szintjére süllyedt (13. ábra). Ebben az időszakban a sajt fogyasztói ára jelentősen közeledett egymáshoz a megfigyelt országokban, míg 2009-ben nőtt a különbség.

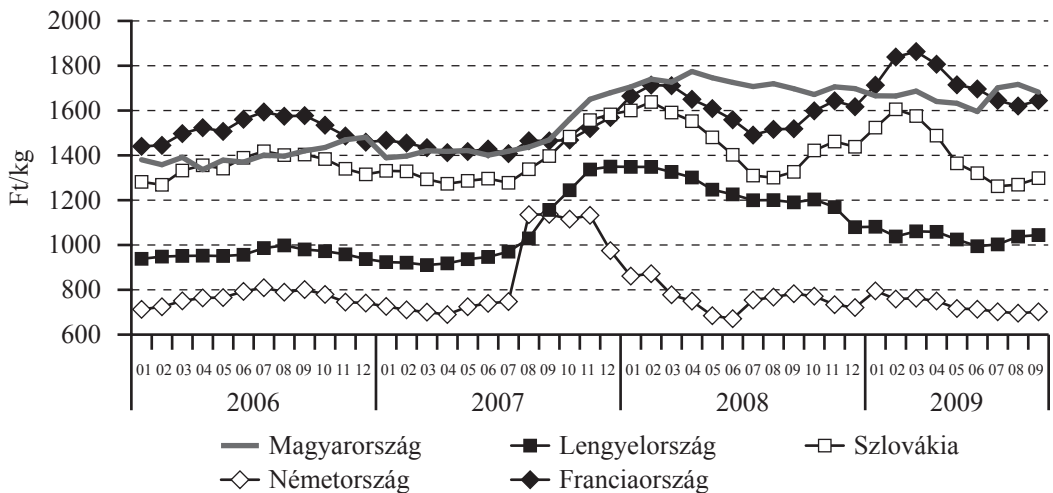
A sajt fogyasztói ára

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, GfK, Agreste

A vaj fogyasztói árszintje a különböző országokban erőteljesen eltért egymástól (14. ábra), bár a francia vaj feldolgozó értékesítési ára a legalacsonyabb, a fogyasztói ára mégis a legmagasabb. Magyarországon a vaj fogyasztói ára nem sokkal marad el a franciától. A megfigyelt termékek közül a vaj fogyasztói ára a legstabilabb, míg a sajt fogyasztói árában jobban megjelenik az alapanyag termelői árának ingadozása.

A vaj fogyasztói ára

Forrás: KSH, AKI PÁIR, GUS, SÚSR, GfK, Agreste

A nyerstej termelői árának ingadozása Németország és Szlovákia után Magyarországon volt a legmagasabb (4. táblázat). A lengyel és a francia nyerstej ára a legstabilabb. A vaj és a sajt feldolgozó értékesítési árát tekintve a legkisebb ingadozás Magyarországon figyelhető meg, míg a sajt árának relatív szórása Lengyelországban, a vajé pedig Németországban volt a legnagyobb. A sajt fogyasztói árváltozása Magyarországon, a vajé Franciaországban volt a legkisebb, ugyanakkor a két termék árának relatív szórása Németországban volt legmagasabb.

4. táblázat

A tej és tejtermékek árának relatív szórása (2006. január-2009. szeptember)

százalék

	Termelői ár	Feldolgozó értékesítési ár		Fogyasztói ár	
	Nyerstej	Sajt	Vaj	Sajt	Vaj
Magyarország	14,69	11,97	6,90	10,07	9,31
Lengyelország	12,51	14,53	10,00	14,43	13,10
Szlovákia	14,91	12,69	9,39	10,10	7,84
Csehország	13,88	12,40	13,95	14,14	12,29
Németország	15,18	13,45	17,70	14,58	15,14
Franciaország	12,48	–	17,14	–	7,37

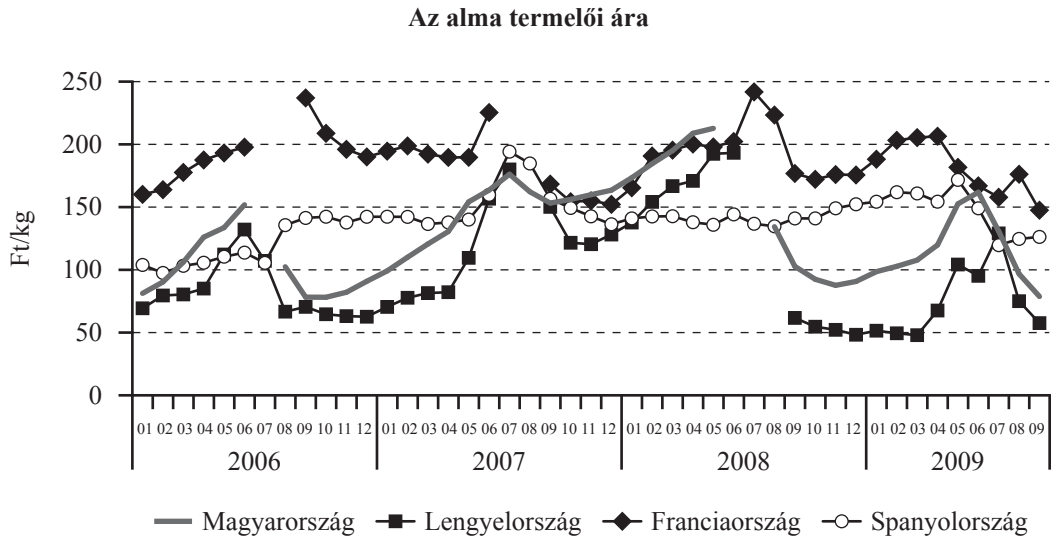
Forrás: AKI PÁIR, KSH, GUS, MRiRW ZSRIR, PPA ATIS, SÚSR, SZIF, ČSÚ, ZMP, GfK, Agreste, EU Bizottság, adatai alapján saját számítás

2.5. Zöldség és gyümölcs termékpálya

2.5.1. Az alma termelői és fogyasztói ára

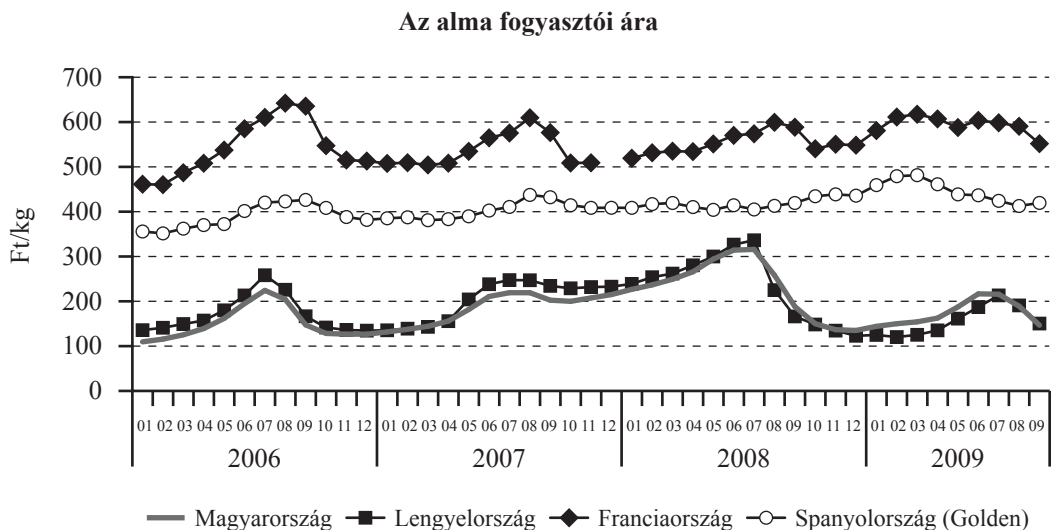
Az alma termelői árszintje Franciaországban volt a legmagasabb a vizsgált időszakban, míg Lengyelországban a legalacsonyabb (15. ábra). Lengyelországban és Magyarországon a kedvezőtlen időjárás a nyugat-európai tagállamokhoz képest nagyobb termés kiesést okozott 2007-ben, ami a termelői árak erőteljes növekedésével járt. Magyarországon a 2008. évi tárolási időszakban az alma termelői ára 65%-kal volt magasabb 2007 azonos időszakához képest. Ugyanakkor 2008-ban az uniós almatermés 14%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, ami a termelői árak csökkenését vonta maga után.

Lengyelországban, valamint Magyarországon nagyobb áringadozások tapasztalhatóak egy éven belül, mint más uniós tagállamokban. A tárolási időszakban a meghatározó kelet-közép-európai almatermelő országok termelői árai az uniós árak közelében mozognak, az új termés piaci megjelenésekor azonban elmaradnak a régi tagállamok áraitól. A magyarországi árak a betakarítás időszakában erőteljesen zuhannak, mivel a hazai étkezési alma exportja maradékjellegű (csak akkor jut ki az uniós piacra, ha ott jelentős a hiány), így a kínálat bővülésekor nincs meg az uniós export lehetősége, mivel az EU-ban a hazai alma sem fajtaszerkezeti, sem minőségi, sem marketing okokból nem versenyképes, még a betakarítás után kialakuló rendkívül alacsony árakon sem. A többletkínálat egyetlen levezetési lehetősége tehát a hazai piac, ahol a túlkínálat nagy áreséssel jár együtt; valamint az ipari almafeldolgozás, ami viszont rendkívül alacsony felvásárlási árakkal dolgozik. A magyar étkezési alma gyenge versenyképessége miatt a betakarításkor zuhannak az árak. Ez alól csak a nagy kínálati hiányt hozó évek kivételek, ekkor akár az uniós árakat is meghaladhatja a hazai ár (2007 vége-2008 eleje). Lengyelországban és Magyarországon komoly problémát jelent az elavult, illetve az új fogyasztói ízléseknek és keresletnek kevésbé megfelelő fajták lecserelése.

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR

Az alma fogyasztói ára követi a termelői árak tendenciáját (16. ábra). A legmagasabb árszint Franciaországban figyelhető meg, ami valószínűsíthetően a fogyasztói igényeket jobban kielégítő, szélesebb, divatosabb fajtaválasztékkal is összefüggésben van. Az **alma fogyasztói ára Magyarországon a legalacsonyabb**, kivéve a 2008 decemberétől tartó időszakot, amikor a lengyel alma fogyasztói ára a hazainál is alacsonyabb szintre süllyedt. A vizsgált kelet- és közép-európai országokban az alma fogyasztói ára 2008 nyaráig emelkedett, majd a friss gyümölcs betakarításakor erőteljesen csökkent.

Forrás: KSH, ČSÚ, MARM, Agreste, GUS

Az alma fogyasztói ára kevésbé ingadozik, mint a termelői ára (5. táblázat). Kivételt egyedül Csehország jelent, ahol a fogyasztói árakban mutatkozik nagyobb ingadozás. A termelői, illetve a fogyasztói árak egyaránt a legalacsonyabb árszintekkel rendelkező Lengyelországban ingadoznak a legnagyobb mértékben. A termelői árak Franciaországban, a fogyasztói árak pedig Spanyolországban térnek el a legkevésbé az átlagtól.

5. táblázat

**Az almaárak relatív szórása
(2006. január-2009. szeptember)**

százalék

	Termelői ár	Fogyasztói ár
Magyarország	29,3	28,1
Lengyelország	42,9	30,0
Csehország	16,4	19,0
Franciaország	11,7	8,1
Spanyolország	14,2	7,0

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, KSH, GUS, ČSÚ, Agreste, MARM adatai alapján saját számítás

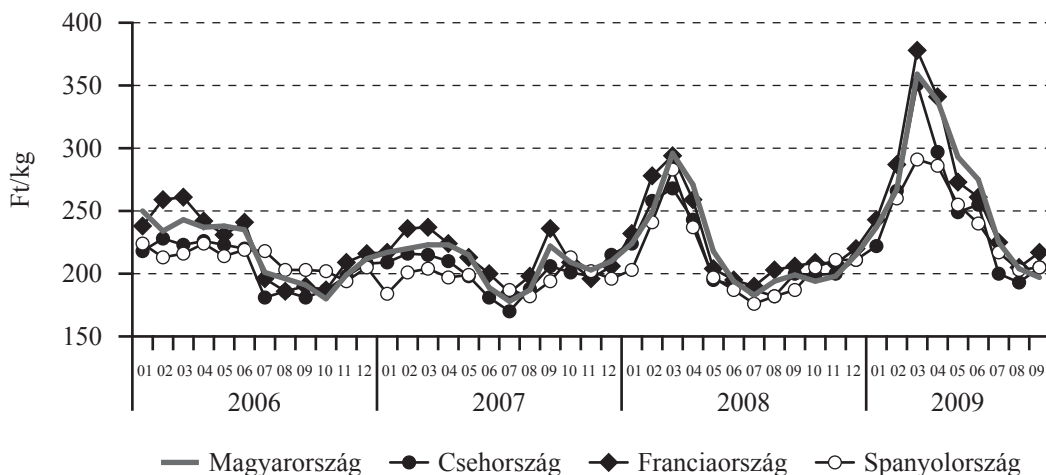
2.5.2. A banán nagykereskedelmi és fogyasztói ára

A banán nagykereskedelmi ára a vizsgált országokban azonos tendenciát követett és nem tért el lényegesen egymástól (17. ábra). Az elmúlt években két árcsúcs figyelhető meg. Az első 2008. első negyedében jelentkezett, mivel a fő banán beszállító országokban a kedvezőtlen időjárás miatt kisebb volt a termés. A magasabb input- és szállítási költségek, továbbá a dollár gyengülése is az áremelkedést erősítették. A következő, lényegesen nagyobb árcsúcs 2009 elején volt, amikor nemcsak Magyarországon, hanem egész Európában keresleti piac alakult ki, ugyanis a fő banán-beszállító országok kínálata csökkent. Franciaországban, 2009. március közepén egy hét alatt 25%-kal nőtt a banán ára. A magasabb árakat a beszállító országokban (Costa Rica, Dominikai Köztársaság) természeti csapások következtében kialakuló kisebb termésmennyiség okozta. Magyarországon az árat tovább növelte a forint gyengülése is, emellett 2009. március-áprilisban csökkent a betárolt gyümölcskészlet (alma, körte), ami szintén hozzájárulhatott a banán iránti kereslet növekedéséhez, illetve az árak emelkedéséhez.

17. ábra

A banán nagykereskedelmi ára

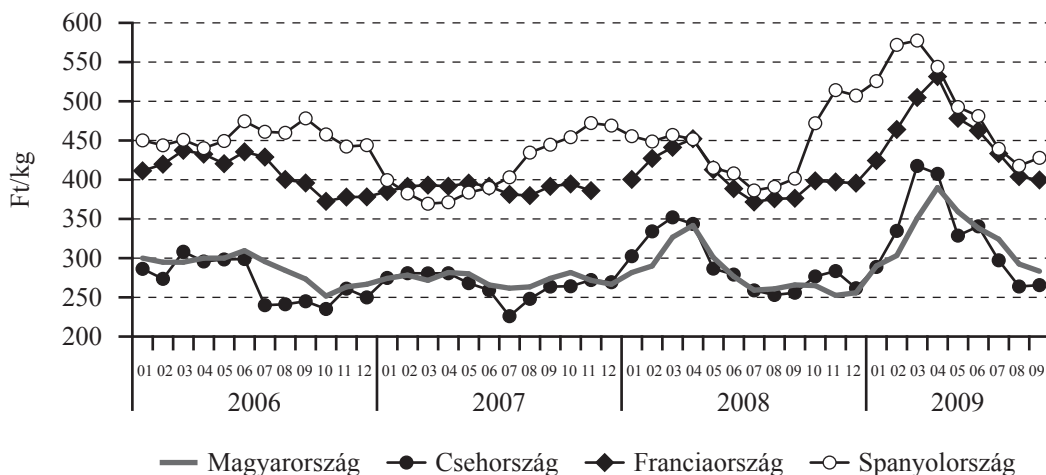

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR

A nagykereskedelmi árakkal ellentétben **a fogyasztói árak jelentősen különböznek a vizsgált országokban**. A banán fogyasztói árszintje Spanyolországban és Franciaországban lényegesen magasabb, mint Csehországban és Magyarországon (18. ábra). **A fogyasztói árszintek követték a nagykereskedelmi árak változását: 2007-ben csökkentek, 2008-ban és 2009-ben nőttek.** Franciaország esetében fontos megemlíteni, hogy a banán fogyasztói ára lényegesen alacsonyabb, mint az almáé. Ennek oka, hogy a kínálatot az import mellett a két francia tengerentúli megyéből (Guadeloupe és Martinique) érkező termékek is bővítik, ahol uniós támogatások segítik a termelést.

18. ábra

A banán fogyasztói ára

Forrás: KSH, ČSÚ, MARM, Agreste

A vizsgált országokban a **banán nagykereskedelmi árának relatív szórása nagyobb, mint a fogyasztói áraké** (6. táblázat). A nagykereskedelmi ár Magyarországon és Franciaországban tér el leginkább az átlagtól, Spanyolországban a legkevésbé. A banán fogyasztói árának relatív szórása Csehországban a legnagyobb, míg Franciaországban a legkisebb.

6. táblázat

**A banánárak relatív szórása
(2006. január-2009. szeptember)**

százalék

	Nagykereskedelmi ár	Fogyasztói ár
Magyarország	17,2	10,3
Csehország	15,5	14,1
Franciaország	17,2	8,5
Spanyolország	12,7	10,7

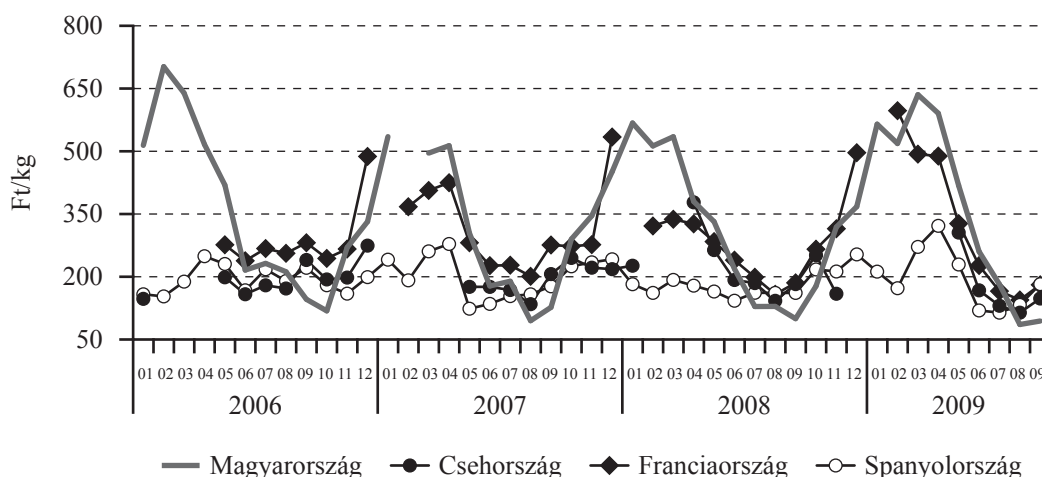
Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, KSH, ČSÚ, MARM, Agreste adatai alapján saját számítás

2.5.3. A paradicsom termelői és fogyasztói ára

A **paradicsom termelői ára a dél-európai nagy paradicsomtermelő tagállamokban** (Olaszország és Spanyolország) **alacsonyabb**, mint az Unió többi tagállamában. Az alacsonyabb árfekvésű marokkói paradicsom EU-ba való bejutását megkönnyítő megállapodásnak köszönhetően a déli tagállamokban 2006-tól a télen értékesített paradicsom ára alacsonyabb volt, mint korábban. **Magyarországon a paradicsom árának éven belüli ingadozása nagyobb**, mint a vezető paradicsomtermelő tagállamokban (19. ábra), ugyanakkor az árcsúcsok és áresések az év hasonló időszakában jelentkeznek. A nagyobb magyarországi áringadozás abból adódik, hogy a paradicsom ára télen lényegesen magasabb az uniós árnál. Ennek oka a hazai paradicsom magasabb termelési költsége, így az üvegházakban nevelt paradicsom magasabb termelői áron kerül értékesítésre, mint az olasz vagy a spanyol import. A nyári időszakban a hazai és uniós terméket hasonló árszint jellemzi, bár a hazai árak az uniós alá eshetnek a kora őszi időszakban. Meg kell jegyezni, hogy a magyarországihoz hasonlóan, a francia paradicsom termelői árában is megmutatkozik a szezonális ingadozás.

19. ábra

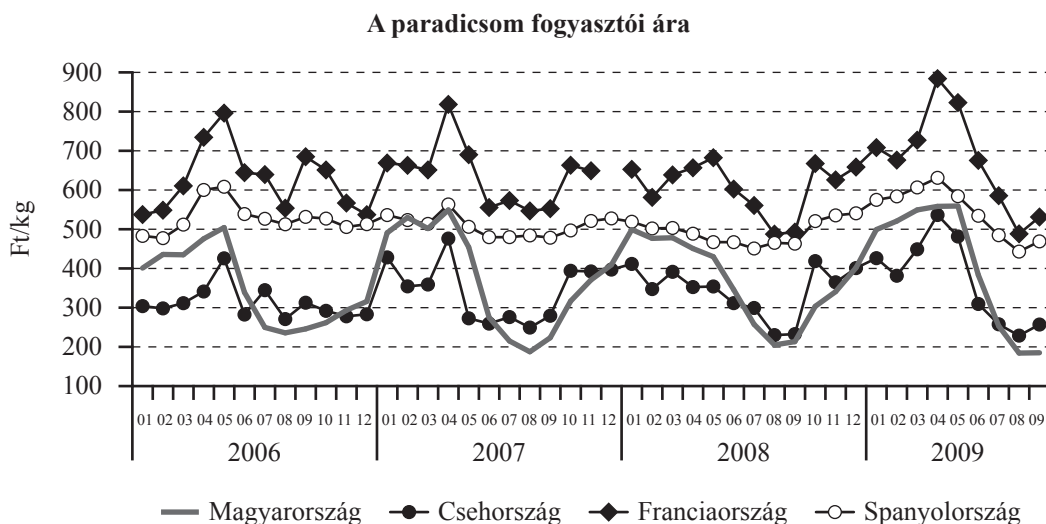
A paradicsom termelői ára

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR

A paradicsom fogyasztói ára jobban eltér az egyes tagállamokban, mint a termelői ára. **A magyar paradicsom fogyasztói ára** – a termelői áráktól eltérően – **elmarad a vizsgált országok fogyasztói áraitól** (20. ábra). A fogyasztói ár Franciaországban a legmagasabb, a legjelentősebb termésmennyiséggel rendelkező Spanyolországban alacsonyabb, a kelet- és közép-európai országokban pedig a legkisebb. A paradicsom fogyasztói ára a termelői árak változásához hasonlóan alakult, ugyanakkor 2009-ben kevésbé nőtt, mint a termelői ár.

20. ábra

Forrás: KSH, ČSÚ, MARM, Agreste

A paradicsom termelői árának relatív szórása nagyobb a fogyasztói árhoz képest. A termelői és a fogyasztói árak átlagtól való eltérése egyaránt Magyarországon a legnagyobb, és Spanyolországban a legkisebb (7. táblázat). A kiegyenlítettebb spanyol áralakulás a nagyobb termésnek és a kedvezőbb termesztési feltételeknek (pl. éghajlat) köszönhető. A paradicsom termelői árának átlagtól való eltérése Franciaországban is jelentős.

7. táblázat

**A paradicsom árának relatív szórása
(2006. január-2009. szeptember)**

százalék

	Termelői ár	Fogyasztói ár
Magyarország	52,3	32,0
Csehország	27,7	21,6
Franciaország	36,5	14,0
Spanyolország	23,7	8,5

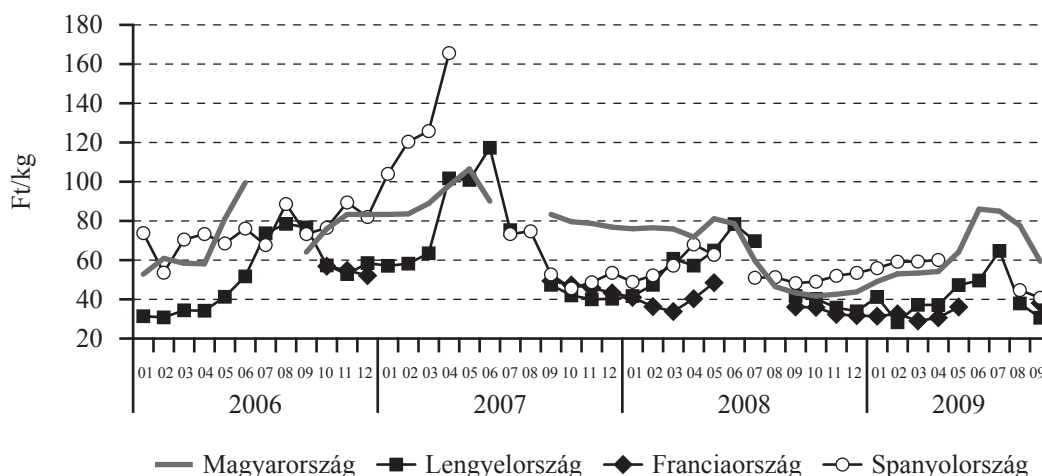
Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, KSH, ČSÚ, MARM, Agreste adatai alapján saját számítás

2.5.4. A vöröshagyma termelői és fogyasztói ára

A barna héjú vöröshagyma termelői árszintje Spanyolországban és Magyarországon magasabb, mint a többi országban (21. ábra). Általánosan jellemző, hogy a tárolási időszakban alacsonyabb, majd – a készletek kimerülésével – a nyári hónapokban emelkedő a termelői ár. 2006-ban az új és a régi tagállamokban egyaránt csökkent a vöröshagyma termése. Ezzel lehetett összefüggésben, hogy a vizsgált tagállamokban 2007 nyár elején érte el a legmagasabb szintet a vöröshagyma termelői ára. Az Európai Unióban, 2007-ben és 2008-ban kínálati piac alakult ki, ami az árak csökkenéséhez vezetett. Magyarországon a termelői ár – valószínűsíthetően a kisebb termés következtében – 2009. július-szeptemberben mintegy 50%-kal volt magasabb az előző év azonos időszakához képest.

21. ábra

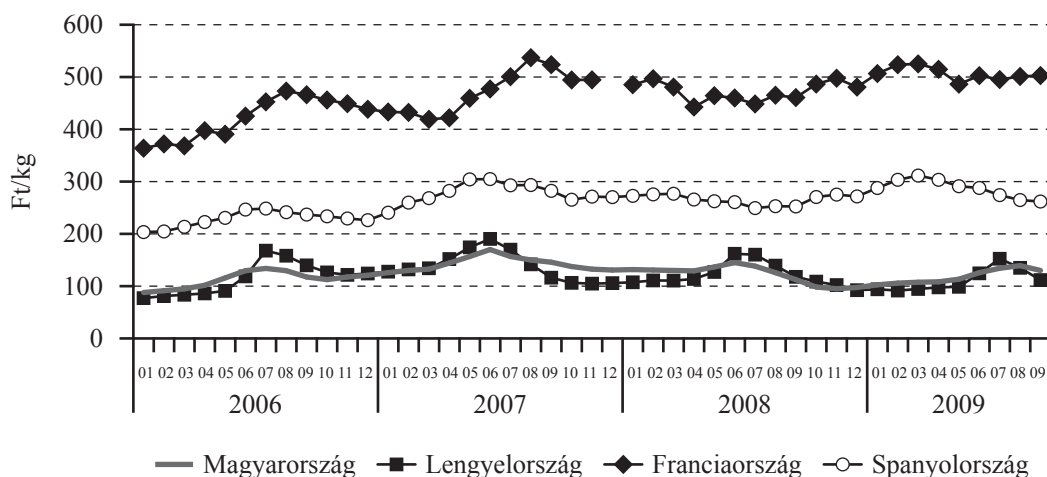
A vöröshagyma termelői ára

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR

A vöröshagyma fogyasztói árszintjében jelentősebb eltérések figyelhetők meg az egyes tagállamok között, mint a termelői áraknál. **A vöröshagyma fogyasztói ára Franciaországban a legmagasabb**, majd mintegy 40%-kal alacsonyabb árszinttel Spanyolország következik. **A lengyel és a magyar fogyasztói árak lényegesen alacsonyabbak, tendenciájuk hasonló.** A fogyasztói árak esetében is megmutatkozik a szezonális, a nyári hónapokban magasabbak, a tárolási időszakban alacsonyabbak. A fogyasztói árak 2007-ben valamennyi vizsgált tagállamban emelkedtek, követték a termelői árak tendenciáját. 2008-ban a fogyasztói árak stagnáltak (Franciaország) vagy enyhén csökkentek (Magyarország), 2009. III. negyedévéig Lengyelországban és Magyarországon alacsonyabbak, Franciaországban és Spanyolországban kissé magasabbak voltak az egy évvel korábnál (22. ábra).

A vöröshagyma fogyasztói ára

Forrás: KSH, MARM, Agreste, GUS

Az egyes tagállamokban a vöröshagyma termelői árának relatív szórása nagyobb a fogyasztói árakhoz képest. A vöröshagyma termelői és a fogyasztói ára egyaránt Lengyelországban tér el leginkább az átlagtól, Franciaországban a legkevésbé (8. táblázat).

8. táblázat

**A vöröshagyma árának relatív szórása
(2006. január–2009. szeptember)**

százalék

	Termelői ár	Fogyasztói ár
Magyarország	23,7	14,9
Lengyelország	37,9	22,4
Franciaország	20,4	9,2
Spanyolország	36,2	10,2

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, KSH, MARM, Agreste, GUS adatai alapján saját számítás

Spanyolországban a zöldségek és gyümölcsök magas fogyasztói árát az okozhatja, hogy az értékesítésben meghatározó, és növekvő tendenciát mutat a magasabb áron értékesítő tradicionális kisboltok részaránya (2009. második félévében gyümölcs: 32%, zöldség: 26%), míg a hiper- és szupermarketeké csökken, a diszkontok pedig csak a forgalom 6,5%-át adják [Pedraza és Bastida, 2009]. Ugyanakkor Németországban a friss zöldség és gyümölcs kiskereskedelmi forgalmában a diszkontok részesedése 54%, ami alacsonyabb fogyasztói árakat eredményez.

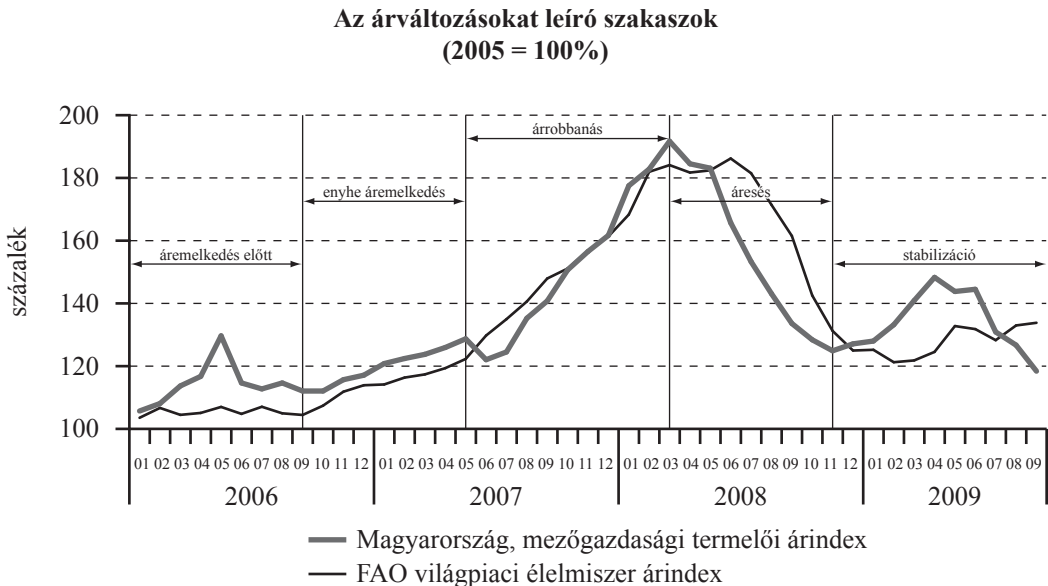
3. Az árarányok nemzetközi összehasonlítása

3.1. Az árváltozásokat leíró szakaszok

A vizsgált időszakon belül az árváltozásokat jellemző szakaszok meghatározásához a FAO élelmiszer árindexét és a KSH mezőgazdasági termelői árindexét használtuk fel. A világszerte leíró FAO élelmiszer árindex (részletesen lásd Györe-Wagner, 2008; Wagner, 2009) és a magyarországi árak alakulását jellemző árindex hasonlóan alakult az elmúlt években (23. ábra). Az árindexek alapján öt szakaszra osztottuk fel a 2006. január-2009. szeptember közötti időszakot:

- Áremelkedés előtt: 2006. január-2006. szeptember.
- Enyhe áremelkedés: 2006. október-2007. május.
- Árrobbanás: 2007. június-2008. március.
- Áresés: 2008. április-2008. november.
- Stabilizáció: 2008. december-2009. szeptember.

23. ábra

Forrás: FAO, KSH adatai alapján saját szerkesztés

A tanulmány további részében az egyes szakaszokra jellemző árarányokat mutatjuk be nemzetközi összehasonlításban.

3.2. Árárányok a fontosabb termékpályákon

3.2.1. A gabona termékpálya árárányai

Az áremelkedés előtti időszakban a liszt feldolgozó értékesítési és az étkezési búza termelői árárány Magyarországon volt a legkisebb, Csehországban pedig a legnagyobb (9. táblázat). Az országok sorrendje folyamatosan módosult. A következő szakaszban Magyarországon volt a legnagyobb az árárány – az előzőhöz képest emelkedett – és Szlovákiában a legkisebb. Az árrobbanás időszakában mindegyik vizsgált tagország esetén csökkent a hányados, de továbbra is a magyar volt a legmagasabb és a szlovák a legalacsonyabb. Ennek hátterében az áll, hogy az alapanyag árárány gyors emelkedését csak lassan tudták követni a feldolgozók, az értékesítési árban később, a következő szakaszra áthúzódva jelent meg a hatás. A termelői árak esése és a feldolgozó árak magas szintje okozta, hogy az áresés idején jelentősen nőtt az árárány, és a stabilizáció szakaszában is folytatódott a növekedés. A két utolsó szakaszban a két szélső érték a cseh és a szlovák árárány volt. A stabilizáció szakaszában a feldolgozó értékesítési és a termelői ár aránya jóval meghaladta az áremelkedés előtti szakasz értékeit, mivel a termelői árak esése nagyobb mértékű volt, mint a feldolgozó értékesítési áraké.

9. táblázat

A liszt feldolgozó értékesítési árárány és az étkezési búza termelői árárány

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	1,68	1,79	1,59	1,97	2,04
Lengyelország	1,84	1,67	1,51	1,82	1,99
Szlovákia	1,74	1,56	1,40	1,62	1,97
Csehország	2,04	1,65	1,48	1,98	2,43

Forrás: AKI PÁIR, EU Bizottság, SZIF, MRiRW ZSRIR, PPA ATIS adatai alapján saját számítás

A liszt fogyasztói és az étkezési búza termelői árárány az áremelkedés előtt Magyarországon, Szlovákiában és Csehországban közel azonos volt, Lengyelországban azonban kiugróan nagy, amit a többi országhoz viszonyított magas fogyasztói ár okoz (10. táblázat). Az enyhe áremelkedés szakaszában csökkent az árárány, legnagyobb mértékben Lengyelországban. Az árrobbanás időszakában tovább romlott az érték valamennyi vizsgált tagországban, Csehországban és Szlovákiában alakult ki a legalacsonyabb árárány, míg Lengyelországban maradt a legnagyobb. A termelői árak csökkenésével rohamosan javult a hányados, és az utolsó vizsgált szakaszban már meghaladta az áremelkedés előtti szintet: legnagyobb mértékben Magyarországon, melynek hátterében az állt, hogy míg a termelői árak lényegesen visszaesetek, addig a fogyasztói árak csak kismértékben csökkentek. Azonban továbbra is a lengyel árárány maradt a legmagasabb. Szlovákiában a kedvező gazdasági környezet, az alacsony adók és az euró bevezetése a legalacsonyabb árárányt eredményezte a stabilizáció időszakában.

A liszt fogyasztói árának és az étkezési búza termelői árának aránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	2,37	2,36	2,09	2,80	3,23
Lengyelország	3,03	2,47	2,21	2,80	3,53
Szlovákia	2,50	2,02	1,81	2,01	2,69
Csehország	2,41	1,94	1,81	2,55	3,15

Forrás: AKI PÁIR, EU Bizottság, KSH, GUS, SÚSR, ČSÚ adatai alapján saját számítás

Az árányok havi alakulását és a vizsgált időszak átlagait figyelembe véve a következők tapasztalhatók (1. melléklet):

- A liszt feldolgozói értékesítési/étkezési búza termelői, valamint a liszt fogyasztói/étkezési búza termelői árány közötti különbség a kiemelt tagországok esetében lényegesen nőtt az áresés időszakától, ami azt jelzi, hogy **a termelői árak csökkenése mind a négy országban nagyobb volt, mint a fogyasztói áraké** (1M1-1M4. ábrák).
- Magyarországon az árányok a két első szakaszban az átlagok körül mozogtak, majd az árrobbanás időszakában alatta maradtak, és az áresés idején kerültek újra az átlag fölé (1M1. ábra).
- Lengyelországban, az első szakaszban folyamatosan csökkentek az árányok, de még átlag felettiak voltak (1M2. ábra). Az enyhe áremelkedés időszakában mérsékleten, majd az árrobbanás idején jelentősen az átlag alá csökkentek az értékek. A hazai trendhez hasonlóan az áresés szakaszában kezdtek újra emelkedni az árányok és meghaladták az időszak átlagait is.
- Szlovákiában, az első szakaszban még kismértékben az átlag felett mozgott mindkét árány, majd a második szakaszban minimálisan, a harmadikban már nagymértékben az átlag szintje alatt voltak (1M3. ábra).
- Csehországban az áremelkedés előtt átlag feletti értékek jellemzőek (1M4. ábra). Az enyhe áremelkedés kezdetén már alulmúltak az árányok az időszak átlagait. Ez a folyamat az áresés szakaszáig tartott, amikor az árányok emelkedni kezdtek, és magasan az átlagok felett alakultak a stabilizáció szakaszában is.

3.2.2. A sertés termékpálya árányai

A **sertéskaraj feldolgozói értékesítési árának és a vágósertés termelői árának aránya** legmagasabb Lengyelországban, a többi országhoz képest alacsonyabb termelői és magasabb értékesítési árak miatt. Magyarország a középmezőnyben helyezkedik el. Az áremelkedés előtt mind a termelői, mind az értékesítési árak erőteljesen emelkedtek, az árány stabil volt (2. melléklet). A második szakaszban valamennyi országban nőtt az árány, mivel a termelői árak nagyobb mértékben csökkentek, mint az értékesítési árak. Az áresés időszakában az árány romlását az okozta, hogy a termelői árak számottevő emelkedése mellett az értékesítési árak viszonylag stabilak voltak. A stabilizáció idején csak Szlovákiában nőtt a hányados, mert a termelői árak csökkenésével egy időben a vágóhidak növelték értékesítési áraikat. A francia árány nem változott lényegesen a vizsgált időszakban, az értékesítési árak követték a termelői árak változását (11. táblázat).

11. táblázat

**A sertéskaraj feldolgozó értékesítési árának és
a vágósertés termelői árának aránya**

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	2,74	3,01	3,15	2,77	2,52
Lengyelország	3,16	3,49	3,41	3,02	2,86
Szlovákia	2,75	2,99	2,97	2,80	2,82
Németország	2,53	2,71	2,70	2,28	–
Franciaország	2,43	2,47	2,43	2,38	2,32

Forrás: AgriMIS, Agreste, ZMP, GUS, PPA-ATIS, AKI PÁIR adatai alapján saját számítás

A sertéskaraj fogyasztói árának és a vágósertés termelői árának aránya Magyarországon volt a legalacsonyabb, majd Lengyelország és Szlovákia következik. A vizsgált időszakban a három ország hányadosa nem tért el lényegesen egymástól. Németország, de főképp Franciaország áraránya sokkal nagyobb, a fogyasztói árak magas szintje miatt.

A fogyasztói és a termelői ár aránya az enyhe áremelkedés időszakában nőtt, majd folyamatosan csökkent. A stabilizáció idején a vizsgált országok közül csak Szlovákiában és Franciaországban emelkedett a hányados (12. táblázat). Szlovákiában a termelői ár csökkent, ugyanakkor az értékesítési árakhoz hasonlóan, a fogyasztói árak növekedtek, ami az árarány javulását eredményezte. A franciaországi árarány emelkedését pedig az okozta, hogy a fogyasztói árak nagyobb mértékben nőttek, mint a termelői árak.

12. táblázat

**A sertéskaraj fogyasztói árának és
a vágósertés termelői árának aránya**

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	3,15	3,56	3,42	3,26	3,23
Lengyelország	3,39	3,79	3,69	3,33	3,13
Szlovákia	3,78	3,90	3,68	3,16	3,24
Németország	3,88	4,66	4,42	3,85	4,40
Franciaország	6,57	7,77	7,40	6,60	7,41

Forrás: AgriMIS, Agreste, AKI PÁIR, Agrarwirtschaft, GUS, SÚSR, Agreste, KSH adatai alapján saját számítás

3.2.3. A csirkehús termékpálya árarányai

A csirke értékesítési és termelői áraránya eltérő volt a vizsgált országokban (13. táblázat). A lengyel árarány a legalacsonyabb, mivel az értékesítési és a termelői ár között kisebb a különbség, mint a többi országban. Ugyanakkor a német termék esetében a legnagyobb az árarány, a magas értékesítési árak miatt. A többi ország áraránya 1,9 és 2,4 között változott. Csehországban az értékesítési és a termelői ár aránya folyamatosan nőtt. Németországban és Franciaországban is emelkedett, és csak az áresés időszakában csökkent. Az árarány Csehország kivételével valamennyi országban az áresés időszakában volt a legalacsonyabb. A stabilizáció idején minden országban nőtt a hányados, Németországban és Csehországban lényegesen meghaladta az áremelkedés előtti szintet, mivel

az értékesítési árak növekedése nagyobb mértékű volt, mint a termelői áraké. Magyarországon az értékesítési és a termelői ár aránya az első négy szakaszban folyamatosan csökkent, majd a stabilizáció időszakában ugrásszerűen emelkedett.

13. táblázat

Az egész csirke feldolgozó értékesítési árának és a vágócsirke termelői árának aránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	2,38	2,37	2,21	2,16	2,27
Lengyelország	1,64	1,65	1,58	1,54	1,64
Szlovákia	2,22	2,21	2,13	1,94	2,20
Csehország	1,92	1,95	2,18	2,17	2,24
Németország	2,69	2,74	2,81	2,63	2,97
Franciaország	2,21	2,29	2,30	2,18	2,29

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, AgriMIS, MRiRW ZSRIR, PPA ATIS, SZIF, ZMP, MEG, Agreste adatai alapján saját számítás

A **fogyasztói és a termelői ár aránya** az értékesítési és a termelői ár arányához hasonlóan alakult (14. táblázat). Lengyelországban és Szlovákiában a stabilizáció időszakáig csökkent az árarány, melynek oka, hogy az első négy szakaszban a termelői ár nagyobb mértékben emelkedett, mint a fogyasztói ár. Magyarországon a fogyasztói és a termelői ár aránya a második szakaszban nőtt, az árrobbanás idején visszaesett, majd a stabilizáció szakaszában volt a legmagasabb.

14. táblázat

Az egész csirke fogyasztói árának és a vágócsirke termelői árának aránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	2,80	2,86	2,66	2,66	2,94
Lengyelország	1,96	1,97	1,94	1,92	1,98
Szlovákia	2,79	2,49	2,41	2,21	2,48
Csehország	2,38	2,28	2,50	2,56	2,69
Németország	3,84	3,59	3,45	3,67	3,74
Franciaország	3,13	3,00	2,80	2,76	3,05

Forrás: AKI PÁIR, KSH, MRiRW ZSRIR, GUS, PPA ATIS, SÚSR, SZIF, CSÚ, ZMP, MEG, Agrarwirtschaft, Agreste, INSEE adatai alapján saját számítás

A csirkehús termékpályán a megfigyelt árarányok az első három szakaszban általában az átlag körül mozogtak, az árrobbanás idején elmaradtak az átlagtól, a stabilizáció szakaszában viszont meghaladták azt. Szlovákiában az áremelkedés előtt mind a fogyasztói, mind pedig az értékesítési árarány jóval az átlag felett volt a többi országhoz viszonyítva. Csehországban, az első két szakaszban mindkét hányados kisebb volt az átlagnál, az árrobbanás időszakától pedig folyamatosan nőtt (3. melléklet).

3.2.4. A tej termékpálya árarányai

A **sajt feldolgozóí értékesítési árának és a nyerstej termelői árának aránya** a megfigyelt időszak túlnyomó részében Magyarországon volt a legnagyobb, a többi országhoz képest magasabb értékesítési árak miatt (15. táblázat). Magyarországon és Németországban az áresés időszakig folyamatosan csökkent az árarány, tehát a tejárak emelkedése erőteljesebb volt a sajt árának növekedésénél. A másik három országban viszont az árrobbanás időszakában a sajt értékesítési ára már nagyobb mértékben nőtt, mint a nyerstej termelői ára, ezért javult az árarány. Az áresés szakaszában valamennyi ország áraránya csökkent, mivel a sajt értékesítési ára jobban esett a termelői árnál. Ebben az időszakban a hányados értéke Németországban volt a legalacsonyabb. **Az értékesítési/termelői árarány az áresés időszakában érte el mélypontját, majd a stabilizáció idején nőtt.** A legmagasabb árarány Szlovákiában figyelhető meg a stabilizáció időszakában, ami a rendkívül alacsony tejárak és a növekvő sajtárak következménye. Az utolsó szakaszban, Szlovákiában és Csehországban magasabb árarány alakult ki az áremelkedés előtti időszakhoz képest.

15. táblázat

A sajt feldolgozóí értékesítési árának és a nyerstej termelői árának aránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	14,07	13,99	13,39	12,82	13,49
Lengyelország	11,79	11,43	12,26	11,40	11,59
Szlovákia	11,58	11,38	12,24	11,59	15,90
Csehország	11,99	11,78	12,30	12,11	14,25
Németország	11,26	10,97	10,46	9,93	10,71

Forrás: AKI PÁIR, EU Bizottság, GUS, MRiRW ZSRIR, PPA ATIS, SZIF, ZMP, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

Az értékesítési/termelői árarányhoz hasonlóan, az árrobbanás időszakában nőtt a **fogyasztói/termelői árarány** is, vagyis az értékesítési árak erőteljes növekedését a fogyasztói árakban is el lehetett ismertetni. A sajt fogyasztói árának és a nyerstej termelői árának aránya viszont Szlovákia kivételével már az áresés időszakában is emelkedett (16. táblázat).

16. táblázat

A sajt fogyasztói árának és a nyerstej termelői árának aránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	16,87	16,73	15,60	16,62	17,75
Lengyelország	15,30	14,57	15,54	16,88	16,41
Szlovákia	18,60	16,97	17,11	16,22	20,72
Csehország	13,86	13,94	14,69	15,80	18,10
Németország	14,53	13,68	12,47	15,55	20,05

Forrás: AKI PÁIR, KSH, GUS, SÚSR, ČSÚ, GfK, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

A vaj feldolgozó értékesítési és a nyerstej termelői áránya Magyarországon és Lengyelországban az árrobbanás idején érte el a mélypontot, majd emelkedett (17. táblázat). A többi vizsgált országban az áresés idején volt a legalacsonyabb az árány, és csak a stabilizáció szakaszában figyelhető meg növekedés. A szlovák értékesítési/termelői árány az áresés időszakig 12 körül alakult, azonban a stabilizáció időszakában a vaj feldolgozó értékesítési árány emelkedése és a tejárak rendkívüli csökkenése nyomán 17-re emelkedett, megelőzve ezzel a teljes időszakban legmagasabbnak számító hazai árányt is.

17. táblázat

A vaj feldolgozó értékesítési árány és a nyerstej termelői árány aránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	15,26	14,71	13,50	13,72	16,65
Lengyelország	11,49	11,13	11,06	11,28	11,75
Szlovákia	12,41	12,26	12,03	11,97	16,75
Csehország	10,44	10,62	11,11	9,93	11,17
Németország	10,00	9,90	10,11	8,71	9,96
Franciaország	8,61	8,75	9,68	7,27	7,33

Forrás: AKI PÁIR, MRiRW ZSRIR, PPA ATIS, SZIF, ZMP, Agreste, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

A vaj fogyasztói árány és a nyerstej termelői árány aránya a feldolgozó/termelői árányhoz hasonlóan csökkent az áremelkedés szakaszában. Magyarországon a vaj fogyasztói/termelői árány több mint kétszerese a német árányának, ami a német termelői árak hazainál magasabb, illetve a fogyasztói árak alacsonyabb szintjére utal. A német termelők így kedvezőbb helyzetben vannak a hazai termelőknél. Szlovákiában és Németországban az áreséskor volt a legalacsonyabb az árány, a többi vizsgált országban pedig az árrobbanás idején. A stabilizáció időszakában javult a hányados, és meghaladta az áremelkedés előtti szintet (18. táblázat).

18. táblázat

A vaj fogyasztói árány és a nyerstej termelői árány aránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	22,41	21,71	19,86	22,06	27,65
Lengyelország	14,45	13,84	14,71	16,57	17,14
Szlovákia	20,71	19,17	18,52	17,95	24,64
Csehország	13,06	12,97	13,34	13,55	15,00
Németország	10,86	10,41	10,20	9,10	10,97
Franciaország	19,94	19,64	16,98	18,08	20,27

Forrás: AKI PÁIR, KSH, GUS, SÚSR, ČSÚ, GfK, Agreste, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

3.2.5. A zöldség és gyümölcs termékpálya árarányai

A fogyasztói és termelői árarányok eltérését a fogyasztói árakban meglévő különbségek jobban meghatározzák, mint a termelői árakban megfigyelhető eltérések. A régi tagállamokban a termelők tárgyalási pozíciója jobb, magasabb termelői árat tudnak elérni, ami magasabb fogyasztói árat eredményez [Tunyoginé, 2006]. Különösen igaz ez Franciaországban, ahol a zöldség és gyümölcs termékpálya szervezetsége lényegesen jobb, a francia termelőknek ugyanis nem kell a termék piacra juttatásával foglalkoznia, mivel erre szakosodott szervezetek (forgalmazók) végzik ezt a tevékenységet.

Az **alma fogyasztói és termelői áraránya** Franciaországban és Spanyolországban magasabb, mint a kelet- és közép-európai országokban (6. melléklet, 6M1. ábra). A vizsgált időszakban az árarány Magyarországon volt a legkedvezőtlenebb a hazai alma többi országhoz viszonyított alacsony fogyasztói ára miatt. Magyarországon a szezonalitással összefüggésben, augusztusban – a tárolási készletek kimerülést követően a friss gyümölcs megjelenésekor – legmagasabb az árarány, mivel a termelői ár jelentősen csökken. A kedvezőtlen időjárás 2007-ben alacsony termést eredményezett, így augusztusban az árarány nem nőtt, mert a termelői ár a keresleti piac hatására a friss áru megjelenésekor viszonylag magas maradt.

A fogyasztói és termelői árarány – Franciaország kivételével – az árrobbanás időszakában volt a legalacsonyabb, majd a két utolsó szakaszban nőtt (19. táblázat). Franciaországban az árrobbanás idején az árarány növekedését az tette lehetővé, hogy a termelői árak csökkenése mellett a fogyasztói árak emelkedtek. A többi tagországban viszont ebben az időszakban az árarány azért romlott, mert a termelői árak növekedését a fogyasztói árak késve követték. Magyarországon, a stabilizáció idején alacsonyabb volt az árarány az áresés időszakához képest, mert az alma fogyasztói ára nagyobb mértékben esett, mint a termelői ára.

19. táblázat

Az alma fogyasztói árának és termelői árának aránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	1,45	1,31	1,30	1,71	1,49
Lengyelország	2,03	1,96	1,66	1,98	2,10
Csehország	2,15	2,09	2,04	2,34	2,35
Franciaország	2,91	2,65	3,11	2,83	3,26
Spanyolország	3,42	2,77	2,68	2,98	3,03

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, KSH, GUS, ČSÚ, Agreste, MARM alapján saját számítás.

A **banán fogyasztói és nagykereskedelmi áraránya** Spanyolországban a legmagasabb, majd Franciaország következik. Magyarországon és Csehországban az árarány elmaradt a másik két tagállamtól és szinte együtt mozgott (6. melléklet, 6M2. ábra). A banán nagykereskedelmi ára Magyarországon a fogyasztói ár mintegy 80%-át teszi ki, míg – a legnagyobb árarányal rendelkező – Spanyolországban a felét sem. Az egyes országokban a banán nagykereskedelmi árának tendenciája hasonló volt a vizsgált időszakban, ugyanakkor a fogyasztói árakban jelentős különbségek figyelhetők meg. Magyarországon a 2009 márciusában jelentkező árcsúcs idején jelentősen csökkent az árarány, mert a banán nagykereskedelmi árának növekedését nem követték a fogyasztói árak. A banán fogyasztói és termelői áraránya az első három szakaszban viszonylag stabil volt. Az áresés időszakában a termelői ár nagyobb mértékben csökkent, mint a fogyasztói ár, ami Franciaország kivételével az árarány javulását eredményezte (20. táblázat).

20. táblázat

**A banán fogyasztói árának és
nagykereskedelmi árának aránya**

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	1,31	1,28	1,28	1,34	1,22
Csehország	1,31	1,30	1,32	1,40	1,31
Franciaország	1,85	1,78	1,78	1,42	1,70
Spanyolország	2,12	2,05	2,10	2,17	2,07

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, KSH, ČSÚ, Agreste, MARM alapján saját számítás.

A **paradicsom fogyasztói és termelői áraránya** Spanyolországban volt a legmagasabb, illetve Magyarországon a legalacsonyabb (21. táblázat, 6. melléklet, 6M3. ábra). A magyarországi kedvezőtlen árarányt a termelői árak többi országhoz viszonyított magas szintje okozta. Magyarországon a fogyasztói és termelői árarány télen a legalacsonyabb, még az is előfordulhat, hogy a termelési költségek növekedése miatt a termelői ár meghaladja a fogyasztói árat. Megjegyezzük, hogy a hazainál általában alacsonyabb árfekvésű import paradicsom is nyomást gyakorol a fogyasztói árakra. Spanyolországban, 2009 júniusában rekordszintet ért el a fogyasztói és termelői árarány, ami annak a következménye, hogy a fogyasztói árak kisebb mértékben csökkentek a termelői árakhoz képest.

21. táblázat

**A paradicsom fogyasztói árának és
termelői árának aránya**

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	0,92	1,16	1,05	1,43	1,10
Csehország	1,75	1,63	1,70	1,46	2,16
Franciaország	2,42	1,85	2,02	2,42	1,95
Spanyolország	2,70	2,57	2,68	2,75	2,71

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, KSH, ČSÚ, Agreste, MARM alapján saját számítás.

A **vöröshagyma fogyasztói árának és termelői árának aránya** szintén Spanyolországban a legmagasabb, és Magyarországon a legalacsonyabb (6. melléklet, 6M4. ábra). Az árarány az enyhe áremelkedés időszakában mélypontot ért el, mivel a termelői árak növekedését a fogyasztói árak kevésbé követték. Az utolsó három szakaszban viszont jelentős javulás figyelhető meg, amelyet az okozott, hogy a termelői árak csökkenése nagyobb volt, mint a fogyasztói áraké (22. táblázat).

A vöröshagyma fogyasztói árának és termelői árának aránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	1,63	1,48	1,78	2,12	2,19
Lengyelország	2,22	1,99	2,21	2,35	2,66
Spanyolország	3,17	2,35	5,02	4,75	5,40

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, KSH, GUS, MARM alapján saját számítás

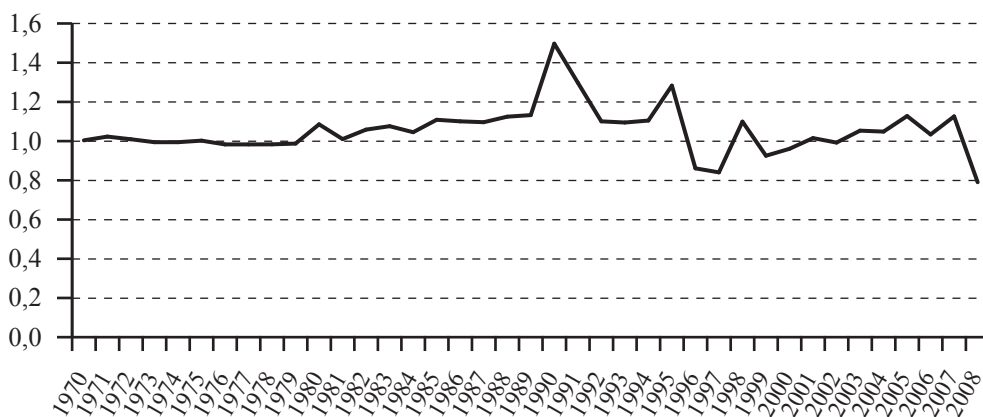
3.3. Néhány mezőgazdasági termék termelői áraránya

3.3.1. Takarmánykukorica és takarmánybúza

Az Agrárgazdasági Kutató Intézetben korábban is vizsgálták a két termény árarányát. Zsuffa [1972] szerint az értékviszony folyamatosan módosult. Míg 1867-ben csupán 0,59 volt a kukorica/búza áraránya, addig 1946-ban már 1,09-re nőtt. Zsuffa [1973] az 1970-1971-es adatokra épített eredményei alapján megállapította továbbá, hogy **a kukorica/búza áraránya nemcsak hazánkban, de számos európai országban is (Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország, Hollandia, Ausztria, Dánia, Egyesült Királyság) meghaladta az 1 értéket, vagyis a kukoricát értékesebb növényként tartották számon. A két termény áraránya sokáig 1 körül mozgott (24. ábra), az 1980-as évek elejétől azonban az árarány nőtt, ami azt jelzi, hogy a takarmánykukorica megítélése javult a takarmánybúzáéhoz viszonyítva. Az 1990-es évek végén a hányados 1 alá csökkent, de az ezredforduló óta újra emelkedett. 2008-ban a takarmánykukorica a regionális és hazai takarmánygabona túlkínálat következtében „elértéktelenedett”, termelői ára a takarmánybúzáé alá csökkent, így a hányados is 1 alatt maradt. Az elmúlt két évtizedben a takarmánykukorica és takarmánybúza árarányát az adott évek termése (hazai és európai) is meghatározta. A világpiacon az árrobbanás előtti időszakban a kukorica kedvezőbb megítélését segítette a bioetanol-termelés fellendülése, ami a termény iránti kereslet bővülését eredményezte.**

24. ábra

A takarmánykukorica és a takarmánybúza termelői áraránya Magyarországon

Forrás: KSH adatai alapján saját számítás

Az általunk vizsgált időszak elején a takarmánykukorica és takarmánybúza – mint egymást helyettesítő termékek – termelői árának aránya folyamatosan csökkent (7. melléklet, 7M1. ábra). Az áresés időszakában azonban jelentős kiugrás figyelhető meg, ami azzal van összefüggésben, hogy a takarmánybúza árának csökkenése erőteljesebb volt, mint a takarmánykukoricáé. A stabilizáció szakaszában határozott, emelkedő tendencia jellemző, vagyis a takarmánykukorica termelői ára magasabb szinten mozgott, mint a takarmánybúzáé.

Az egyes szakaszok árarányai eltérően alakultak (23. táblázat). A magyar kivételével a két termény áraránya az árrobbanás időszakáig csökkent, és itt volt a legalacsonyabb. Magyarországon azonban az enyhe áremelkedés időszakában kissé visszaesett, majd az árrobbanás idején lényegesen nőtt a kukorica árának ugrásszerű növekedése miatt, és a magyar árarány volt a legnagyobb. Az áresés idején a hányados hazánkban jelentősen romlott, Csehországban is mérséklődött, a többi vizsgált tagállamban ellenben enyhén emelkedett, ami az utolsó szakaszban is folytatódott. A legtöbb országban a hányados megközelítette az áremelkedés előtti időszak szintjét.

23. táblázat

A takarmánykukorica és a takarmánybúza termelői áraránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	1,05	0,97	1,24	0,83	1,02
Lengyelország	1,08	1,04	0,95	1,00	1,12
Szlovákia	1,12	1,07	1,06	1,14	1,06
Csehország	1,18	1,12	1,03	0,99	1,10
Németország	1,11	1,10	0,97	1,01	1,09
Franciaország	1,23	1,13	0,98	1,03	1,06

Forrás: AKI PÁIR, KSH, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

3.3.2. Vágósertés és takarmánykukorica

Az egyes országokban a vágósertés (1 kg élősúlyban) és a takarmánykukorica (1 kg) áraránya jelentősen eltért egymástól, a vizsgált időszakban 4 és 15,5 között változott (7. melléklet, 7M2. ábra).

Az árarány első maximumát 2006 nyarán érte el a sertésárak erőteljesen növekedése következtében, majd a sertésárak zuhanása miatt csökkent. Az árrobbanás idején a hányados mélypontra jutott, csaknem fele volt az áremelkedés előtti időszakra jellemző értéknek. Ezután valamennyi országban nőtt, mivel a kukorica ára zuhant, a sertésárak viszont emelkedtek, ezáltal javult a termelés jövedelmezősége. Legnagyobb növekedés Magyarországon volt, mivel a takarmánykukorica ára erőteljesebben csökkent, mint a többi országban, a sertésárak pedig magasak voltak. A stabilizáció időszakában az árarány tovább nőtt, és Magyarországon, valamint Lengyelországban meghaladta az áremelkedés előtti szintet (24. táblázat). A vizsgált időszakban **a legmagasabb a magyar és szlovák árarány volt, mivel a takarmánykukorica többi országhoz viszonyított ára alacsony, míg a sertésé magas** volt. A német, a lengyel és a francia árarány a magyarnál és a szlováknál lényegesen alacsonyabb szinten mozgott.

A vágósertés és a takarmánykukorica termelői áraránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	11,55	9,62	5,29	12,14	12,80
Lengyelország	8,57	5,66	4,96	6,66	9,00
Szlovákia	11,86	8,37	5,70	7,64	11,72
Németország	9,16	6,06	4,83	6,94	7,92
Franciaország	8,09	5,71	4,57	6,36	7,43

Forrás: AKI PÁIR, KSH, AgriMIS, Agreste, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

3.3.3. Vágócsirke és takarmánykukorica

A vizsgált országokban a vágócsirke (1 kg élősúlyban) és a takarmánykukorica (1 kg) áraránya azonos tendenciát mutatott (7. melléklet, 7M3. ábra). Eltérés csak Magyarországon figyelhető meg, mivel az áresés időszakában kiugróan magas az érték. Ennek oka, hogy hazánkban a takarmánykukorica ára már ebben a szakaszban visszaállt az árrobbanás előtti szintre, míg a többi országban ez csak a stabilizáció időszakában következett be.

A csirketartásban a kukorica a legfőbb takarmány, és a csirke termelői árának tendenciája általában jól követi a takarmánykukoricáét. Az árrobbanás időszakáig a csirke és a takarmánykukorica termelői árának aránya csökkent (25. táblázat), mivel a kukorica ára nagyobb mértékben nőtt, mint a csirkéé. A csirke termelői ára az első két szakaszban a madárinfluenzához kapcsolódó okok miatt csak nagyon lassan emelkedett. Az árrobbanás időszakában a betegség miatt kialakult vágóállat-hiány következtében a csirke ára emelkedni kezdett, amit 2007 második felében tovább fokozott, hogy a kedvezőtlen időjárási feltételek miatt kevesebb gabona termett, ami a kukoricaár és a takarmányozási költségek növekedését eredményezte. Mindezek következtében **az árarány az árrobbanás idején érte el mélypontját** valamennyi vizsgált országban.¹ A két utolsó szakaszban megszűnt a gabonahiány, így a kukorica ára az árrobbanás előtti szintre csökkent. A csirke ára is mérséklődött, azonban a kukoricánál jóval kisebb mértékben, ráadásul az áremelkedés időszakánál magasabb szinten stabilizálódott. Mindezek következtében az arány **az áresés és a stabilizáció időszakában nőtt**.

¹ Az USA-ban a csirke/takarmány árarány később, 2008 augusztusában érte el mélypontját (3,3) [Meyer és Steiner, 2009]. A takarmányárban 58:42 arányban szerepel a takarmánykukorica és a szójaliszt, így a szójaliszt magasabb ára miatt alacsonyabb az árarány, mintha csak a kukoricát vennénk figyelembe.

A vágócsirke és a takarmánykukorica termelői áraránya

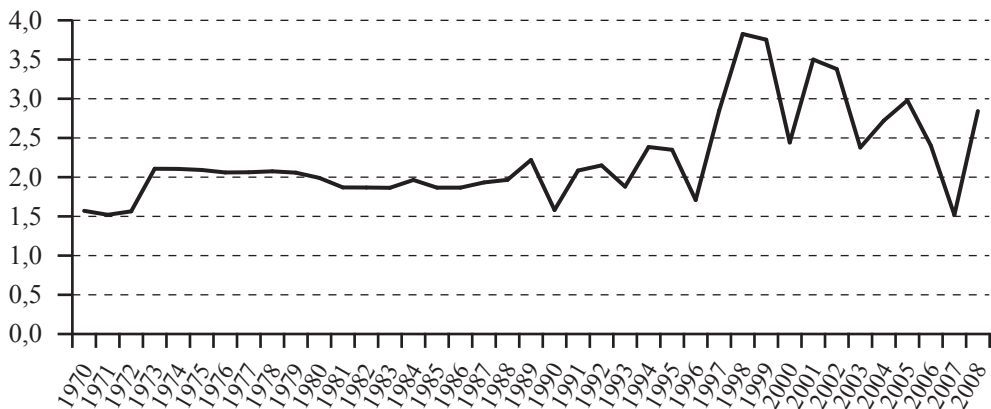
	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	6,63	6,54	4,25	8,96	8,45
Lengyelország	5,72	4,56	4,32	4,95	6,45
Szlovákia	7,09	6,03	4,52	5,61	8,11
Csehország	6,80	5,22	4,38	5,27	7,03
Németország	5,14	4,43	3,84	4,90	6,21
Franciaország	5,99	5,22	4,52	5,96	7,06

Forrás: AKI PÁIR, KSH, MRiRW ZSRIR, PPA ATIS, SZIF, AgriMIS, ZMP, MEG, Agreste, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

3.3.4. Nyerstej és takarmánykukorica

A nyerstej (1 kg) és takarmánykukorica (1 kg) áraránya Magyarországon az 1960-as évektől egészen a rendszerváltásig 2 körül alakult, amely Zsuffa [1973] szerint kedvezőbb volt a nyugat-európai országokhoz viszonyítva². Az árarány 1998-2005 között erőteljesen ingadozott, és magasabb volt, mint a korábbi években (25. ábra).

25. ábra

A nyerstej és a takarmánykukorica termelői áraránya Magyarországon

Forrás: KSH adatai alapján saját számítás

² Dániában a tej/takarmány árarány 2006-ig 2 felett alakult, azonban 2007-ben 1,7-re, majd 2008-ban 1,5-re süllyedt, ami veszteséggé tette a tejtermelést [IFCN, 2008, 2009]. Megjegyezzük, hogy az IFCN által használt takarmányár 70:30 százalékban tartalmazza a kukoricát és a szójalisztet, és az 1,5 érték alatt tekintik kedvezőtlennek a tej/takarmány árarányt. Az USA-ban hosszútávon a tej és a takarmány áraránya 2,74 volt, azonban 2009 júniusában 1,45-re esett, melyhez hasonló utoljára a világgazdasági válság idején, 1974 augusztusában volt [USDA ERS, 2009]. Megjegyezzük, hogy az USA-ban a 16% fehérjetartalmú keveréktakarmány árát használják az összehasonlításban, melynek 91%-át a kukorica adja.

Az általunk vizsgált időszakban, a **tej/kukorica árarány az árrobbanás időszakában volt a legalacsonyabb** valamennyi országban (26. táblázat), mivel a takarmánykukorica árának növekedését a tejárok később követték, így a korábbi évekhez képest alacsonyabb volt a jövedelmezőség. Az áresés időszakában a kukoricaárak korábban kezdődő csökkenése az árarány javulását okozta.

26. táblázat

A nyerstej és a takarmánykukorica termelői áraránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	2,46	2,41	1,57	2,98	2,35
Lengyelország	2,27	1,72	1,61	1,58	1,77
Szlovákia	2,69	2,22	1,66	1,85	2,09
Csehország	2,71	2,03	1,72	1,84	2,04
Németország	2,13	1,71	1,71	1,85	1,77
Franciaország	2,24	1,86	1,72	2,06	2,28

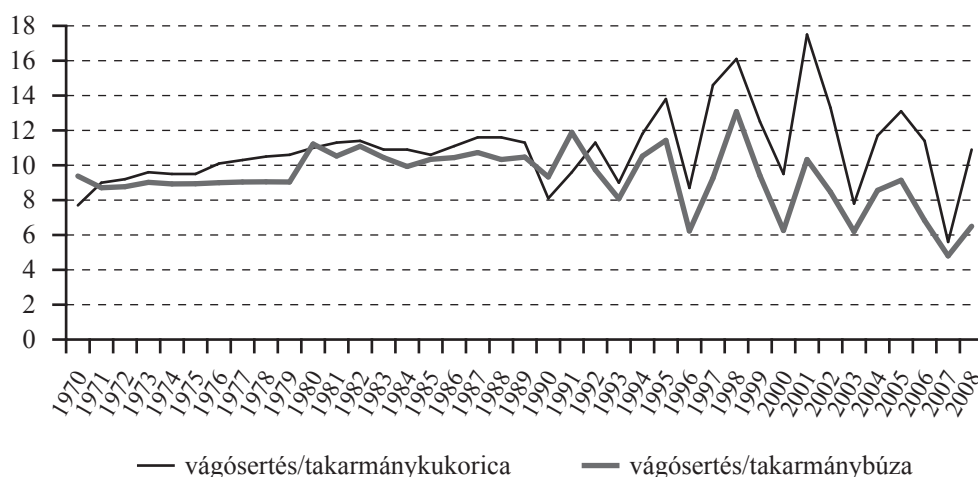
Forrás: AKI PÁIR, KSH, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

3.3.5. Vágósertés és takarmánybúza

A vágósertés/takarmánybúza és vágósertés/takarmánykukorica áraránya az 1980-as évek végéig kiegyenlített volt. Az 1990-es évek elejétől azonban erőteljesen ingadozott a mutató, és tendenciája csökkenő volt³ (26. ábra).

26. ábra

A vágósertés/takarmánybúza és a vágósertés/takarmánykukorica áraránya Magyarországon

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

³ Az USA-ban is csökkent 2006-tól a sertés/kukorica áraránya, és csak 2008-tól figyelhető meg javulás [CME Group, 2009; Meyer, 2009]

A sertés (1 kg élősúlyban) és a takarmánybúza (1 kg) áraránya a tanulmányban vizsgált időszak elejétől az árrobbanás szakaszáig csökkenő tendenciát követett (27. táblázat), a csúcok (2006. június-augusztus, 2007. június-augusztus) egybeesnek a sertés termelői árának maximumaival (7. melléklet, 7M5. ábra). A negyedik szakaszban jelentősen, az utolsóban lassan emelkedett az árarány, ami a két termék ellentétes irányú áralakulásának eredménye.

A vizsgált országok között jelentős különbségek láthatók. Az első szakasz kivételével a magyar árarány volt a legnagyobb, melynek oka, hogy a takarmánybúza és a vágósertés termelői ára közötti különbség hazánkban nagyobb volt, mint a többi vizsgált tagországban. A legkisebb hányados az első két szakaszban a lengyel, az árrobbanástól pedig a francia volt.

27. táblázat

A vágósertés és a takarmánybúza termelői áraránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	12,13	9,34	6,57	10,07	13,12
Lengyelország	9,21	5,88	4,72	6,68	10,04
Szlovákia	13,23	8,92	6,03	8,69	12,46
Németország	10,13	6,65	4,67	6,99	8,60
Franciaország	10,00	6,46	4,46	6,56	7,90

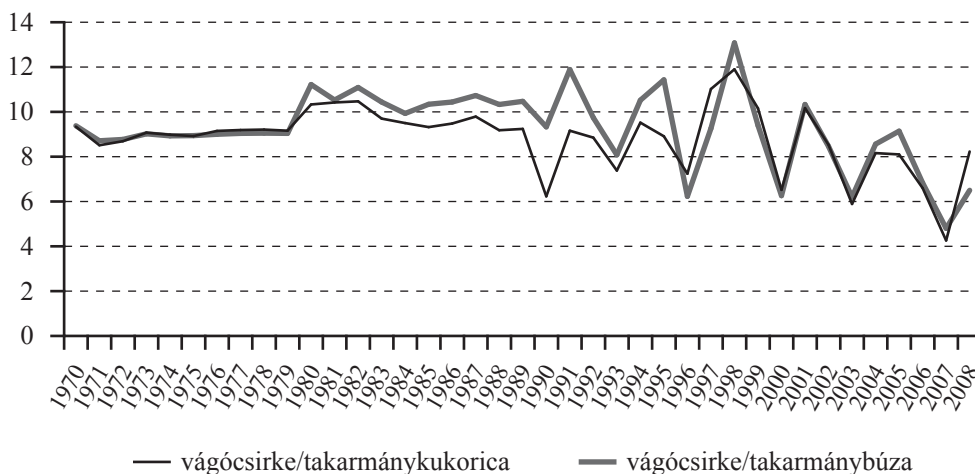
Forrás: AKI PÁIR, KSH, AgriMIS, Agreste, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

3.3.6. Vágócsirke és takarmánybúza

Az 1980-as évek végéig a központilag meghatározott árak következtében a csirke (1 kg élősúlyban) és a takarmánykukorica (1 kg), illetve a csirke és takarmánybúza termelői árának aránya viszonylag kiegyensúlyozott volt (27. ábra). A kukorica árát 1968-ban jelentős mértékben emelték a korábbi évekhez képest, ami az árarány csökkenését eredményezte. Az 1970-es években a takarmánykukorica és a takarmánybúza termelői ára között nem volt jelentős különbség, így a két árarány gyakorlatilag azonos volt. Az 1968. évihez hasonló árkorrekció 1980-ban következett még be, amikor a csirke árát emelték meg. A rendszerváltást követően, az árképzésben egyre inkább érvényesültek a piaci hatások. A csirke/takarmánykukorica és a csirke/takarmánybúza áraránya meglehetősen hektikusan alakult, tendenciája azonban összességében csökkenő volt.

A kiemelt országok áraránya eltérően alakult az általunk vizsgált időszakban (7. melléklet, 7M6. ábra). Míg az áremelkedés előtti időszakban a német hányados volt a legalacsonyabb és a cseh a legmagasabb, addig az utolsó három szakaszban – az árrobbanástól – a német maradt a legkisebb, a magyar a legnagyobb, ami a magas csirke és alacsony gabonaárnak köszönhető.

A vágócsirke/takarmánybúza és a vágócsirke/takarmánykukorica áraránya Magyarországon

Forrás: KSH adatai alapján saját számítás

A csirke és a takarmánybúza termelői áraránya az első három szakaszban csökkent (28. táblázat), ami azzal magyarázható, hogy a csirke termelői árának növekedése kisebb mértékű volt, mint az a takarmánybúza esetében. Az árarány jelentősen javult a negyedik szakaszban, mivel a takarmánybúza termelői ára az árrobbanás előtti szintre esett, a vágócsirke termelői ára azonban továbbra is magas szinten maradt. Az emelkedés a stabilizáció időszakában is folytatódott.

28. táblázat

A vágócsirke és a takarmánybúza termelői áraránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Árésés	Stabilizáció
Magyarország	6,97	6,35	5,28	7,43	8,66
Lengyelország	6,15	4,74	4,11	4,96	7,19
Szlovákia	7,91	6,43	4,78	6,39	8,62
Csehország	8,02	5,82	4,52	5,23	7,73
Németország	5,68	4,87	3,72	4,93	6,74
Franciaország	7,40	5,91	4,41	6,14	7,51

Forrás: AKI PÁIR, KSH, MRIRW ZSRIR, PPA ATIS, SZIF, AgriMIS, ZMP, MEG, Agreste, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

3.3.7. Vágósertés és vágócsirke

Magyarországon a csirke élősúlyos árát egységnek tekintve a vágósertés ára élősúlyban 1,05 volt 1971-ben, tehát a vágósertés és a vágócsirke ára csaknem megegyezett. Ugyanez az arány jellemző Franciaországra, míg Németországban lényegesen nagyobb, 1,56 volt az érték [Cseres és Balogh, 1973].

A 2006. január és 2009. szeptember közötti időszakban a vágósertés és vágócsirke termelői áránya Franciaországban volt a legalacsonyabb a többi országhoz viszonyítva (7. melléklet, 7M7. ábra). Magyarországon lényegesen magasabb árány alakult ki az 1971-es értékhez képest. Az árány az első szakaszban volt a legmagasabb (29. táblázat), mivel a madárinfluenza miatt a vágócsirke ára alacsony, míg a vágósertésé az erős kereslet következtében magas volt. **A sertés és a csirke áránya az árrobbanás időszakában érte el mélypontját**, majd emelkedett, de a stabilizáció idején elmaradt az áremelkedés előtti értéktől. A növekedést a csirkeárak csökkenése és a magas sertésárak okozták. A stabilizálódásban szerepet játszott az is, hogy a csirkeárak az árrobbanást követően nem csökkentek olyan nagy mértékben.

29. táblázat

A vágósertés és a vágócsirke termelői áránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Árésés	Stabilizáció
Magyarország	1,74	1,47	1,24	1,36	1,51
Lengyelország	1,50	1,24	1,15	1,35	1,40
Szlovákia	1,67	1,39	1,26	1,36	1,45
Németország	1,78	1,37	1,26	1,42	1,28
Franciaország	1,35	1,09	1,01	1,07	1,05

Forrás: AKI PÁIR, MRiRW ZSRIR, PPA ATIS, AgriMIS, ZMP, MEG, Agreste adatai alapján saját számítás

3.4. Néhány élelmiszer fogyasztói áránya

3.4.1. Sertéskaraj és egész csirke

Az egész csirke fogyasztói ára jóval nagyobb mértékben emelkedett a vizsgált időszakban, mint a karajé. Ennek következtében a két termék áránya fokozatosan csökkent (8. melléklet, 8M1. ábra). A legmagasabb fogyasztói ár Franciaországban és Németországban figyelhető meg, az árányok azonban eltérően alakulnak. A francia a legmagasabb (a többi országhoz képest rendkívül drága karaj miatt), a német árány ugyanakkor az egyik legalacsonyabb.

Az árrobbanás időszakáig Lengyelország kivételével valamennyi országban csökkent az árány, az árésés idején Magyarországon, Lengyelországban és Szlovákiában már emelkedés volt, ugyanakkor a francia és a német árány tovább csökkent (30. táblázat). Ez utóbbi abból adódott, hogy az egész csirke fogyasztói ára mindkét országban nőtt, miközben a sertés karajé stagnált. A stabilizáció időszakában Lengyelországban és Szlovákiában csökkent az árány, míg Magyarországon nőtt, mivel a karaj ára emelkedett, ellenben a csirkéé mérséklődött.

A sertéskaraj és az egész csirke fogyasztói áraránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	1,96	1,83	1,60	1,66	1,88
Lengyelország	2,59	1,29	2,18	2,34	2,20
Szlovákia	2,26	2,17	1,93	1,94	1,89
Németország	1,69	1,66	1,52	1,50	–
Franciaország	2,84	2,84	2,67	2,56	2,56

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, Agrarwirtschaft, MEG, INSEE, Agreste adatai alapján saját számítás

3.4.2. Sajt és egész csirke

A sajt és az egész csirke áraránya a vizsgált időszakban 1,5-3,1 intervallumban alakult. Az árarány Németországban volt a legkisebb, míg Lengyelországban a legnagyobb (8. melléklet, 8M2. ábra). Németországban az alacsony árarányt a csirke többi országhoz képest magasabb, míg Lengyelországban a magas árarányt a csirke többi országhoz képest alacsonyabb ára okozta. A madárinfluenza miatt az áremelkedés előtti időszakban a csirke ára alacsonyabb volt, ezért magas árarány figyelhető meg. Az **árarány tendenciája csökkenő** a vizsgált időszakban (31. táblázat), a **legalacsonyabb a stabilizáció szakaszában volt**, mivel a sajt ára csökkent, miközben a csirke ára emelkedett.

A sajt és az egész csirke fogyasztói áraránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	2,24	2,16	2,16	2,08	1,90
Lengyelország	3,10	2,79	2,98	2,82	2,28
Szlovákia	2,53	2,51	2,61	2,42	2,16
Csehország	2,32	2,38	2,30	2,16	1,95
Németország	1,57	1,47	1,61	1,60	1,53

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, ČSÚ, GfK, Agrarwirtschaft, MEG adatai alapján saját számítás

3.4.3. Sajt és sertéskaraj

A sajt és a karaj áraránya a vizsgált időszakban 0,9-1,6 között alakult, a magyar, lengyel, szlovák árarányban nem volt lényeges különbség, a német alacsonyabb volt (8. melléklet, 8M3. ábra).

A karaj árát egységnyinek tekintve, a sajt fogyasztói ára általában magasabb, ugyanakkor Németországban az árrobbanás előtti időszakban a karaj ára meghaladta a sajtét, így a hányados értéke 1 alatt maradt. A **két termék áraránya az árrobbanás időszakában volt a legmagasabb**, majd visszaesett (32. táblázat). A stabilizáció időszakában a sajtárak csökkentek, a karaj ára pedig emelkedett, ami az árak közeledését és az árarányok mérséklődését eredményezte. Az áremelkedés előtti időszakhoz képest a stabilizáció időszakában Magyarországon és Lengyelországban alacsonyabb, míg Szlovákiában magasabb árarány alakult ki.

A sajt és a sertéskaraj fogyasztói árányája

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	1,14	1,18	1,35	1,25	1,01
Lengyelország	1,20	1,17	1,37	1,21	1,03
Szlovákia	1,12	1,15	1,35	1,25	1,14
Németország	0,87	0,83	1,00	1,08	–

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, GfK, Agrarwirtschaft adatai alapján saját számítás

3.4.4. Egész csirke és tojás

Az egész csirke és a tojás fogyasztói árának tendenciája gyakorlatilag azonos, így **az árány viszonylag stabil**. Németországban és Franciaországban nagyobb a két termék áránya (8. melléklet, 8M4. ábra), mint a kelet-európai tagállamokban, ennek oka, hogy a csirke fogyasztói ára lényegesen magasabb. Mindkét termék fogyasztói ára folyamatosan nőtt a vizsgált időszakban, eltérés Németországban tapasztalható, ahol az áresés időszakában visszaesett a tojás ára. Ezen kívül a stabilizáció idején Lengyelországban a tojás, Magyarországon a csirke fogyasztói ára csökkent kisebb mértékben. A legmagasabb árány Németországban figyelhető meg az áresés időszakában, amikor a tojás fogyasztói ára erőteljesen csökkent, a csirke ára viszont tovább emelkedett. **Kelet-Európában a magyar árány a legmagasabb**, a lengyel a legalacsonyabb, a szlovák és a cseh pedig közel azonos szinten alakult (33. táblázat).

Az egész csirke és a tojás fogyasztói árányája

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	1,53	1,51	1,50	1,57	1,34
Lengyelország	0,93	1,00	1,08	1,01	1,05
Szlovákia	1,40	1,30	1,40	1,39	1,28
Csehország	1,32	1,25	1,39	1,42	1,43
Németország	2,07	1,94	1,94	2,29	–
Franciaország	1,95	2,01	2,01	2,00	1,98

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, ČSÚ, Agrarwirtschaft, MEG, INSEE adatai alapján saját számítás

3.4.5. Sertéskaraj és tojás

A sertéskaraj fogyasztói ára jóval kisebb mértékben emelkedett a vizsgált időszakban, mint a tojásé, ennek következtében az arány fokozatosan csökkent (8. melléklet, 8M5. ábra). Franciaországban lényegesen magasabb a karaj fogyasztói ára a többi országhoz képest, ami az arányban is kiugróan magas értéket eredményez (34. táblázat). A vizsgált kelet-európai országokban a tojás fogyasztói ára közel azonos szinten alakult, így **az arányt elsősorban a karaj ártendenciái határozták meg.**

34. táblázat

A sertéskaraj és a tojás fogyasztói aránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	3,00	2,77	2,39	2,60	2,52
Lengyelország	2,41	2,37	2,36	2,36	2,32
Szlovákia	3,17	2,83	2,69	2,71	2,42
Németország	3,73	3,43	3,11	3,40	–
Franciaország	5,54	5,71	5,36	5,11	5,06

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, Agrarwirtschaft, Agreste adatai alapján saját számítás

3.4.6. Sajt és tojás

A megfigyelt országok közül Szlovákiában volt a legnagyobb az arány az első három szakaszban, majd a vizsgált időszak végén a német hányados meghaladta a szlovákot. A lengyel arány a legkisebb, mert a sajt ára alacsonyabb, a tojás ára viszont magasabb a többi országhoz képest (8. melléklet, 8M6. ábra). **A sajt és a tojás aránya az első szakaszban volt a legnagyobb,** a második szakaszban a sajtárak csökkenése és a tojásárak növekedése a hányados mérséklődését eredményezte (35. táblázat). Az árrobbanás időszakában – Magyarország kivételével – nőtt az arány, mivel a karaj ára nagyobb mértékben emelkedett, mint a tojásé. A sajt fogyasztói ára csökkent a stabilizáció időszakában, a tojásé tovább nőtt, ami a két ár közeledését és az arányok csökkenését okozta.

35. táblázat

A sajt és a tojás fogyasztói aránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	3,42	3,26	3,23	3,26	2,55
Lengyelország	2,89	2,78	3,23	2,85	2,39
Szlovákia	3,53	3,26	3,65	3,37	2,77
Csehország	3,05	2,98	3,20	3,07	2,79
Németország	3,25	2,84	3,12	3,67	–

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, ČSÚ, GfK, Agrarwirtschaft adatai alapján saját számítás

3.4.7. Banán és alma

A banán és az alma fogyasztói áraránya Magyarországon a legmagasabb és Franciaországban a legalacsonyabb (8. melléklet, 8M7. ábra). A fogyasztói árarányok Magyarországon ingadoznak a legnagyobb mértékben, ezzel szemben a francia és spanyol fogyasztói árarány stabil. A vizsgált országokban **a banán és az alma fogyasztói árarányát csökkenő tendencia jellemezte az áresés időszakáig**, növekedés csak a stabilizáció idején figyelhető meg, a banán árának növekedése miatt (36. táblázat). Magyarországon a legkisebb árarány 2008 nyarán alakult ki, mivel a 2007. évi alacsony kínálat miatt az almaárak magasak voltak. Az alma árát egységnyinek tekintve a banán ára általában lényegesen magasabb, kivételt Franciaország képez, mivel a kínálat bősége a tengerentúli megyékben folyó termelés miatt, ami alacsonyabb árakat eredményez.

36. táblázat

A banán és az alma fogyasztói áraránya

	Áremelkedés előtt	Enyhe áremelkedés	Árrobbanás	Áresés	Stabilizáció
Magyarország	1,87	1,91	1,27	1,16	1,88
Csehország	1,21	1,26	1,00	0,85	1,19
Franciaország	0,77	0,75	0,73	0,53	0,76
Spanyolország	1,18	1,05	1,06	1,03	1,12

Forrás: KSH, ČSÚ, Agreste, MARM alapján saját számítás.

4. Néhány hazai termék fogyasztói árának összehasonlítása

4.1. A budapesti és vidéki fogyasztói árak összevetése

A budapesti és a vidéki élelmiszerárak összehasonlítása során azt tapasztaltuk, hogy 2007. január és 2009. május között – a vizsgált termékkörben – Budapesten a fogyasztói árak többnyire magasabbak voltak, mint vidéken. A 37. táblázatban csak azokat a termékeket emeltük ki, amelyeket a tanulmány korábbi fejezeteiben is részletesen elemeztünk, a többi vizsgált élelmiszer Budapesten és vidéken jellemző fogyasztói árát a 9. melléklet tartalmazza. A megfigyelt termékek közül a sertéshúsok általában 6-7%-kal, a teavaj, a liszt és a vöröshagyma néhány százalékkal olcsóbb vidéken. Az alma esetében lényegesen nagyobb, 13% az eltérés. A bontott csirke, a trappista sajt, a banán és a paradicsom árában nincs jelentős különbség.

37. táblázat

Néhány élelmiszer fogyasztói árára
Budapest = 1

	Vidék
Rövidkaraj szüzpecsenyével, csontos	0,94
Bontott csirke (fej, láb nélkül)	1,00
Trappista tömbsajt	0,99
Teavaj, 80 % zsírtartalom, 10 dkg-os	0,96
Finomliszt	0,98
Vöröshagyma	0,96
Paradicsom	1,01
Alma	0,87
Banán	1,01

Forrás: KSH adatok alapján saját számítás

Dusek és Szalka [2008] 39 éves adatsorra alapozva (1967-2005) szintén azt állapították meg, hogy a zöldség és gyümölcs árak Budapesten magasabbak, mint vidéken. Ezt alátámasztja az az észrevételük is, miszerint „a kereslet a városokban összpontosul, a kínálatot elsősorban a falvakban termelik”. A magasabb budapesti fogyasztói árak azzal magyarázhatók, hogy a főváros vásárlóereje nagyobb, mint a vidéki településeké. A GfK [2008a] szerint 2008-ban a főváros vásárlóereje 35%-kal haladta meg az országos átlagot.

A zöldség és gyümölcs termékpályán az árat alakító tényezők közül a keresleti és a kínálati oldalon is 6-6 elemet emelt ki Dusek és Szalka [2008]. A kínálati oldalról

- „a termelhetőség földrajzi feltételei, éghajlati és talajadottságok;
- a termék termeléséhez rendelkezésre álló földterület és munkaerő nagysága;
- időjárási viszonyok;
- a termék tömegszerűsége;
- tömegszerű szállíthatóság, importálhatóság;
- eltarthatóság, kényesség”

befolyásolják az árat, a keresleti oldalról pedig

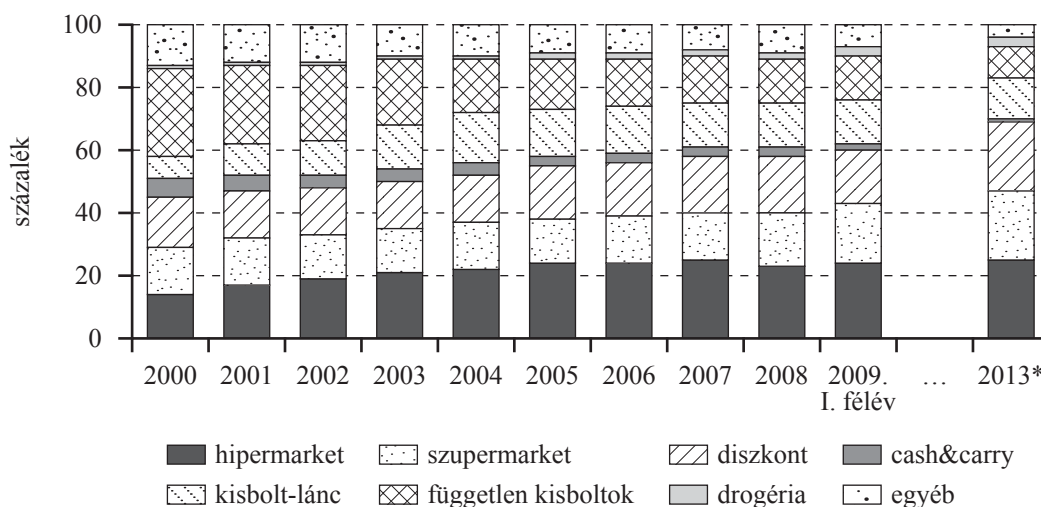
- „a lakosság jövedelmi helyzete;
- önellátó termelés fontossága;
- a lakosság fogyasztási szokásai;
- helyettesítő termékek kínálata, ára,
- az exportálás lehetősége;
- bevásárló-turizmus jelentősége”.

4.2. A fogyasztói árak összehasonlítása az értékesítés iránya szerint

Magyarországon a hipermarketek töltenek be vezető szerepet a háztartások élelmiszer-vásárlásában, elsősorban a bő áruválasztéknak köszönhetően. Azonban a szupermarketek és a diszkontok részaránya is magas, alig marad el a hipermarketekétől. E három bolttípus egyre nagyobb piaci részesedést szerez, miközben a független kisboltok és a cash&carry üzletek visszaszorulnak (28. ábra).

28. ábra

Az egyes bolttípusok piaci részesedése a napi fogyasztási cikkek forgalmából Magyarországon

* GfK becslés.

Forrás: GfK [2009]

Megvizsgáltuk, hogy az élelmiszerek fogyasztói ára hogyan változik az egyes üzlettípusokban. A megfigyelt 26 termék részletes adatait a 10. melléklet tartalmazza.

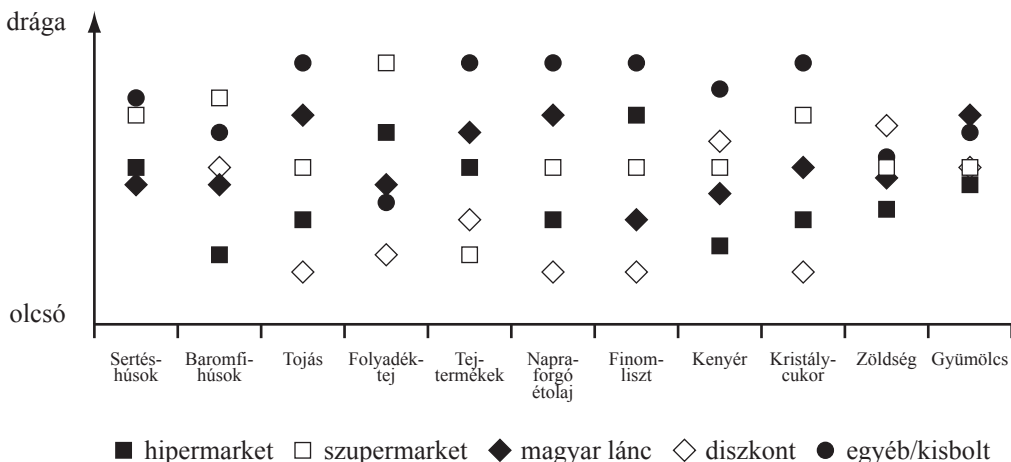
A vizsgált üzlettípusokban a sertéshúsok, a zöldség és gyümölcs fogyasztói ára szűkebb határok között mozgott, mint a többi termékcsoporthoz képest (29. ábra). Megállapítható továbbá, hogy míg a sertéshúsok, a tojás, a tejtermékek, a napraforgó étolaj, a finomliszt, a kenyér és a kristálycukor fogyasztói ára a kisboltokban⁴ volt a legmagasabb a vizsgált időszak átlagát tekintve, addig a baromfihúsoké és a folyadéktejé a szupermarketekben, a zöldségé a diszkontokban és a gyümölcsé a magyar láncokban.

A 11 termékcsoporthoz öt, a tojás, a folyadéktej, a napraforgó étolaj, a finomliszt, továbbá a kristálycukor fogyasztói ára a diszkontokban⁵ a legalacsonyabb, ellenben a baromfihúsok, a kenyér, a zöldség és a gyümölcs a hipermarketekben a legolcsóbb. A felmérés szerint a sertéshús a magyar láncban, a tejtermékek a szupermarketekben a legalacsonyabb árúak.

Az alapélelmiszerek többsége tehát a kisboltokban a legdrágább, a diszkontokban és a háztartások vásárlásában vezető szerepet betöltő hipermarketekben a legolcsóbb. Érdekes, hogy a szupermarketekben a húsfélék és a folyadéktej fogyasztói ára a legmagasabb a többi vizsgált bolttípushoz viszonyítva.

29. ábra

A főbb termékcsoporthok árfekvése értékesítési csatornák szerint

Forrás: KSH adatai alapján saját számítás

⁴ A GfK [2007] adatai szerint a kenyér értékesítésében meghatározó szerepet a lakóhelyhez közeli önkiszolgáló kisboltok töltenek be.

⁵ A GfK [2008b] adatai szerint a napraforgó étolajat elsősorban (60%-ban) a diszkontokban és a hipermarketekben vásárolják a fogyasztók.

Összefoglaló

A tanulmányban megvizsgáltuk a fontosabb mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékek árszintjét nemzetközi összehasonlításban. A vizsgált időszakot szakaszokra osztottuk fel és bemutattuk az egyes termékpályákon belül a fázisárak arányait, továbbá a mezőgazdasági termékek termelői és néhány élelmiszer fogyasztói árányát. Részletesen ismertettük az élelmiszerek fogyasztói árának alakulását az értékesítés iránya szerint, valamint budapesti és vidéki összevetésben. A főbb megállapítások a következők:

1. A vizsgált országokban az **étkezési búza** termelői ára azonos trendet követett. Az alapanyag árváltozásai néhány hónap késéssel jelentek meg a liszt értékesítési árában. A liszt fogyasztói árának változása jól igazodott a liszt értékesítési árának mozgásához, azonban a fogyasztói ár maximuma hónapokkal eltolódott a többi fázisárhoz viszonyítva.
2. A **vágósertés** termelői árának tendenciája hasonló volt a vizsgálatba vont országok között, és megfigyelhető a tagállamok árainak közeledése. A sertéskaraj értékesítési ára csak részben követte a termelői árak változását. A francia és német értékesítési árak voltak a legalacsonyabbak, a magyar, szlovák és lengyel árak lényegesen magasabbak. A sertéskaraj német, lengyel, szlovák és magyar fogyasztói ára azonos szinten mozgott, míg a francia az előbbieket közel kétszerese volt.
3. A **csirkehús** termékpályán a fogyasztói árak kevésbé követik a feldolgozó értékesítési árak tendenciáját, mint a feldolgozó árak a termelői árakét. Lengyelországban volt a legalacsonyabb mindhárom fázis ára, ugyanakkor Franciaországban, illetve Németországban a legmagasabb. A magyarországi árak követik az uniós tendenciákat, és tartósan alacsonyabbak az EU átlagánál.
4. A **nyerstej** ára Franciaországban és Németországban volt a legmagasabb, Magyarországon lényegesen alacsonyabb. A **sajt** feldolgozó értékesítési ára 2006-ban Magyarországon volt a legmagasabb, a többi ország ára 2007 második felében zárkózott fel, majd 2009-ben a hazai ár a szlovák és cseh alá süllyedt. A vizsgált időszak elején a sajt fogyasztói ára Szlovákiában volt a legmagasabb, ezt követően az árak közeledtek egymáshoz a megfigyelt országokban, ugyanakkor 2009-ben újra nőtt a különbség. A **vaj** feldolgozó értékesítési ára Magyarországon és Szlovákiában késve követte a nyerstej árának emelkedését. A magasabb magyarországi vaj árat a zsirtartalomra vetített relatív magas nyerstejár és az egy főre jutó fogyasztás lassú emelkedése okozza. Franciaországban a vaj értékesítési ára a legalacsonyabb, fogyasztói ára a legmagasabb szinte az egész vizsgált időszakban.
5. A **zöldség és gyümölcs** termékpályán a fogyasztói árak általában követik a termelői árak tendenciáját. Az **alma** esetében Magyarországon nagyobb áringadozások tapasztalhatóak éven belül, mint a többi tagországban, ugyanis a magyar alma gyenge versenyképessége miatt a betakarításkor zuhannak az árak. A **paradicsom** termelői árának ingadozása Magyarországon nagyobb, mint a többi országban, mivel télen az üvegházi termesztés növeli a termelési költséget és az árat. A vizsgált termékek (alma, banán, paradicsom, vöröshagyma) fogyasztói ára Franciaországban a legmagasabb, a magyarországi árszint lényegesen alacsonyabb.
6. A vizsgált országokban az élelmiszerek fogyasztói árában megfigyelhető különbségek összefüggésben vannak az egyes üzlettípusok forgalomból való részesedésével. Franciaországban és Spanyolországban magasabb volt a megfigyelt élelmiszerek fogyasztói ára a többi országhoz viszonyítva, mivel nagyobb a magasabb árszinten értékesítő belföldi tulajdonú üzletek részesedése a forgalomból, míg a diszkontáron értékesítő üzleteké lényegesen kisebb. A konkurencia hiánya pedig akadályozza a fogyasztói árak csökkenését.

7. A **termelői, értékesítési és fogyasztói árak relatív szórása** (átlagtól való eltérése) eltérően alakult az egyes termékpályákon. A növényi termékpályákon (gabona, zöldség és gyümölcs) a termelés szezonális jellege miatt a termelői árak ingadozása nagyobb, mint az állati termékek esetében. A termelői árak relatív szórása csaknem valamennyi termékpályán jelentősebb, mint az értékesítési és fogyasztói áraké. A sertés termékpályán az árak relatív szórása valamennyi fázisban kisebb, mint a csirkehús termékpályán. **Az étkezési búza, a paradicsom termelői árának relatív szórása Magyarországon a legnagyobb** a vizsgált országok közül. A nyerstej és a vágócsirke termelői árának ingadozása Németország, illetve Lengyelország után, szintén Magyarországon a legnagyobb. **A vágósertés termelői ára ugyanakkor Magyarországon tér el legkevésbé az átlagtól.**
8. A **gabona termékpályán** a liszt értékesítési árának és az étkezési búza termelői árának, valamint a liszt fogyasztói és az étkezési búza termelői árának aránya az árrobbanás időszakában érte el minimumát, majd a két utolsó szakaszban emelkedett és általában magasabb volt, mint az áremelkedés előtt. **A sertés termékpályán** a fázisárak aránya az enyhe áremelkedés időszakában volt a legnagyobb, majd folyamatosan romlott. **A csirkehús termékpályán** az értékesítési és termelői fázis áraránya az áresés időszakában volt a legalacsonyabb, a stabilizáció idején minden országban nőtt. **A sajt** esetében az értékesítési/termelői árarányhoz hasonlóan, az árrobbanás időszakában nőtt a fogyasztói/termelői árarány is, vagyis az értékesítési árak erőteljes növekedését a fogyasztói árakban is el lehetett ismertetni.
9. Az **alma**, a **paradicsom** és a **vöröshagyma fogyasztói és termelői áraránya** Spanyolországban volt a legmagasabb és Magyarországon a legalacsonyabb, az alma esetében az alacsony hazai fogyasztói árak, a paradicsom esetében a magas termelői árszint miatt.
10. **A fogyasztói/termelői árarány alakulását elsősorban a fogyasztói árakban meglévő különbségek határozzák meg.** A régi tagállamokban lényegesen magasabbak a fogyasztói árak, mint az új csatlakozó országokban, ami nagyobb jövedelem elérését is eredményezi a vertikum egyes fázisaiban.
11. A helyettesítő terméknek számító **takarmánykukorica és takarmánybúza termelői áraránya hosszú évekig 1 körül alakult.** Az 1980-as évektől az árarány nőtt, ami azt jelzi, hogy a kukoricát értékesebb növénynek tartották, mint a búzát. 2008-ban a takarmánykukorica a regionális és hazai takarmánygabona túlkínálat következtében „elértéktelenedett”, termelői ára a takarmánybúzáé alá csökkent, így az árarány is 1 alatt maradt. A két termény áraránya az árrobbanás előtt Magyarországon volt a legalacsonyabb és Franciaországban a legmagasabb. Az árrobbanás előtti időszakban a világpiacon a kukorica kedvezőbb megítélését segítette a bioetanol-termelés fellendülése, ami a termény iránti kereslet bővülését eredményezte. Az árrobbanás idején a hazai kukorica ára ugrás-szerűen nőtt, így a magyar árarány lett a legnagyobb.
12. Az **állati termékek és a takarmánygabona áraránya** a vizsgált időszak elejétől csökkent, és **az árrobbanáskor érte el mélypontját.** Az alacsony értéket az okozta, hogy **az állati termékek árszintje ebben az időszakban még alacsonyabb, ugyanakkor a kukorica és a búza ára magas szinten alakult.** Az áresés és stabilizáció időszakában a gabonaárak csökkenése miatt jelentősen javult az árarány és általában meghaladta az áremelkedés előtti értéket.
13. A megfigyelt élelmiszerek **fogyasztói áraránya az árrobbanás szakaszában többnyire emelkedett**, pl. sajt/egész csirke, sajt/sertéskaraj, egész csirke/tojás, sajt/tojás. Az **áresés és stabilizáció időszakában csökkent** a fogyasztói árarány. A helyettesítő terméknek számító egész csirke és sertéskaraj ára az utóbbi években jelentősen közeledett egy-

- máshoz, ami a drágábbnak számító karaj fogyasztásának kedvezhet. Németországban és Franciaországban magasabb az élelmiszerek fogyasztói ára, ami a többi országhoz viszonyítva magasabb árányt eredményez. A banán és az alma áránya a vizsgált időszak elejétől folyamatosan csökkent, és csak a stabilizáció idején emelkedett, mivel a banánárak jelentősen nőttek a termelő országokban jelentkező termés kiesés miatt.
14. A termelői és a fogyasztói arányok eltérő alakulása a vizsgált szakaszokban abból adódott, hogy a termelői árak növekedését a fogyasztói árak általában késve követték.
  15. **A 2007. január-2009. május közötti időszak átlagában a megfigyelt élelmiszerek fogyasztói ára Budapesten magasabb volt, mint vidéken**, ami összefügg azzal, hogy a főváros vásárlóereje jelentősen meghaladja a vidéki településeket.
  16. Az értékesítés iránya szerint a megfigyelt 11 termékcsoporthoz 7 **a kisboltokban volt a legdrágább: sertéshús, tejtermékek, kenyér, tojás, napraforgó étolaj, kristálycukor, finomliszt**. Ugyanezen élelmiszerek közül **a tojás, a napraforgó étolaj, a kristálycukor és a liszt a diszkontokban bizonyult a legolcsóbbnak**. A fogyasztói ár szempontjából a legkedvezőbb beszerzési forrás a baromfi húskészítmények, a kenyér, a zöldség és a gyümölcs termékek esetében a hipermarket volt.

Rövidítések jegyzéke

Agreste	Ministère de l'alimentation, de l'agriculture et de la pêche (Élelmezésügyi, Mezőgazdasági és Halászati Minisztérium, Franciaország)
AgriMIS	Agricultural Market Information Service for Central and Eastern European Countries (Közép- és Kelet Európai Országok Agrárpiaci Információs Szolgálata)
AKI PÁIR	Agrárgazdasági Kutató Intézet Piaci Árinformációs Rendszer
ČSÚ	Český statistický úřad (Cseh Statisztikai Hivatal)
FAO	Food and Agriculture Organisation (Az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete)
GfK	Gesellschaft für Konsumforschung AG (Fogyasztáskutató Rt.)
GUS	Główny Urząd Statystyczny (Központi Statisztikai Hivatal, Lengyelország)
IFCN	International Farm Comparison Network (Nemzetközi Üzemgazdasági Szervezet)
INSEE	Institut national de la statistique et des études économiques (Statisztikai és Gazdasági Tanulmányok Nemzeti Intézete, Franciaország)
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
MARM	Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino Observatorio de Percios de los Alimentos (Környezet- Vidék- és Tengerügyi Minisztérium, Élelmiszer Árfigyelő Rendszer)
MEG	Marktinfo Eier & Geflügel (Tojás és Baromfi Piaci Információk, Németország)
MRiRW ZSRIR	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi Zintegrowany System Rolniczej Informacji Rynkowej (Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium Integrált Agrárpiaci Információs Rendszer)
PPA ATIS	Pôdohospodárska platobná agentúra Agrárne trhové informácie Slovenska (Mezőgazdasági Kifizető Ügynökség Agrár Piaci Információk, Szlovákia)
SÚSR	Štatistický úrad Slovenskej republiky (A Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala)
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond (Állami Mezőgazdasági Intervenció Alap, Cseh Köztársaság)
ZMP	Zentrale Markt- und Preisberichtsstelle für Erzeugnisse der Land-, Forst- und Ernährungswirtschaft GmbH (Mezőgazdasági, Erdészeti és Élelmiszer-gazdasági termékek Központi Piac és Árfigyelő Szolgálata)

Irodalomjegyzék

1. CME Group [2009]: Hog-Corn Ratio Slightly Higher This Year.
<http://www.thepigsite.com/swinenews/21965/cme-hogcorn-ratio-slightly-higher-this-year>
2. Cseres, T-né – Balogh, A. [1973]: A mezőgazdasági termelési eszközök árai és arányai külföldön. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet.
3. Dusek, T. – Szalka, É. [2008]: Agrártermékek területi árkülönbségei Magyarországon. Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében. Szerk.: Lengyel, I. – Lukovics, M. JATEPress. Szeged.
4. Food Price Indices, FAO [2009]: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/FoodPricesIndex/en/>
5. GfK Hungária [2007]: Kenyeret legtöbbször a lakóhelyhez közeli kis önkiszolgáló boltokban vásárolnak. GfK Sajtóinformáció. 2007. október 12.
6. GfK Hungária [2008a]: A legtehetősebb Budaörs, a legnehezebb helyzetben Csenyété van. GfK Sajtószolgálat. 2008. szeptember 23.
7. GfK Hungária [2008b]: Az árdrágulás ellenére is tízből kilenc háztartás vásárol étolajat. GfK Sajtóinformáció. 2008. május 8.
8. GfK Hungária [2009]: A fogyasztók az exkluzívabb, nagyobb termékválasztékkal rendelkező üzlettípusokat választják. Piaci Trend Hírlevél. XII. évfolyam. 2009. szeptember-október.
9. Györe, D. – Wagner, H. [2008]: A termelői, fogyasztói és külkereskedelmi árak Magyarország és az EU közötti konvergenciája az élelmiszergazdaságban. Agrárgazdasági Tanulmányok. 2008. 7. szám. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet.
10. IFCN [2008]: Dairy Report
11. IFCN [2009]: Dairy Report
12. Kató, N. [2009]: A magyar gabonaágazat – különös tekintettel a búza- és kukoricaágazatra – folyamatai hazánk Európai Unióhoz történt csatlakozását követően. Doktori (PhD) értekezés. Gödöllő, Szent István Egyetem.
13. Kollega Tarsoly, I. (szerk.) [1996-2000]: Magyarország a XX. században. II. Kötet.
<http://mek.oszk.hu/02100/02185>
14. Meyer, S. R. [2009]: Putting the Hog: Corn Ratio in Context.
<http://nationalhogfarmer.com/weekly-preview/1012-putting-hog-corn-ratio-context/>
15. Meyer, S. – Steiner, L. [2009]: Daily Livestock Report. Vol. 7. No. 172.
16. Pedraza, N. – Bastida, G. [2009]: España lidera el consumo europeo de frutas y hortalizas.
http://www.eumedia.es/user/upload/noticias/notacarpeta_FRU.pdf
17. Popp, J. [2009]: A sertéshús világgpiaci kilátásai. Magyar Mezőgazdaság. 2009/43. szám, 10-11. p.
18. Tunyoginé Nechay, V. (szerk.) [2006]: Hazai és nemzetközi élelmiszerárak összehasonlítása néhány fontosabb termékpályán. Agrárgazdasági Információk. 2006. 2. szám. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet.

19. Tunyoginé Nechay, V. (szerk.) – Stummer, I. (szerk.) [2006]: A fontosabb termékpályák 2006. évi piaci folyamatai. Agrárgazdasági Információk. 2006. 10. szám. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet.
20. Tunyoginé Nechay, V. (szerk.) – Stummer, I. (szerk.) [2008]: A fontosabb termékpályák 2007. évi piaci folyamatai. Agrárgazdasági Információk. 2008. 3. szám. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet.
21. Tunyoginé Nechay, V. (szerk.) [2009]: A fontosabb termékpályák 2008. évi piaci folyamatai. Agrárgazdasági Információk. 2009. 1. szám. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet.
22. USDA ERS [2009]: Livestock, Dairy & Poultry Outlook, 2009. október 16.
23. Vadjoux, T. [2009]: . La viande devrait coûter beaucoup moins cher dans les rayons. <http://www.e24.fr/economie/france/article49775.ece/La-viande-devrait-couter-beaucoup-moins-cher-dans-les-rayons.html>
24. Wagner, H. (szerk.) [2009]: A válság hatása a magyar élelmiszergazdasági külkereskedelemre nemzetközi összehasonlításban. Tervezet. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet.
25. Zsuffa, E-né [1972]: Mezőgazdasági árszínvonal- és arányvizsgálatok. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet.
26. Zsuffa, E-né [1973]: Mezőgazdasági arányok Magyarországon és az európai tőkésországokban. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet.

MELLÉKLETEK

Mellékletek jegyzéke

1. melléklet: Árarányok a gabona termékpályán.....	69
1M1. ábra: Magyarország.....	69
1M2. ábra: Lengyelország.....	69
1M3. ábra: Szlovákia.....	70
1M4. ábra: Csehország.....	70
2. melléklet: Árarányok a sertés termékpályán.....	71
2M1. ábra: Magyarország.....	71
2M2. ábra: Lengyelország.....	71
2M3. ábra: Szlovákia.....	72
2M4. ábra: Németország.....	72
3. melléklet: Árarányok a baromfi termékpályán.....	73
3M1. ábra: Magyarország.....	73
3M2. ábra: Lengyelország.....	73
3M3. ábra: Szlovákia.....	74
3M4. ábra: Csehország.....	74
3M5. ábra: Németország.....	75
3M6. ábra: Franciaország.....	75
4. melléklet: A sajt és a nyerstej árarányai.....	76
4M1. ábra: Magyarország.....	76
4M2. ábra: Lengyelország.....	76
4M3. ábra: Szlovákia.....	77
4M4. ábra: Németország.....	77
5. melléklet: A vaj és a nyerstej árarányai.....	78
5M1. ábra: Magyarország.....	78
5M2. ábra: Lengyelország.....	78
5M3. ábra: Szlovákia.....	79
5M4. ábra: Csehország.....	79
5M5. ábra: Németország.....	80
5M6. ábra: Franciaország.....	80
6. melléklet: A zöldség és gyümölcs termékpálya árarányai.....	81
6M1. ábra: Az alma fogyasztói árának és termelői árának aránya.....	81
6M2. ábra: A banán fogyasztói árának és nagykereskedelmi árának aránya.....	81
6M3. ábra: A paradicsom fogyasztói árának és termelői árának aránya.....	82
6M4. ábra: A vöröshagyma fogyasztói árának és termelői árának aránya.....	82
7. melléklet: Néhány mezőgazdasági termék termelői áraránya.....	83
7M1. ábra: A takarmánykukorica és a takarmánybúza termelői áraránya.....	83
7M2. ábra: A vágósertés és a takarmánykukorica termelői áraránya.....	83
7M3. ábra: A vágócsirke és a takarmánykukorica termelői áraránya.....	84
7M4. ábra: A nyerstej és a takarmánykukorica termelői áraránya.....	84
7M5. ábra: A vágósertés és a takarmánybúza termelői áraránya.....	85
7M6. ábra: A vágócsirke és a takarmánybúza termelői áraránya.....	85
7M7. ábra: A vágósertés és a vágócsirke termelői áraránya.....	86

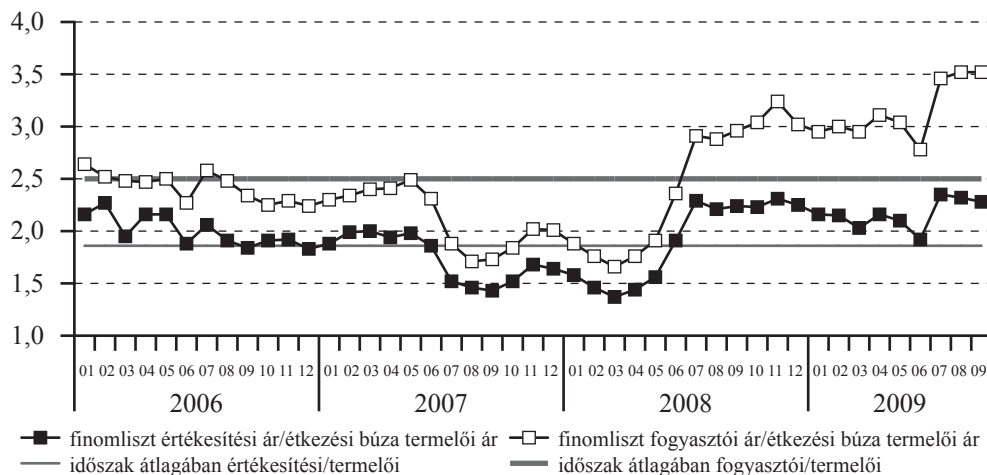
---

8. melléklet: Néhány élelmiszer fogyasztói aránya.....	87
8M1. ábra: A sertéskaraj és az egész csirke fogyasztói aránya	87
8M2. ábra: A sajt és az egész csirke fogyasztói aránya.....	87
8M3. ábra: A sajt és a sertéskaraj fogyasztói aránya.....	88
8M4. ábra: Az egész csirke és a tojás fogyasztói aránya.....	88
8M5. ábra: A sertéskaraj és a tojás fogyasztói aránya	89
8M6. ábra: A sajt és a tojás fogyasztói aránya	89
8M7. ábra: A banán és az alma fogyasztói aránya.....	90
9. melléklet: Néhány élelmiszer fogyasztói átlagára Budapesten és vidéken 2007. január-2009. május	91
10. melléklet: Néhány élelmiszer fogyasztói átlagára az egyes üzlettypusokban 2007. január-2009. május.....	92

Árarányok a gabona termékpályán

1M1. ábra

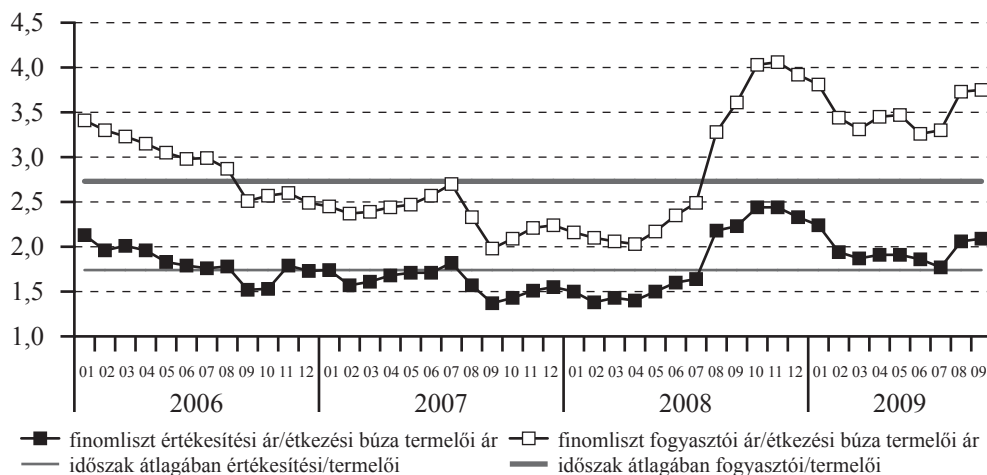
Magyarország

Forrás: KSH, AKI PÁIR adatai alapján saját számítás

1M2. ábra

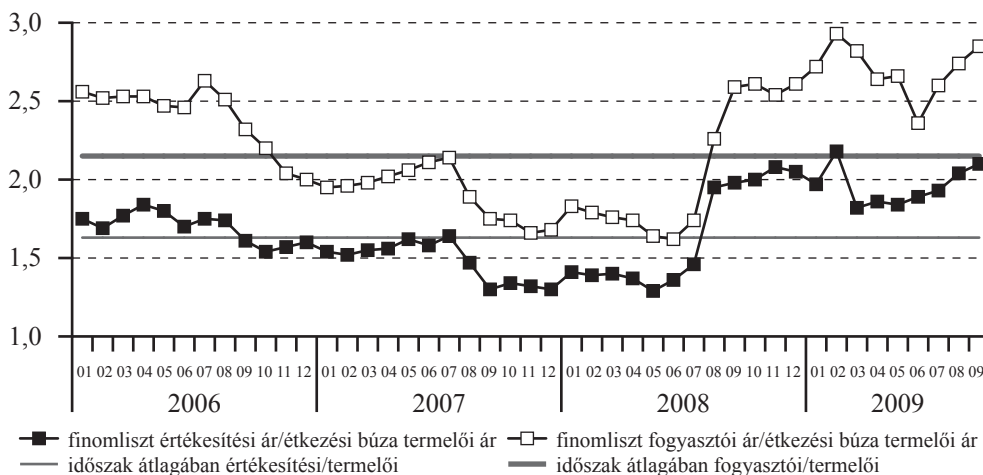
Lengyelország

Forrás: EU Bizottság, MRiRW ZSRIR, GUS adatai alapján saját számítás

1M3. ábra

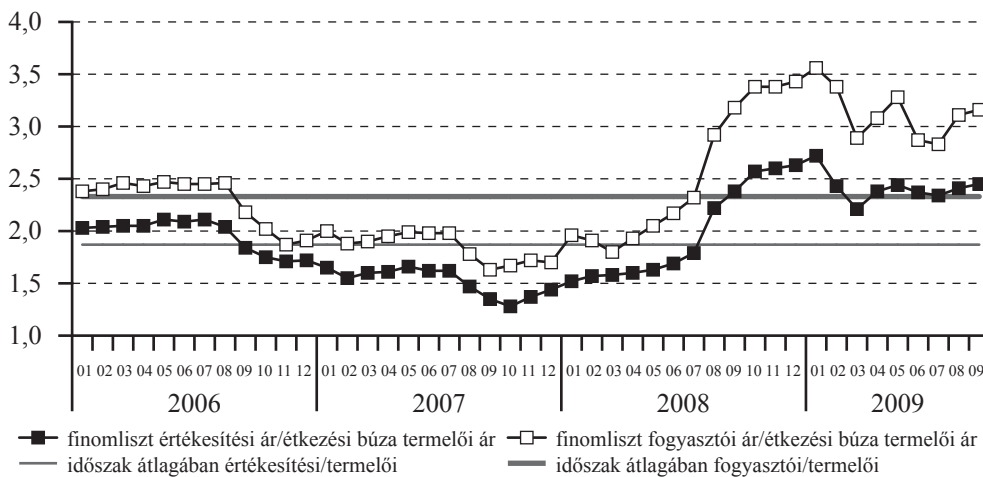
Szlovákia

Forrás: EU Bizottság, PPA ATIS, SÚSR adatai alapján saját számítás

1M4. ábra

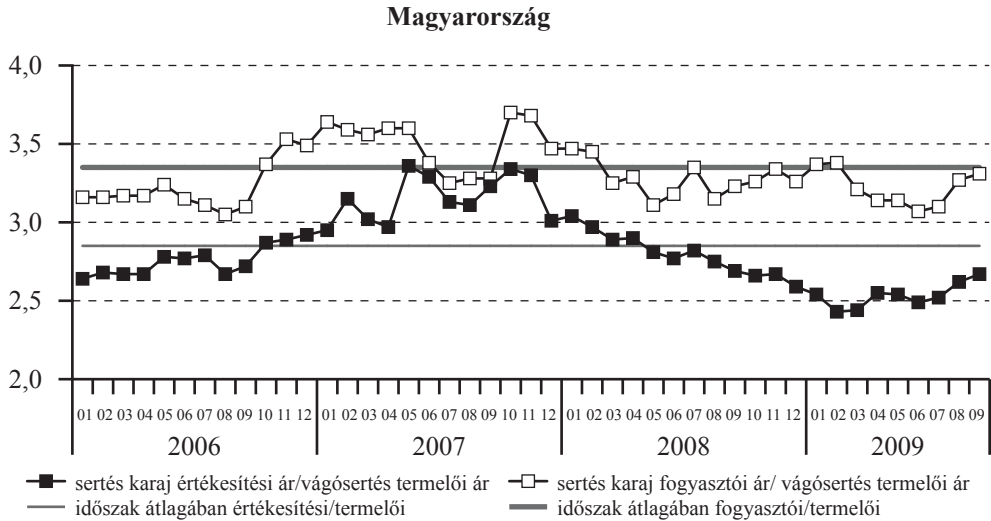
Csehország

Forrás: EU Bizottság, SZIF, ČSÚ adatai alapján saját számítás

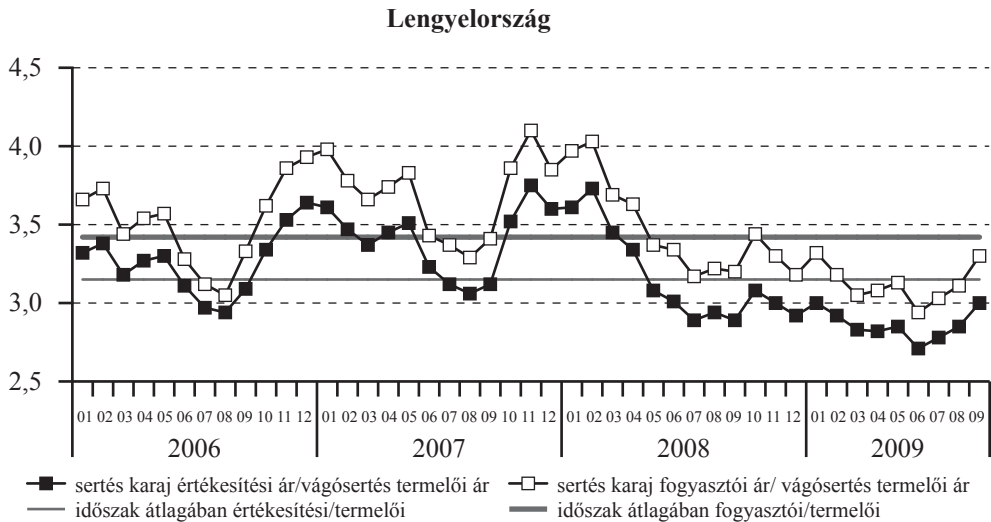
Árarányok a sertés termékpályán

2M1. ábra

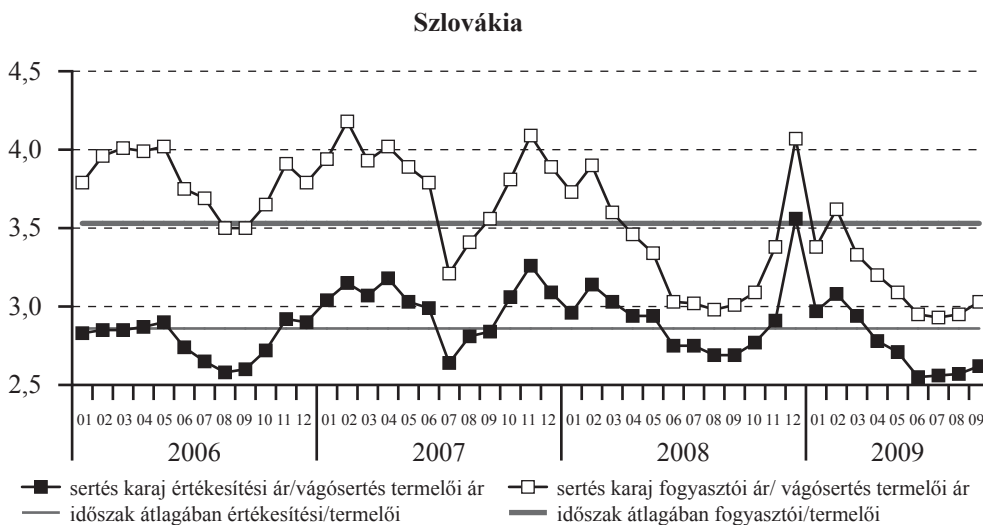
Forrás: AKI PÁIR, KSH

2M2. ábra

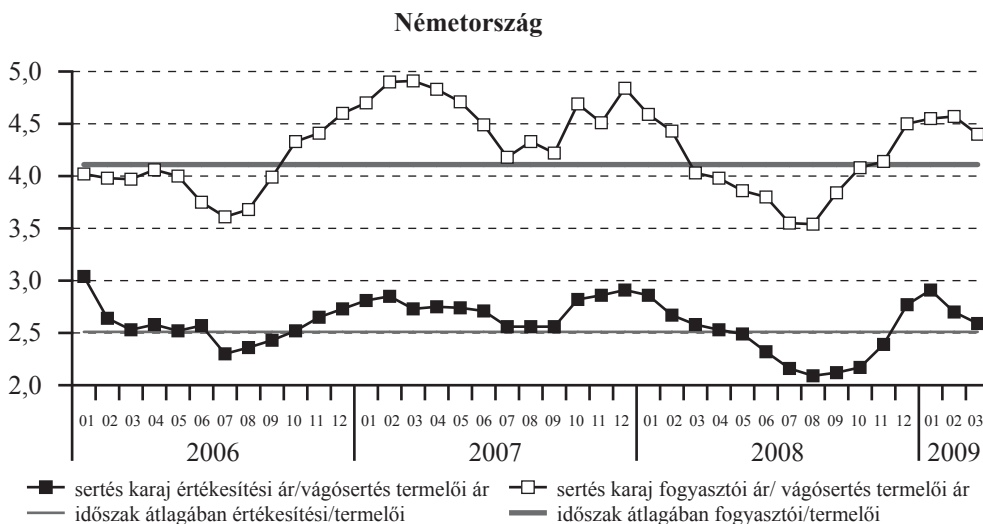
Forrás: AgriMIS, GUS

2M3. ábra

Forrás: AgriMIS, PPA-ATIS, SÚSR

2M4. ábra

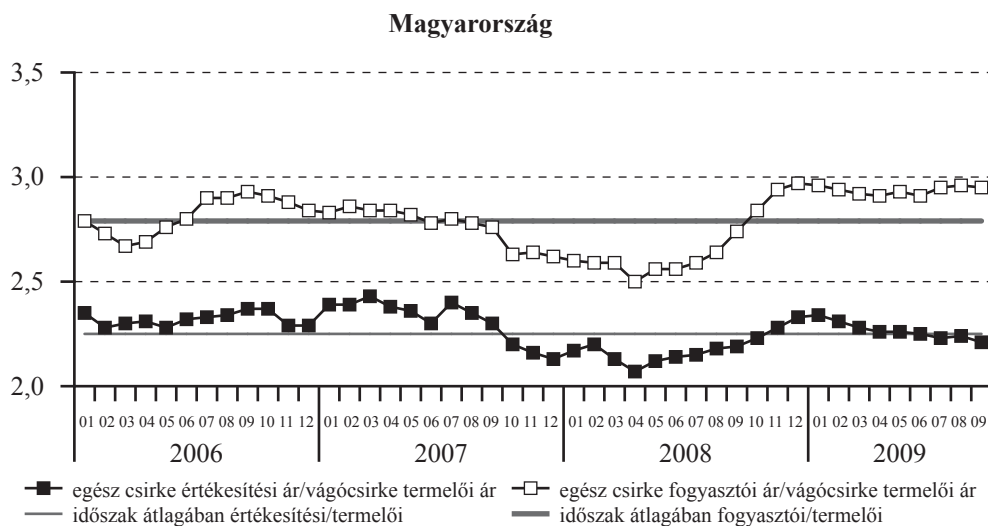

Forrás: AgriMIS, ZMP, Agrarwirtschaft

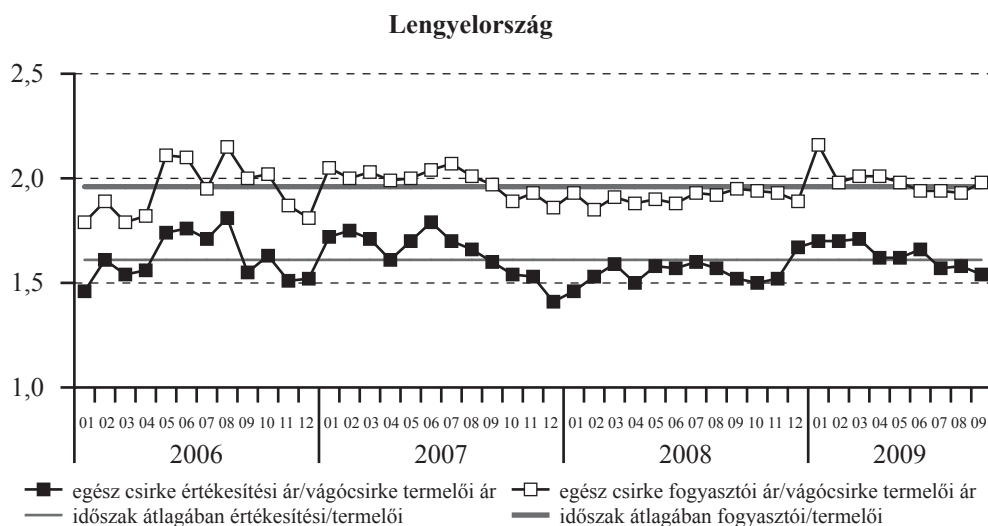
Árarányok a baromfi termékpályán

3M1. ábra

Forrás: KSH, AKI PÁIR adatai alapján saját számítás

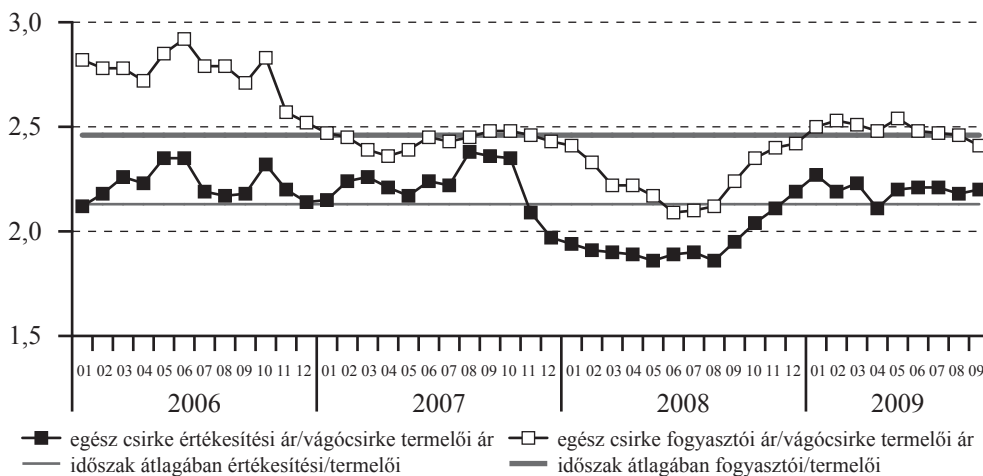
3M2. ábra

Forrás: AgriMIS, MRiRW ZSRIR, EU Bizottság, GUS adatai alapján saját számítás

3M3. ábra

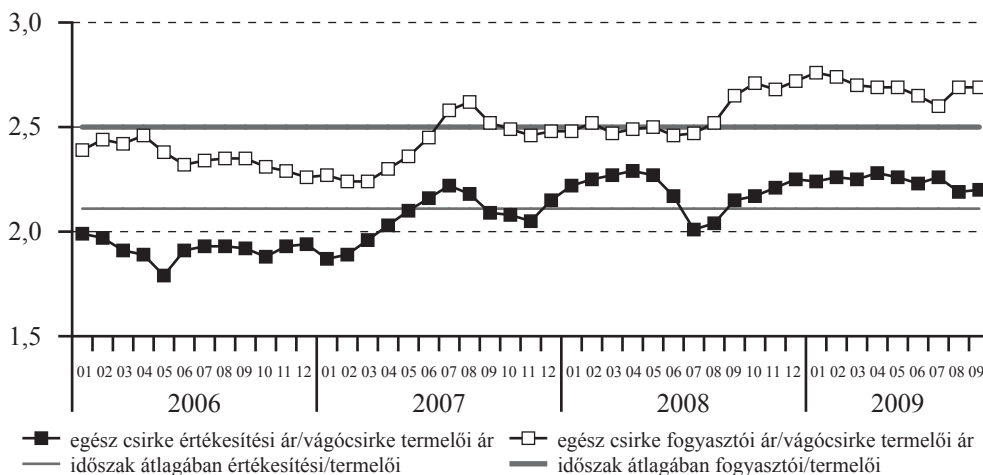
Szlovákia

Forrás: AgriMIS, PPA ATIS, EU Bizottság, SÚSR adatai alapján saját számítás

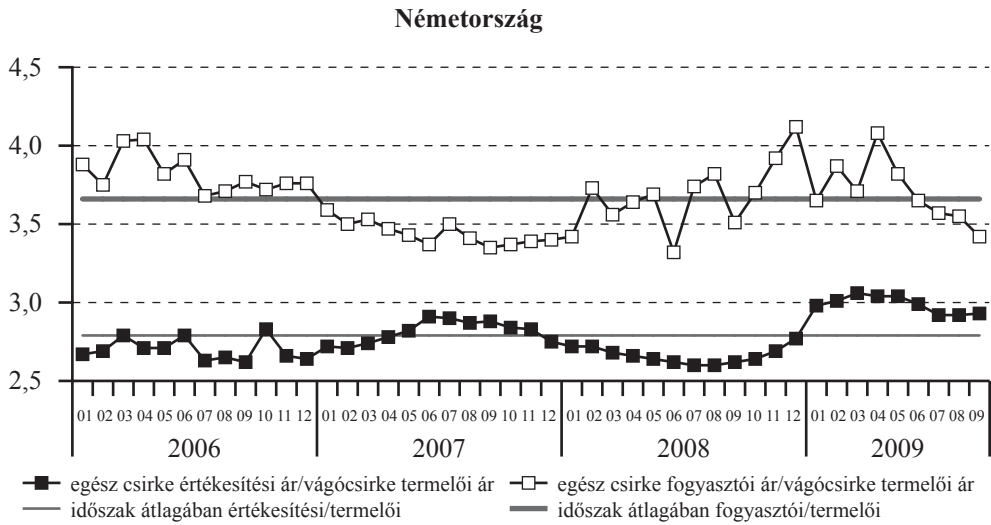
3M4. ábra

Csehország

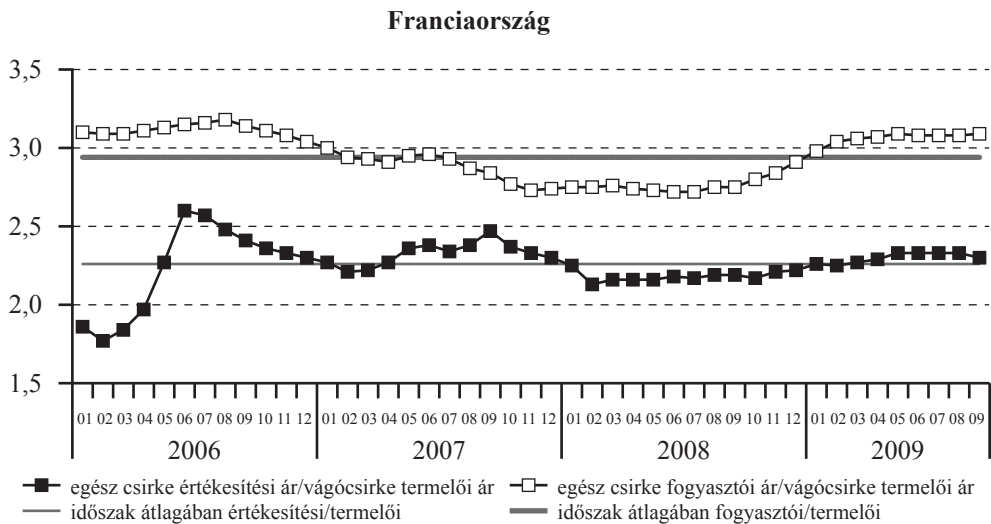
Forrás: AgriMIS, SZIF, EU Bizottság, ČSÚ adatai alapján saját számítás

3M5. ábra

Forrás: ZMP, AgriMIS, MEG, EU Bizottság, Agrarwirtschaft adatai alapján saját számítás

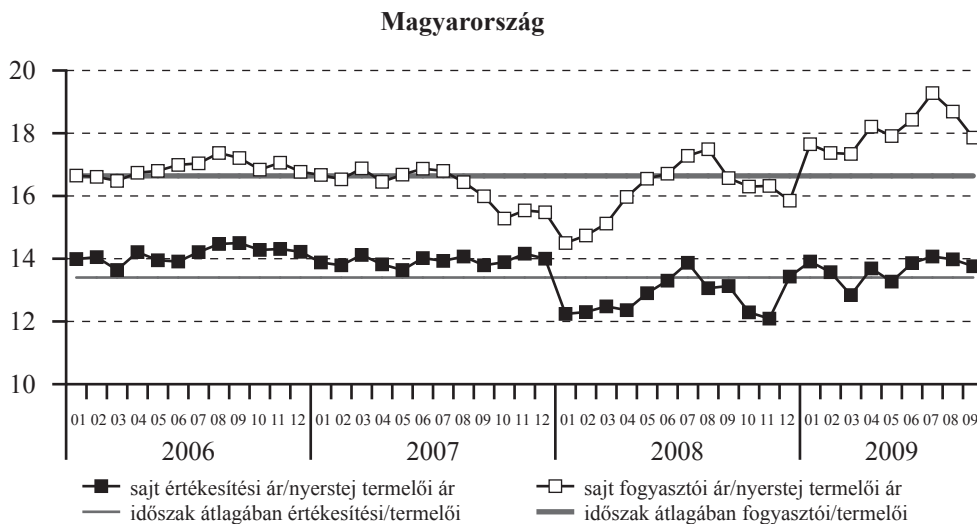
3M6. ábra

Forrás: Agreste, EU Bizottság, INSEE adatai alapján saját számítás

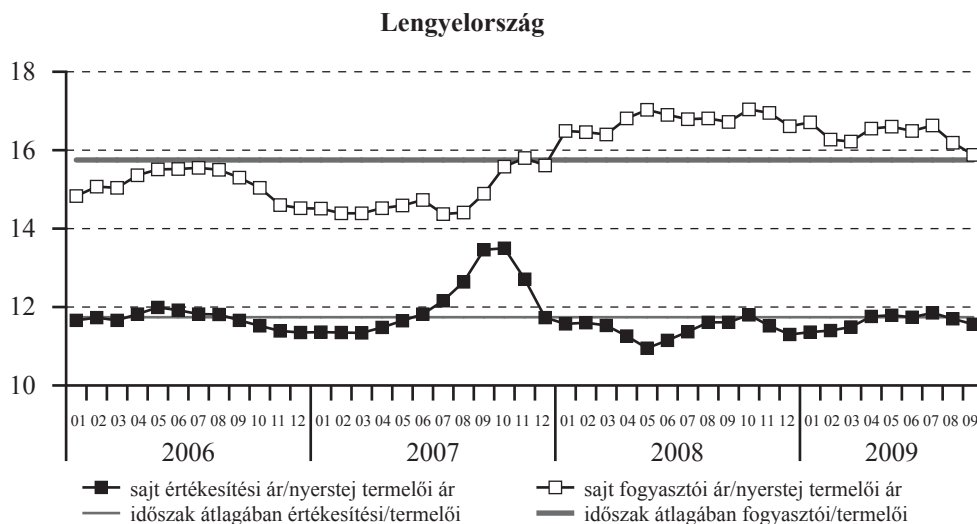
A sajt és a nyerstej árarányai

4M1. ábra

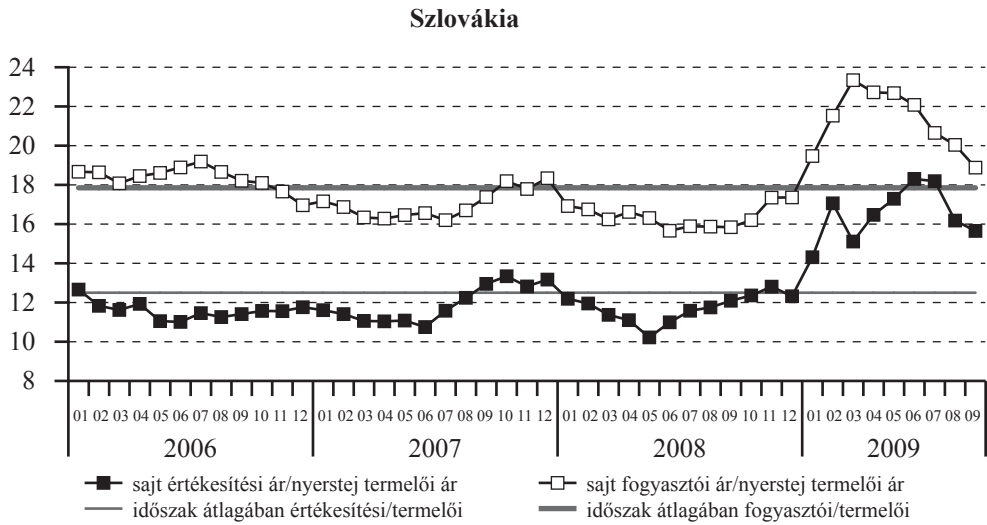
Forrás: AKI PÁIR, KSH adatai alapján saját számítás

4M2. ábra

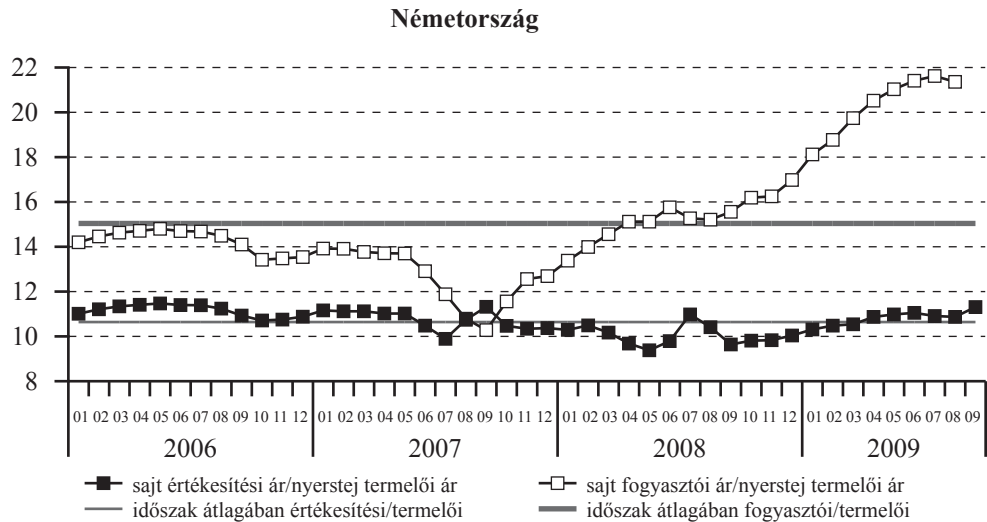
Forrás: MRiRW ZSRIR, GUS, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

4M3. ábra

Forrás: PPA ATIS, SÚSR, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

4M4. ábra

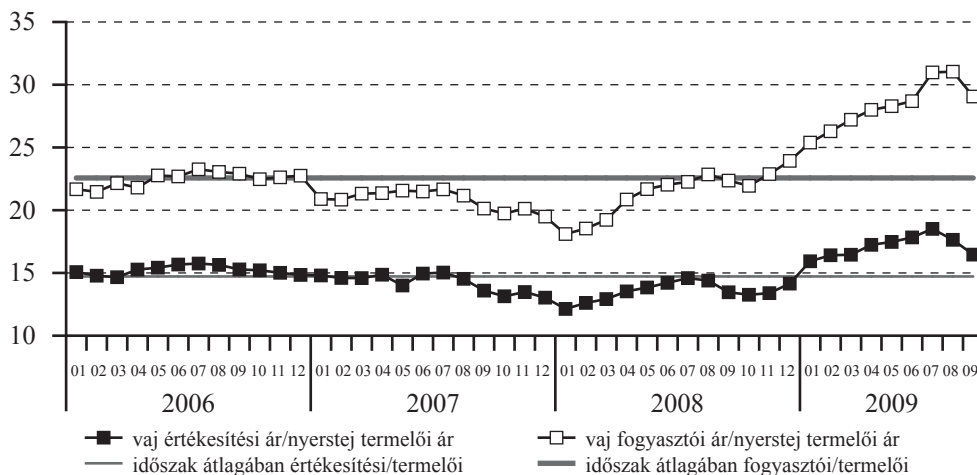

Forrás: ZMP, GfK, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

A vaj és a nyerstej árarányai

5M1. ábra

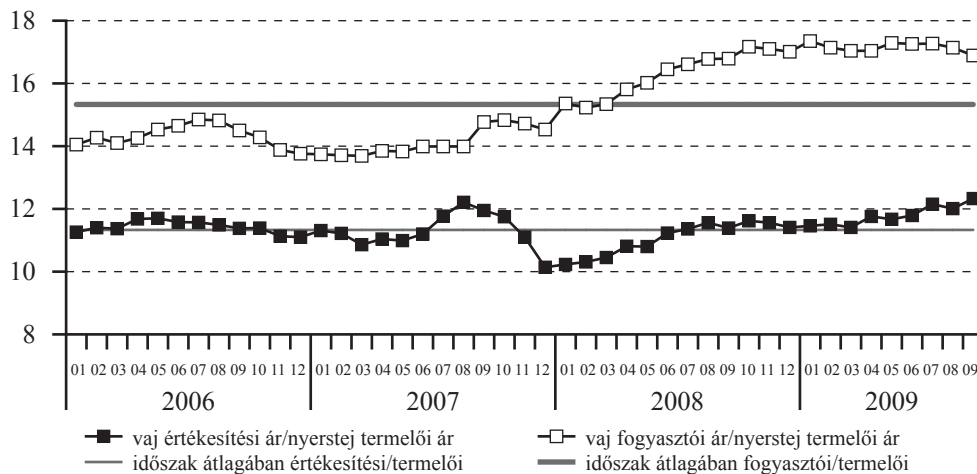
Magyarország

Forrás: AKI PÁIR, KSH adatai alapján saját számítás

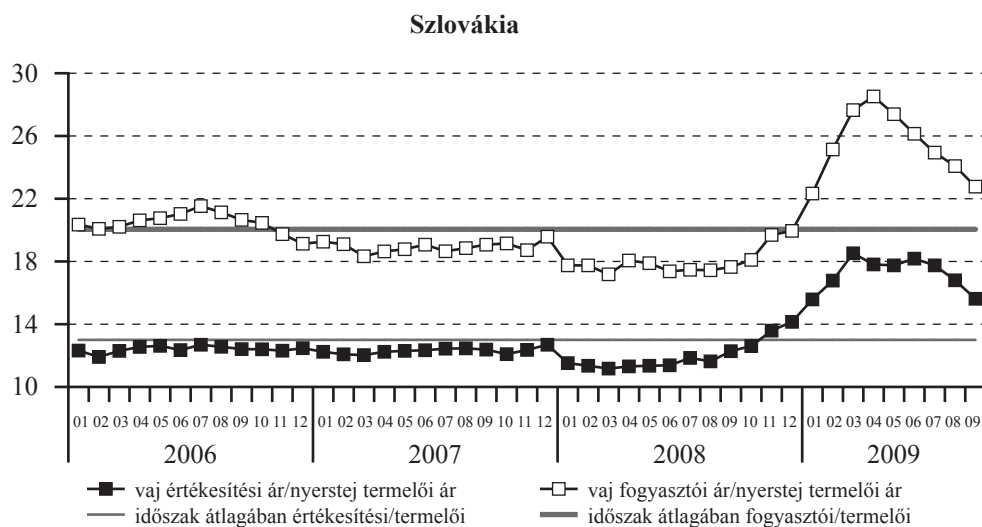
5M2. ábra

Lengyelország

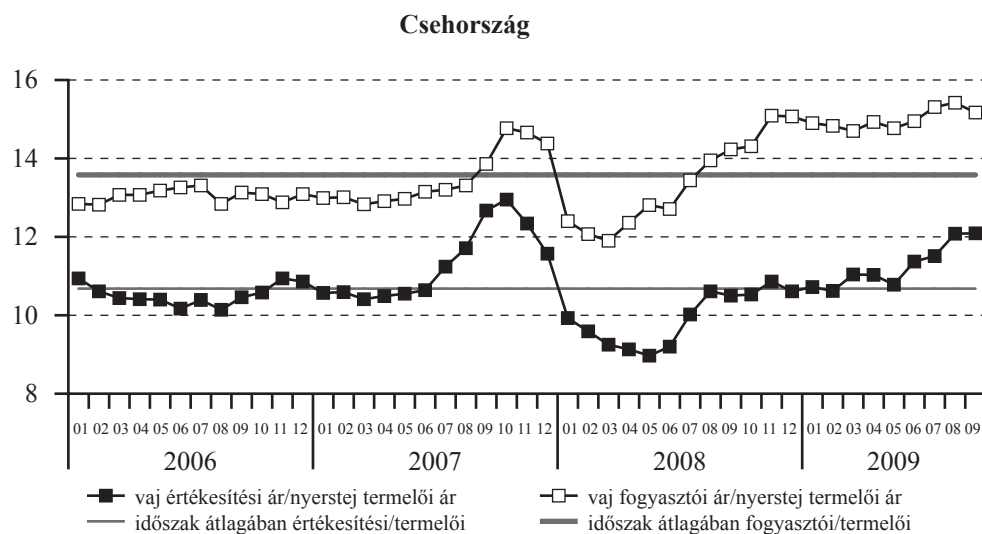
Forrás: MRiRW ZSRIR, GUS, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

5M3. ábra

Forrás: PPA ATIS, SÚSR, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

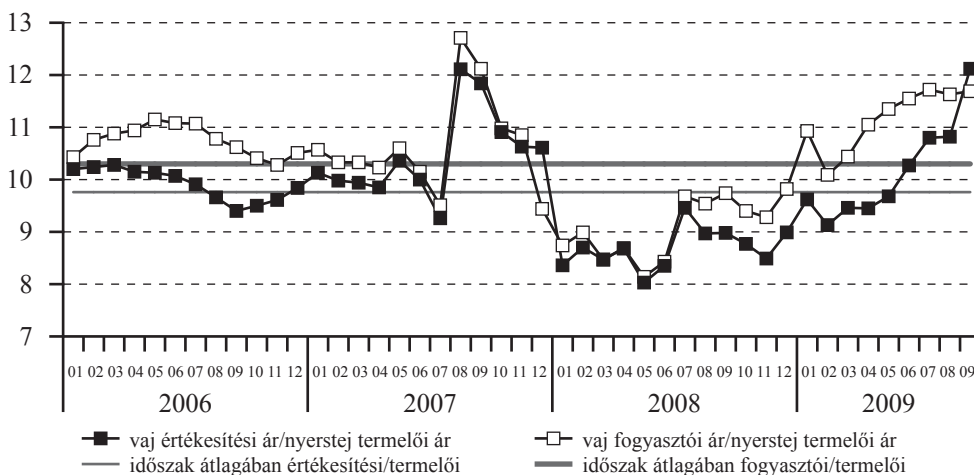
5M4. ábra

Forrás: SZIF, ČSÚ, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

5M5. ábra

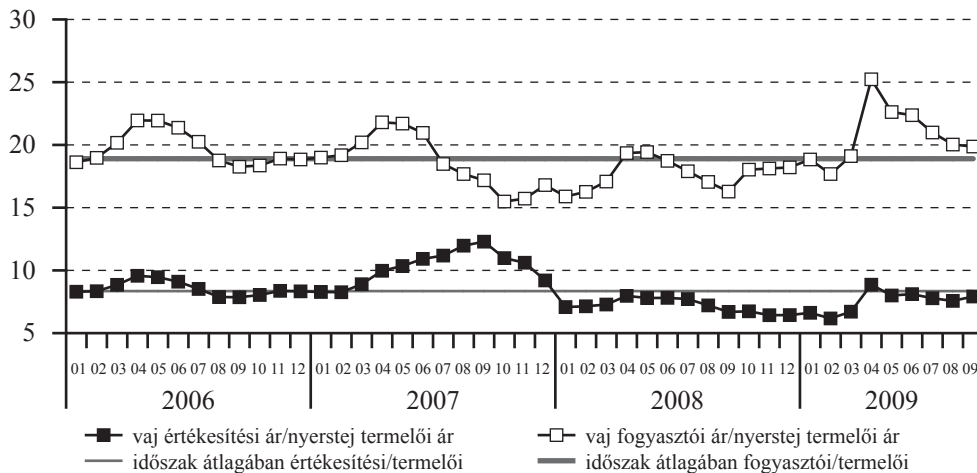
Németország

Forrás: ZMP, GfK, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

5M6. ábra

Franciaország

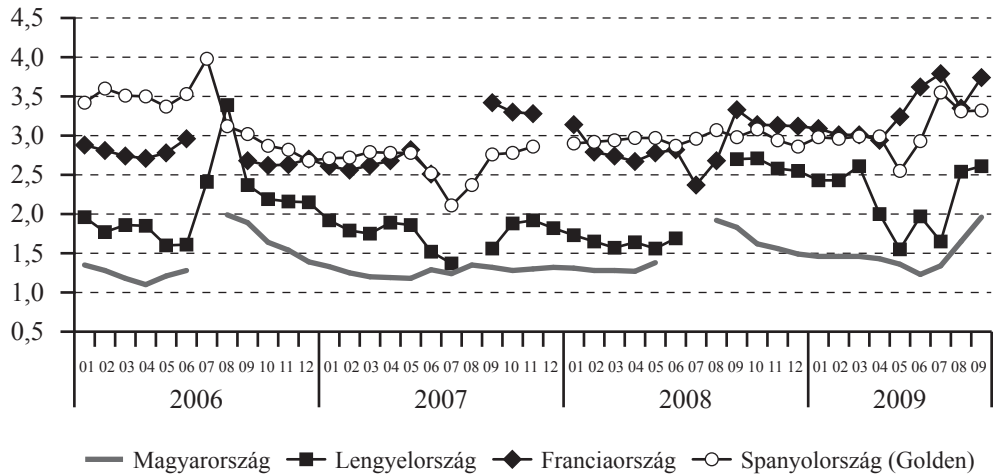

Forrás: Agreste, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

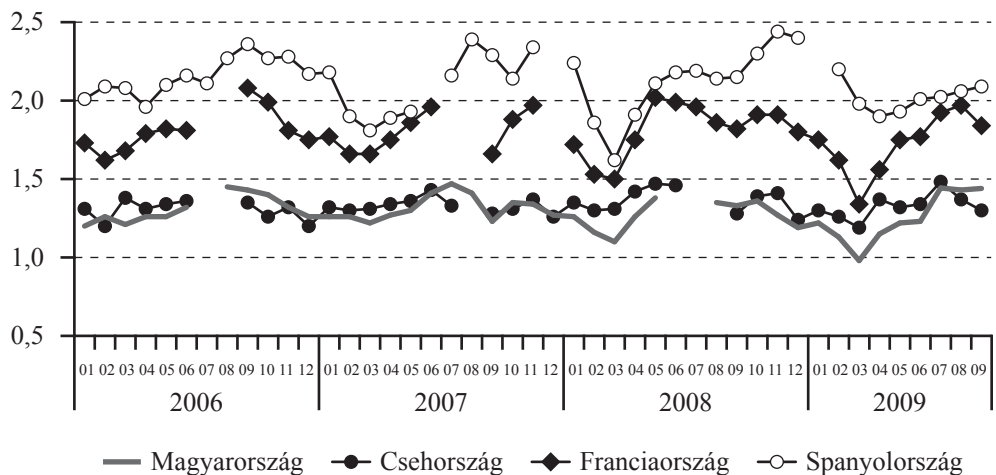
A zöldség és gyümölcs termékpálya árárányai

6M1. ábra

Az alma fogyasztói árának és termelői árának aránya

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, KSH, GUS, Agreste, MARM

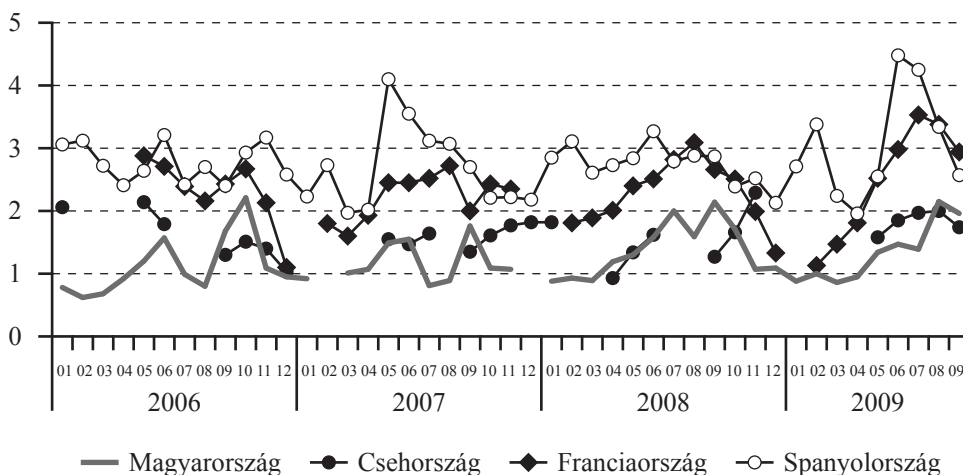
6M2. ábra

A banán fogyasztói árának és nagykereskedelmi árának aránya

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, KSH, ČSÚ, Agreste, MARM

6M3. ábra

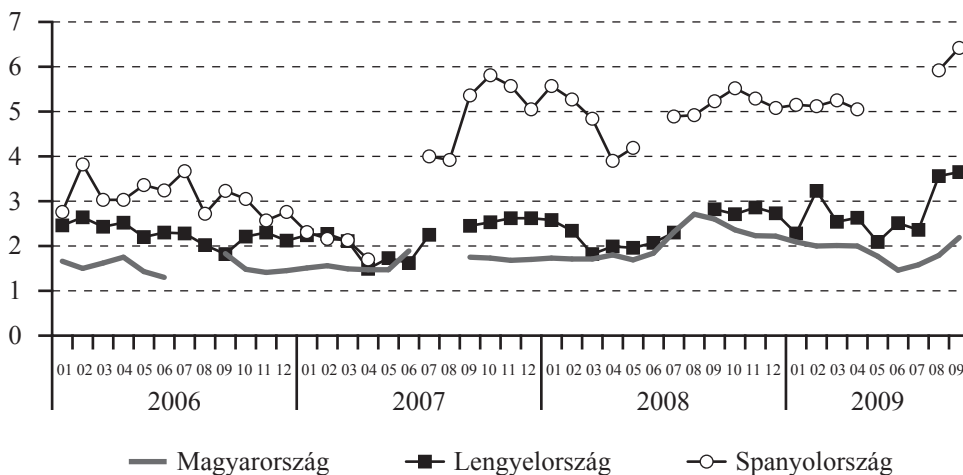
A paradicsom fogyasztói árának és termelői árának aránya

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, KSH, ČSÚ, Agreste, MARM

6M4. ábra

A vöröshagyma fogyasztói árának és termelői árának aránya

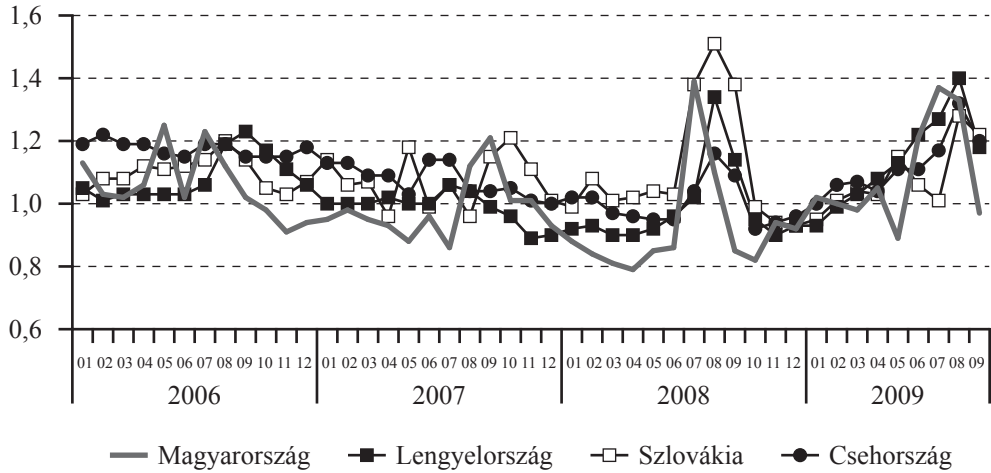

Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR, KSH, GUS, MARM

Néhány mezőgazdasági termék termelői áráránya

7M1. ábra

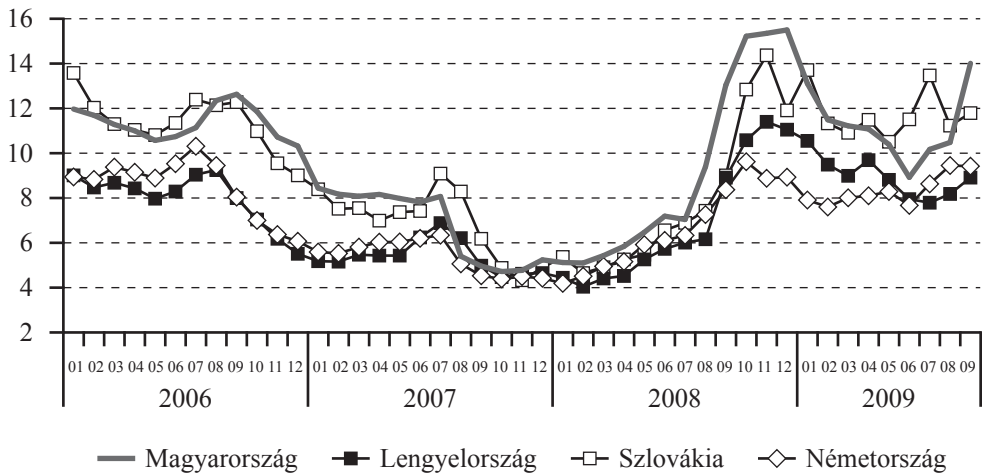
A takarmánykukorica és a takarmánybúza termelői áráránya

Forrás: AKI PÁIR, KSH, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

7M2. ábra

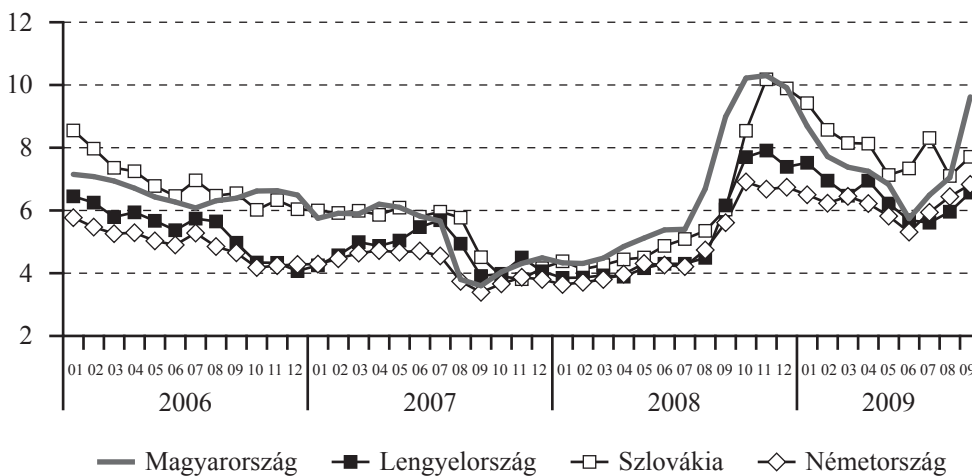
A vágósertés és a takarmánykukorica termelői áráránya

Forrás: AKI PÁIR, KSH, AgriMIS, Agreste, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

7M3. ábra

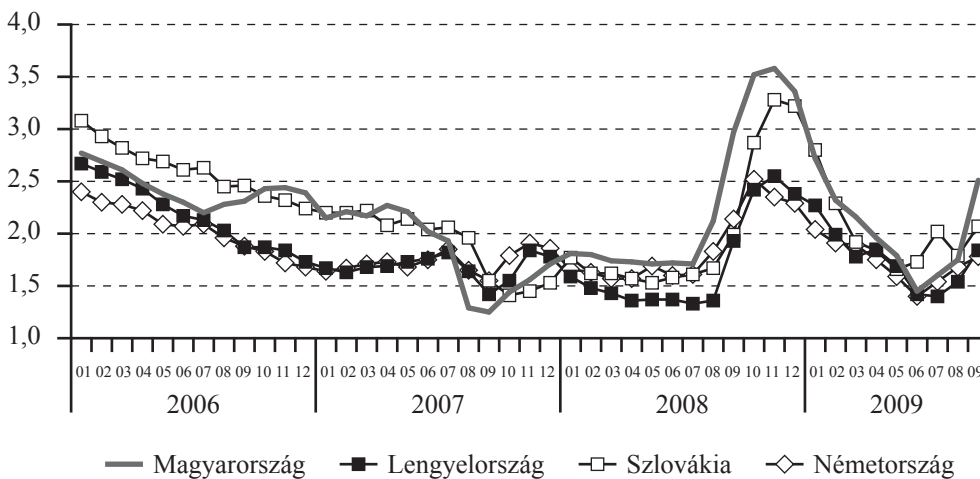
A vágócsirke és a takarmánykukorica termelői áraránya

Forrás: AKI PÁIR, KSH, MEG, EU Bizottság, AgriMIS, ZMP, PPA ATIS, MRiRW ZSRIR adatai alapján saját számítás

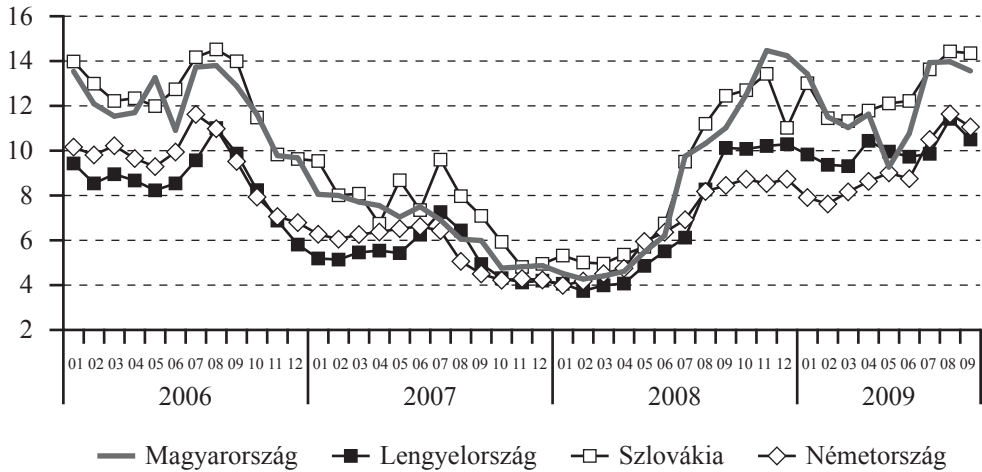
7M4. ábra

A nyerstej és a takarmánykukorica termelői áraránya

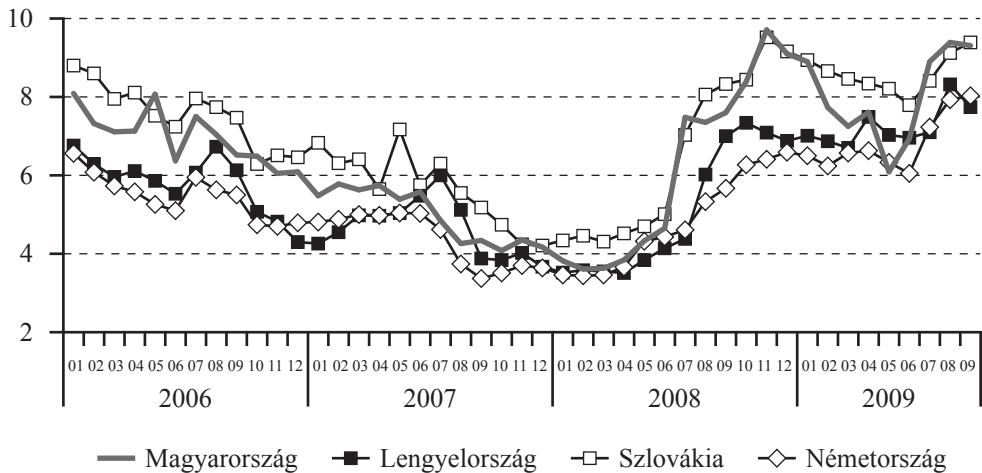
Forrás: AKI PÁIR, KSH, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

7M5. ábra

A vágósertés és a takarmánybúza termelői áraránya

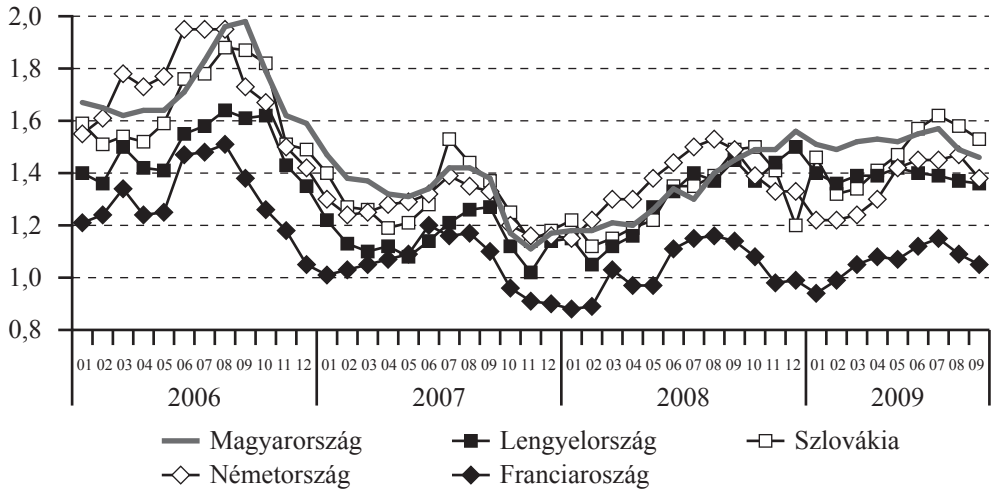
Forrás: AKI PÁIR, KSH, AgriMIS, Agreste, EU Bizottság adatai alapján saját számítás

7M6. ábra

A vágócsirke és a takarmánybúza termelői áraránya

Forrás: AKI PÁIR, KSH, MEG, EU Bizottság, AgriMIS, ZMP, PPA ATIS, MRiRW ZSRIR adatai alapján saját számítás

A vágósertés és a vágócsirke termelői áraránya

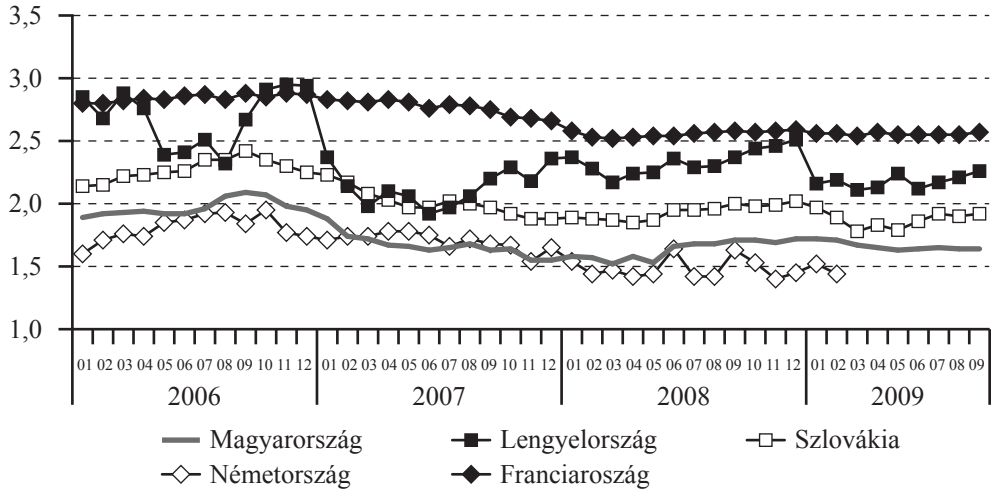

Forrás: AKI PÁIR, MEG, EU Bizottság, AgriMIS, Agreste, ZMP, PPA ATIS, MRiRW ZSRIR adatai alapján saját számítás

Néhány élelmiszer fogyasztói áráránya

8M1. ábra

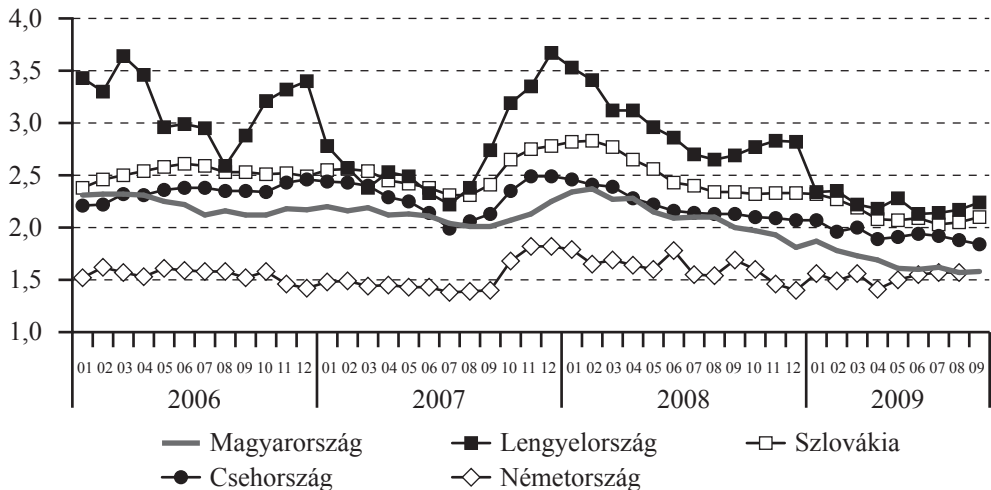
A sertéskaraj és az egész csirke fogyasztói áráránya

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, MEG, Agrarwirtschaft, Agreste, INSEE adatai alapján saját számítás

8M2. ábra

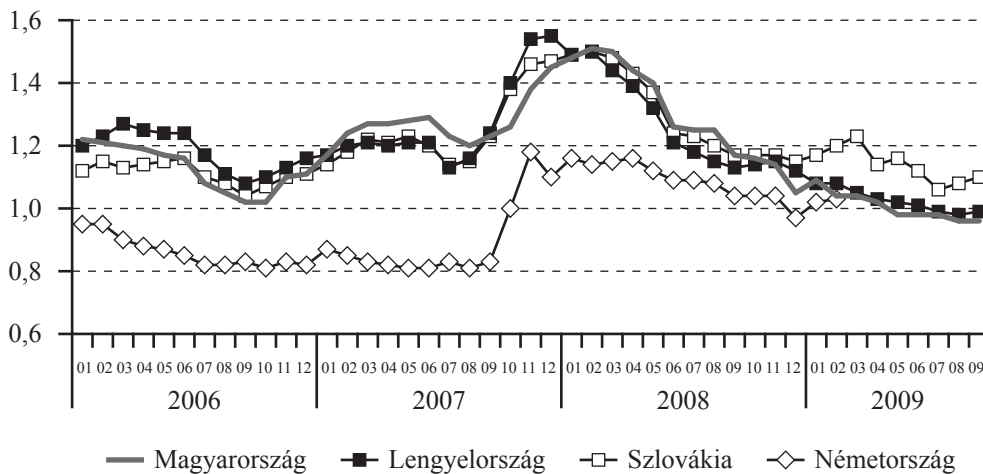
A sajt és az egész csirke fogyasztói áráránya

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, ČSÚ, MEG, Agrarwirtschaft, GfK adatai alapján saját számítás

8M3. ábra

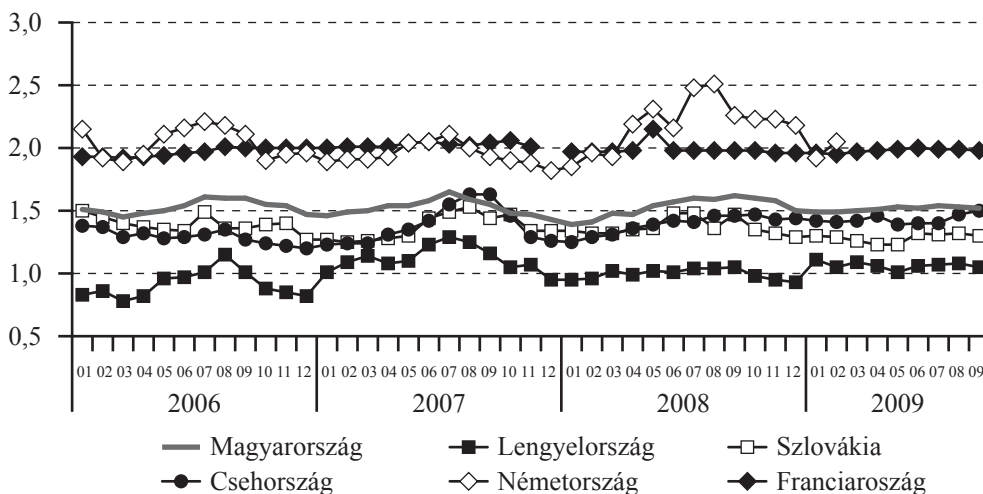
A sajt és a sertéskaraj fogyasztói áraránya

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, Agrarwirtschaft, Agreste, GfK adatai alapján saját számítás

8M4. ábra

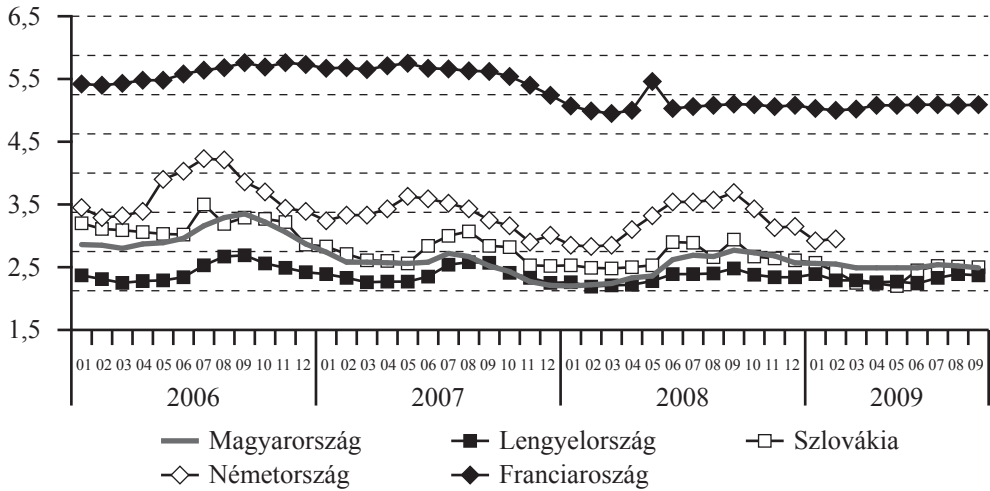
Az egész csirke és a tojás fogyasztói áraránya

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, ČSÚ, MEG, Agrarwirtschaft, INSEE adatai alapján saját számítás

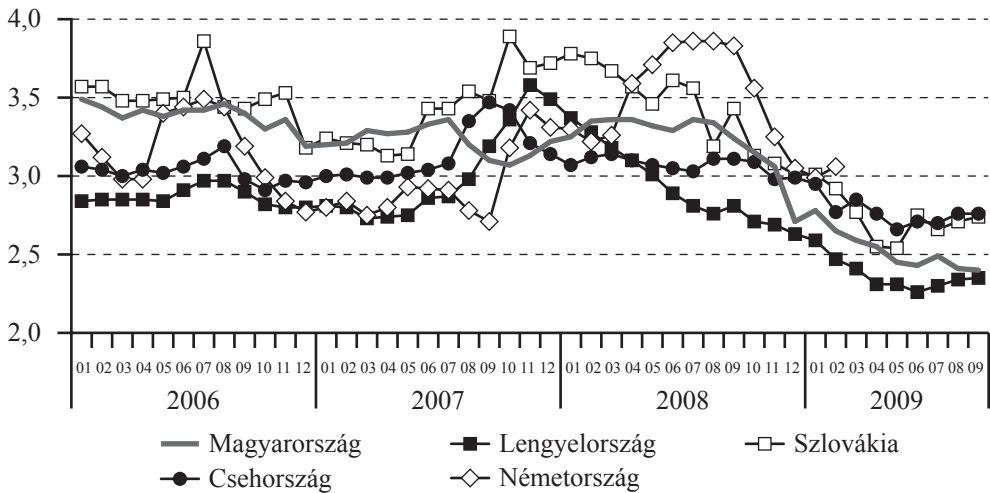

8M5. ábra

A sertéskaraj és a tojás fogyasztói áráránya

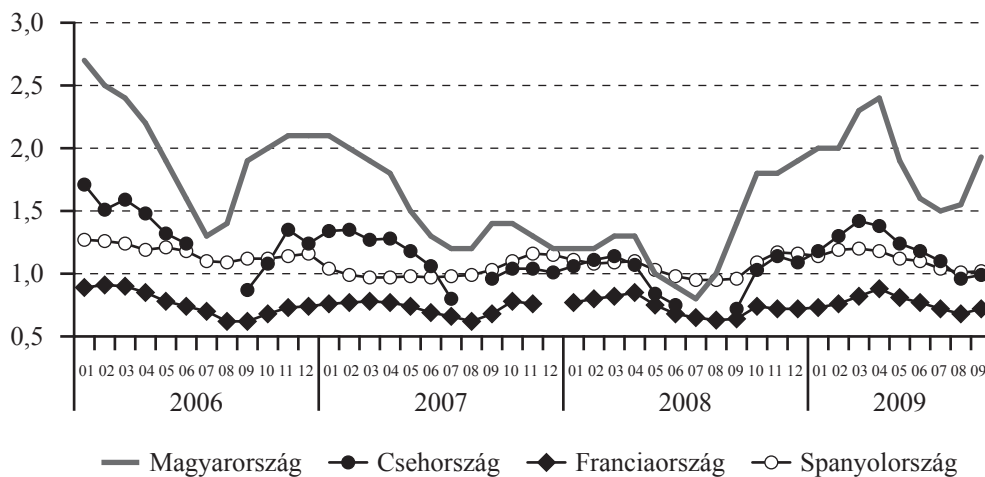
Forrás: KSH, GUS, SÚSR, ČSÚ, MEG, INSEE, Agrarwirtschaft, Agreste adatai alapján saját számítás

8M6. ábra

A sajt és a tojás fogyasztói áráránya

Forrás: KSH, GUS, SÚSR, ČSÚ, GfK, MEG, Agrarwirtschaft adatai alapján saját számítás

A banán és az alma fogyasztói áraránya

Forrás: KSH, ČSÚ, Agreste, MARM

**Néhány élelmiszer fogyasztói átlagára Budapesten és vidéken
2007. január-2009. május**

Megnevezés	Mértékegység	Budapest	Vidék
Rövidkaraj szüzpecsenyével, csontos	kg	1 226	1 156
Sertésarja, csontos	kg	1 048	984
Sertéscomb, csont és csülök nélkül	kg	1 114	1 040
Bontott csirke (fej, láb nélkül)	kg	673	676
Csirkecomb	kg	712	687
Filézett pulykamell, előre csomagolt is	kg	1 438	1 534
Tojás	10 db	289	287
Pasztőrözött tej, zacskóban v. dobozban, 2,8% zsírtartalom	liter	211	202
Pasztőrözött tej, zacskóban v. dobozban, 1,5% zsírtartalom	liter	201	197
Ultrapasztőrözött tartós tej dobozban, 2,8-3% zsírtartalom	liter	255	243
Trappista tömbsajt	kg	1 450	1 440
Teavaj, 80 % zsírtartalom, 10 dkg-os	db	199	191
Vajkrém, 25 dkg-os	doboz	316	288
Napraforgó étolaj	liter	418	406
Finomliszt	kg	123	120
Fehér kenyér	kg	241	231
Félbarna kenyér	kg	239	236
Kristálycukor	kg	225	217
Késői burgonya	kg	136	122
Vöröshagyma	kg	160	153
Fejes káposzta	kg	140	125
Paradicsom (szántóföldi és primőr együtt)	kg	476	482
Uborka (szántóföldi és primőr együtt)	kg	437	430
Alma	kg	274	238
Körte	kg	406	413
Banán	kg	344	346

Forrás: KSH adatai alapján saját számítás

Néhány élelmiszer fogyasztói átlagára az egyes üzlettípusokban
2007. január-2009. május

Megnevezés	Mértékegység	Hipermarket	Szupermarket	Magyar lánc	Diszkont	Egyéb/kisbolt
Rövidkaraj szűzpecsenyével, csontos	kg	1 228	1 224	1 106	-	1 203
Sertésárja, csontos	kg	951	1 033	955	-	1 041
Sertéscomb, csont és csülök nélkül	kg	993	1 098	1 028	-	1 105
Bontott csirke (fej, láb nélkül)	kg	685	727	625	700	711
Csirkecomb	kg	686	735	687	726	693
Filézett pulykamell, előre csomagolt is	kg	1 448	1 513	1 577	1 479	1 537
Tojás	10 db	299	303	310	278	324
Paszírozott tej, zacskóban v. dobozban, 2,8% zsírtartalom	liter	208	216	197	194	189
Paszírozott tej, zacskóban v. dobozban, 1,5% zsírtartalom	liter	196	205	195	177	192
Ultrapaszírozott tartós tej dobozban, 2,8-3% zsírtartalom	liter	245	256	241	208	249
Trappista tömörsajt	kg	1 425	1 415	1 452	1 446	1 535
Teavaj, 80 % zsírtartalom, 10 dkg-os	db	199	190	194	164	206
Vajkrém, 25 dkg-os	doboz	290	274	301	275	341
Napraforgó étolaj	liter	399	403	413	381	430
Finomliszt	kg	122	121	120	107	124
Fehér kenyér	kg	231	238	227	247	239

Néhány élelmiszer fogyasztói átlagára az egyes üzlettypusokban
2007. január-2009. május

Megnevezés	Mértékegység	Hipermarket	Szupermarket	Magyar lánc	Diszkont	Egyéb/kisbolt
Félbarna kenyér	kg	221	235	242	224	243
Kristálycukor	kg	215	219	218	206	232
Késői burgonya	kg	135	147	119	142	131
Vöröshagyma	kg	171	164	148	156	155
Fejes káposzta	kg	113	119	127	125	141
Paradicsom (szántóföldi és primőr együtt)	kg	429	469	498	496	475
Uborka (szántóföldi és primőr együtt)	kg	406	446	452	468	455
Alma	kg	272	272	237	248	262
Körte	kg	394	386	445	431	427
Banán	kg	314	330	364	327	359

Forrás: KSH adatjai alapján saját számítás

